TÜRKİYE'NİN ÖZEL EĞİTİM KONULU E-DERGİSİ

E-DERGİ

ÖÇED

Özel Çocuklar Eğitim ve Dayanışma Derneği

OCAK-ŞUBAT-MART 2022 | SAYI 24 | WWW.OCED.ORG.TR

Otizmli Olsa Böyle Olur muydu?
Otizmli Birey Annesi Elif Kurtulmuş

Gül Sunal
Kemal Şahane Bir Babaydı

RÖPORTAJLAR

Prof. Dr. Ayşe Avcı
Ercan Karaca
Gülçin Vardarcı
Prof. Dr. Halil Tuğtepe
Uzm. Fzt. Aygül Köseoğlu
İsmail Bıyıklı
Parin Yakupyan
Prof. Dr. Meral Berkem
Yusuf Akgün

Sadece Para Kazanan Şirket, Fakir Şirkettir
Sadettin Saran

Otizmin Erken Dönem Belirtileri
Otizm tanısı nasıl konulur? Rapor ne anlama gelir? Aileler rapora hangi bakış açısıyla yaklaşmalı?
Çocuk ve Ergen Psikiyatristi **Prof. Dr. Ayşe Avcı** ile konuştuk.

ALGI AKADEMİ

10. DÖNEM

ONLINE
ABA TERAPİSİ EĞİTİM SERİSİ

(APPLIED BEHAVIOR ANALYSIS)
UYGULAMALI DAVRANIŞ ANALİZİ

NİCKY NÜKTE ALTIKULAÇ
DAVRANIŞ TERAPİSİ UZMANI
MS,BCBA,EI (ABA UZMANI)

Amacımız; ABA alanında çalışan/çalışmayı hedefleyen profesyonelleri, ABA yaklaşımı ve kullanıldığı alanlar konusunda bilgilendirmek, bu konuda Amerika'da kullanılan son teknikleri, alanda kullanılan formları tanıtıp, nasıl uygulayacakları konusunda eğitmektir. Eğitim serisini tamamlayan katılımcılar, kendi başlarına bir ABA programı hazırlayıp, en etkili teknikleri kullanarak bu programı uygulayacak seviyede bir bilgiye sahip olacaklardır.

1 **19-20 ŞUBAT 2022**

2 **16-17 NİSAN 2022**

3 **18-19 HAZİRAN 2022**

4 **20-21 AĞUSTOS 2022**

5 **22-23 EKİM 2022**

6 **ARALIK** GÖZLEM VE SUPERVİZÖRLÜK

Ayrıntılı bilgi ve kayıt için
Emine Eşki ARASLI
+90 507 923 78 59

KÜNYE

İMTİYAZ SAHİBİ
Özel Çocuklar Eğitim ve Dayanışma Derneği

Genel Yayın Yönetmeni:
Parin YAKUPYAN
parin@oced.org.tr

(Gönüllü) Yazı İşleri Müdürü:
Rana Zeynep ÇÖMLEKÇİ
rana@oced.org.tr

(Gönüllü) Görsel Yönetmen & Grafik Tasarım
Orhan ERDEM

Halkla İlişkiler:
Emine Eşki ARASLI
emineeski@oced.org.tr

Katkıda Bulunanlar
Kübra DUĞAN TAŞ
Ayşe ONAT TAVİLOĞLU
Filiz KARAATA ARSLAN

Dernek Bağış:
bilgi@oced.org.tr

Abonelik:
bilgi@oced.org.tr

Yayın Tarihi:
OCAK-ŞUBAR-MART 2022

Yönetim Yeri:
Özel Çocuklar Eğitim ve Dayanışma Derneği

* Kapak Görseli freepik.com adresinden alınmıştır.

* 5846 Sayılı Fikir Ve Sanat Eserleri Kanunu ("FİSEK") kapsamında düzenlenen eser sahibinin hakları çerçevesinde eser sahibi sıfatına haiz derneğimizin, ÖÇED E-Dergi üzerindeki tüm hakları saklı ve bakidir.

www.oced.org.tr

/ocedorgtr

EDİTÖRDEN

Rana Zeynep ÇÖMLEKÇİ

Yazı İşleri Müdürü
rana@oced.org.tr

En sevmediğim haber başlıkları:
"Sevgi engelleri yendi!"
"Sanat ile hayata tutundu!"
"Engellerine rağmen başardı!"
Sanki özel gereksinimli bireylere dair medyada bir şablon var ve yaşanan ne olursa olsun hikaye o şablona uydurulmaya çalışılıyor. Zorluklar ile mücadele ederek kazanılmış başarı hikayelerine yer veriliyor. Bu zorluklar özel gereksinimli birey olmanın doğal bir parçasıymış gibi aktarılıyor. Hayır, hiç de engellilikten kaynaklanmayan gayet aşılabilir zorluklar var. Bunun için de daha fazla sevilmeye değil daha fazla özel eğitime, erişilebilir alanlara, dil terapisine ve bireysel yeteneklerin desteklenmesine ve bu gibi somut adımlara ihtiyaç duyuluyor.
Dergimizi yayınlamamızın öncelikli amaçlarından biri de, bu ihtiyaçların ve yaşadıklarımızın daha çok gündeme gelmesini sağlayabilmek. Mevcut konjonktürde büyük yayın grupları bile yayınlarına son verirken, bu dergi ile daha çok ailenin doğru ve bilimsel içeriğe ulaşması için mücadelesini sürdüren sevgili Parin Yakupyan'a ÖÇED dergisini çıkarma konusundaki azmi ve kararlılığı için hem ailelerimiz adına hem de kişisel çok teşekkür ederim.
Ayrıca her sayıda yanımızda olan farklı uzmanlarımıza, bizi makaleleri ve yazıları ile destekleyen yazarlarımıza, röportaj talebimizi kabul edenlere, yüreğini açarak yaşadıklarını bizimle paylaşan ailelere çok şey borçluyuz.
2017 yılından beri yayınlanan ÖÇED E-Derginin 24. sayısını sizlere sunmamızı mümkün kılan herkese katkıları için çok teşekkür ederiz.
İyi okumalar dileğimiz ile…

Bir mutluluk kapısı kapandığında diğeri açılır. Ancak biz kapanan kapıya o kadar uzun bakarız ki, bizim için açılmış bulunan yeni kapıyı görmeyiz.
Helen Keller

İÇİNDEKİLER

OCAK
ŞUBAT
MART
2022

Yetişkin Bir Otizmlinin Annesi Olmak...
ÖÇED Yönetim Kurulu Başkanı
Parin YAKUPYAN ile konuştuk. 6

Öğrenilen Yeni Becerilerin Genellenmesi
MS, BCBA, EI (ABA Uzmanı), Davranış Terapisi Uzmanı **Nicky Nükte Altıkulaç yazdı.** 10

12 **NA-Fİ-LE!**
Önümüzdeki yıl okula başlayacak kızının okul sorununu down sendromlu birey annesi **Süreyya Ülkü Güler** yazdı.

Sadece Para Kazanan Şirket, Fakir Şirkettir
Sporcu kimliği ve çalışmalarıyla örnek bir iş insanı olan **Sadettin Saran** ile özel bir röportaj gerçekleştirdik. 16

20 **Açık Hava Oyunları ve Otizm**
ABA Program Koordinatörü, Aile Danışmanı / Psikolog
Elif Sanal Çalık yazdı.

24 **Zamanımız da İmkanlarımız da Kısıtlı**
ÖÇED Başkan Yardımcısı
Dr. Garbis YAKUPYAN ile konuştuk.

Kabızlık ve Kaka Kaçırma
Çocuklarda sıklıkla görülen kabızlık ve kaka kaçırma hakkında merak ettiklerimizi Prof. Dr. **Halil Tuğtepe** ve Uzm. Fzt. **Aygül Köseoğlu** yanıtladı. 26

İÇİNDEKİLER

OCAK
ŞUBAT
MART
2022

İyi Giden Eğitimde Davranışsal Gerilemeler Neden Olur?
ABA Program Koordinatörü Kurul Onaylı Davranış Analisti (BCBA) **Başak Topçuoğlu** yazdı. **30**

34 **Cem'in Bizi Yönlendirmesinin Peşinden Koştuk**
Türkiye'de sınavı kazanarak üniversiteye giren ve sonra belediye personeli olan ilk otizmli **Cem**'in hikâyesini annesi **Gülçin Vardarcı** ile konuştuk.

Kemal Şahane Bir Babaydı
Gül Sunal ile eşi **Kemal Sunal**'ı ve okul öncesi eğitim alanında yaptığı çalışmaları konuştuk. **38**

42 **Erken Çocukluk Döneminde Karşılaşılan Problemler**
Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Prof. Dr. **Meral Berkem** ile konuştuk.

Nitelikli Eğitim ile Her Çocuk Gelişir ve Başarır
Özel Eğitimci ve Özel Eğitim Kurum Yöneticisi **Güngör Çevik** ile konuştuk. **46**

50 **Aslı ile Beyoğlu Turu...**
Derneğimizin gönüllülerinden aspergerli **Aslı Över** ile sizin için gezdik.

52 **Otizmli Olsa Böyle Olur muydu?**
Otizmli birey annesi **Elif Kurtulmuş** ile konuştuk.

Aileler Problem Davranışlar İçin Neler Yapabilir?
ABA Program Koordinatörü Aile Danışmanı / Psikolog **İsmail Bıyıklı** ile konuştuk. **54**

Aileler, Özel Eğitim Etkililiğinin En Önemli Faktörlerinden
Özel Eğitimciler Derneği Genel Başkanı **Ercan Karaca** ile konuştuk. **58**

Engellilere Rol Model Oluyor...
İki kolunu da çocukken bir kazada kaybeden milli yüzücü ve ressam **Yusuf Akgün**, engelli bireyler ile becerilerini ve hayat tecrübelerini paylaşıyor. **62**

66 **Sırlardan "Günışığı"na Geçiş: Büyük Yapboz**
Orijinal adı "Daglicht" olan Hollanda yapımı filmi Prof. Dr. Hayriyem Zeynep Altan yazdı.

70 **Ekonomik Kriz Döneminde Bakım Yardımı ve Engelli Aylıkları... Erişilebilir Kent, Engelsiz Turizm ve İletişim Uzmanı Adem Kuyumcu yazdı.**

YETİŞKİN BİR OTİZMLİNİN ANNESİ OLMAK...

Cana yakın mizacı ile sosyal medyadan tanıdığımız otizmli birey Garen, günlük hayatta neler yaşıyor? Otizmli bir yetişkinin annesi olmak hangi sorumlulukları getiriyor? Garen'in annesi ve ÖÇED Dernek Başkanımız Parin Yakupyan ile konuştuk.

Garen'i sosyal medyadan tanıyanlar onun çok uyumlu bir otizmli olduğunu düşünüyor. Gerçekten öyle mi?

Garen uyumlu bir otizmli değil. Yüksek fonksiyonlu bir otizmli ama köşeleri olan bir çocuk. Bilişsel anlamda iyi olsa da, davranışsal anlamda takıntılı ve rutinlerinde çok ciddi problemleri var. Problem davranışları çok çabuk pekişiyor ve olumsuz davranışlara geçebiliyor.

Hep böyle miydi?

Küçük yaştan itibaren rutinleri vardı. Normalde onun okul servisine binmeyen bir öğretmen o gün servise binerse ya da ben onun beklemediği bir anda okula gidersem kıyametleri koparırdı. 'Hayır'ı asla kabul etmezdi ve ciddi davranış problemleri sergilerdi. Ancak bunların çok büyük kısmını özel eğitim, davranış yönetimi ve doğru pekiştirmelerle aştık. Öğretmenlerden öğrendiğimiz yöntemlerle en sivri kısımlarını törpüledik. Artık 'hayır'ı biliyor ama hala arada bir zorluyor.

Bu zorlamalar kazanımlarda gerileme gibi mi?

Aslında gerileme demek doğru olmaz. Pek çok otizmli gibi Garen de zeki bir çocuk. Neyi, nerede denemesi gerektiğini iyi biliyor. Karşısındakinin sınırlarının nerede yumuşayacağını iyi kestirebiliyor. Mesela beni toplum içerisinde daha çok zorluyor. Çünkü benim orada 'hayır'ı çok uzun süre sürdüremeyeceğimi veya yorgun olduğum zamanlarda "Off tamam Garen, ne istiyorsan yap!" diyebileceğimi biliyor. Yani bu daha çok Garen'in karşısındakinin zayıflığını görüp, o zamanı değerlendirme isteği. Bunu da bana açık açık söylüyor. "Bıkacaksın bu yaptığımdan. Öff Garen, tamam! Ne istiyorsan yap, tamam oğlum! Diyeceksin. Sen bana güzellik

ile evet demezsen, ben de sana zorla evet dedirteceğim" diye ifade ediyor.

Uygun zamanı yakaladığında istediklerini daha kolay elde edeceğini mi düşünüyor?

Evet. Çünkü davranışın zirve yaptığı bir nokta vardır. Çocuk bizden bir şey ister ve bunun için bizimle mücadele eder. Usanıp talebini yerine getirdiğimizde: "Ben böyle davrandığımda annem istediğimi yaptı" diye düşünür. Bu birinci peak noktasıdır. Eğitimcimiz durumu fark ettiğinde 'böyle davranmayın' diye bizi uyarır. Biz de çocuğumuz aynı şeyi tekrarladığında, dayanmaya çalışırız. Bu sefer, bizi gittikçe daha çok zorlar. Çok tepelere çıkar. Çoğu zaman da dayanamadığımız için istediğini yaparız. Ancak şunu unutmamalıyız ki, dayanabilirsek bu davranış günün birinde sönecektir. Ama ben de bir anneyim ve bunları bilmekle beraber, yaşamın içerisinde uygulamanın çok zor olduğunun farkındayım. Zaman zaman çok yorgun oluyorsunuz ve tolere edemiyorsunuz. Garen de bu ince noktaları kullanıyor.

Başkalarına karşı Garen'in tavırları nasıl?

Garen o kadar tatlı dilli ki, genellikle kendini insanlara kolayca sevdirerek ilişkilerini yürütüyor. İstediklerini yaptığınızda da, bir sorun çıkarmıyor. Ancak bu sefer de, her istediğini sevimlilik ile elde etme davranışı pekişiyor. Bu taktiği işi yaramadığında ise etrafındaki kişileri zorluyor. Buna rağmen yine olmazsa, o kişileri hayatında istemediğini söylemeye başlıyor.

> "Hiçbir çocuk keyifle ödev yapmaz ama ödev yapmak zorunda olduğunu bilir. Garen'de bu zorunluluk duygusu yok.
> Ayıp olmasın diye veya kendini insanlara kanıtlamak için bir şeyler yapmak da içinden gelmiyor."

Garen'in istekleri neler oluyor, bir örnek verebilir misiniz?

Mesela sizinle takıntılarını konuşmak istiyor. Konuşuyorsunuz ve sonra ona "Haydi gel, şimdi de başka konuda sohbet edelim," dediğiniz anda problem çıkarıyor. Çünkü o sadece takıntılarından bahsetmeyi tercih ediyor. Bu yüzden eğitimcisi ile olmak işine gelmiyor ve durumu "Ben artık at koşturmak istiyorum" diyerek ifade ediyor.

At koşturmaktan kastı nedir?

Kuralsız yaşamak. "Ben istediğim gibi yiyeyim, içeyim, telefonum ile oynayayım, emekli hayatı yaşayayım," diyor. En büyük hayali ölümsüzlüğün iksirini bulmak. Geçen gün bir arkadaşım ona sordu: "Sen ölümsüzlüğü bu yaşında mı bulmak istiyorsun yoksa yaşlanınca mı?" Garen dedi ki: "Yaşlanınca bulmak istiyorum. Bu yaşın sorumlulukları ağır. Yaşlanayım, emekli maaşım olsun, maaşımla gezeyim. Sokakta dolanayım, yemek yiyeyim. Kimse bana kural koymasın."

Garen isteklerinde diretmeye ne zaman başladı?

Ergenlikten öncesi daha kolaydı. Garen çocukken kural adamıydı ve ona söylediklerinizi mutlaka yapardı. Ama ben de, onun her söyleneni robot gibi yapmasını istemiyordum. Eğitimlerde buna çok dikkat ettik. Mesela öğretmen camdan atla derse atlayacak mıydı? Arabadan in derse, inecek miydi? Gereken noktada 'hayır' demesini öğrettik. "Kafana uymayan bir şey olduğunda, karşısındaki kişi öğretmenin bile olsa hayır diyeceksin" diye üzerinde çalıştık. Elbette bu 'hayır'ın ve 'evet'in de ku-

ralları vardı.
Sonra ergenlikle birlikte bağımsız olma isteği güçlendi ve 'ben de bu toplumda varım' duygusuyla davranışlarında bir şeyler değişti. 13-24 yaşından sonra ciddi başkaldırılar ile karşılaştık. Çok kez valizini alıp geldi ve "Ben artık gidiyorum. Bağımsız yaşamak istiyorum. Kural konulsun istemiyorum. Kalkacağım ve yatacağım saate ben karar vermek istiyorum," dedi. Biz de ona "Toplumda herkes belli kurallara göre yaşıyor. Sen kendine göre bu hayatı yönlendiremezsin," dedik.

Ergenlikten sonra Garen hayatın gerektirdiği kurallara ne kadar uydu?

Bir şekilde liseyi bitirdi. Ama liseden sonrası artık tercih meselesiydi ve o da bunu tercih etmedi. Dedi ki: "Ben üniversiteye gitmeyeceğim. Çünkü lisede yaşadığım problemleri yaşamayı, arkadaşlarımın benimle uğraşmasını, okulda çok ses olmasını, öğretmenlerin ödev vermesini istemiyorum."
Biz yine de onu sınava soktuk. Sonradan öğrendik ki, sınav kitapçığını bile doldurmamış. Bunun üzerine tercihine saygı duyduk. Fakat amaçlarına ulaşması için bir işi olması gerektiğini de söyledik. Çalışmaz ise her canı istediğinde tatile gidemeyeceğini ya da aklına estiğinde dışarıda yemek yiyemeyeceğini anlattık. Amaçlarına ulaşması için bir işi olması gerektiğini açıkladık.
Ama bir işte çalışmak Garen'i biraz korkutuyordu. Rutin bir işte, çok fazla kural ile boğuşmak istemiyordu. Otizmi bilen korumalı işyerleri yaygın değil ve ben de onu bir işe soksam orada yapmayacağını biliyordum. Ona kendi sistemimizde bir ofis açalım, orada tasarım yapsın dedik ve Oti Dükkan'ı kurduk.

Oti Dükkan nasıl gidiyor?

Garen tasarım konusunda çok yetenekli. Oti Dükkan'da sipariş üzerine kişiye özel termos tasarımı yapıyor. Sabaha 9:00'da işe birlikte geliyoruz ve akşam birlikte çıkıyoruz. Yine kurallı bir işi var. Çok mutlu değil ama başka bir seçeneği yok.

Aslında Garen'in tipik gelişen pek çok yaşıtı da çalışmayı sevmiyor. Bu açıdan yaşıtlarına benzemiyor mu?

Garen'in durumu diğer ergenlerden biraz daha farklı. Hiçbir çocuk keyifle ödev yapmaz ama ödev yapmak zorunda olduğunu bilir. Garen'de bu zorunluluk duygusu yok. Ayıp olmasın diye veya kendini insanlara kanıtlamak için bir şeyler yapmak hiç içinden gelmiyor. Başarmak ve insanların "Ooo Garen Süpersin" demeleri onun açısından önemli değil. Onun için itici güç, yemek, gezmek ve tatile gitmek.

+Anne hayat niye hep tatil değil? Niye çalışmak ve yorulmak var hayatta?

-Garen çalışmazsak tatile nasıl gideceğiz? İstediklerimizi nasıl alacağız? Bunları yapabilmek için para lazım. Para için de çalışmak lazım.

+Keşke para havadan yağsa. Keşke çalışmak zorunda olmasak.

-Keşke Garen.

+Anne dünyanın kuralı bu mu? Kim koymuş bu kuralı? Böyle mi yaratılmış dünya?

-Evet Garen.

-Anne dünyanın kuralı çalışmaksa, benim kuralım da tembellik olsun. Onun kuralı varsa benim de var annem...

Elbette içinde yaşadığımız toplumda da herkes başarı duygusunu tatmak için çalışmıyor. Bir çok beyaz yakalı kariyerinde yükselince, genel müdür olunca, 'Ben ne yapıyorum?' diye düşünüyor. 'Kişisel başarı ne ki?' demeye başlıyorlar. Kırsal bir bölgeye yerleşip, bir toprak satın alarak ekip biçmeye başlıyorlar ya da kişisel gelişim kurslarına katılıyorlar. Ama Garen'de bu şu andan itibaren var. Onun için biz bazı şeyleri dışsal motivasyon ile sağlayabiliyoruz. Pek çok kişinin uyduğu kuralları ona hatırlatıyoruz. İşte o noktada bazen dürtülerine engel olamayıp problem davranış sergileyebiliyor.

Problem davranışlar sergilediğinde süreci nasıl yönetiyorsunuz? Çevresini konu ile ilgili nasıl bilgilendiriyorsunuz?

Bizim en büyük sorunumuz, Garen'e de diğer insanlara davranıldığı gibi davranılmasını sağlayamamak. Basit gibi görünüyor belki ama o kadar zor ki… Okulda mesela gidiyor bir kıza sarılıyor veya bacaklarına bakıyor. Kız da Garen'den kötülük gelmeyeceğini bildiğinden buna müsaade ediyor. Ama bu noktada ne oluyor? Garen'de 'Ben bunu toplumdaki tüm kadınlara yapabilirim. Sorun değilmiş,' davranışı pekişiyor. Bizler bunu engellemek için o okulda eğitim veriyoruz. Diyoruz ki; "Bakın diğer arkadaşlarınız size nasıl davransın istiyorsanız Ga-

ren de size öyle davranacak. Garen bir birey. Nasıl ki, diğer erkek arkadaşlarınızın size dokunmasına ya da bacaklarınıza bakmasına izin vermiyorsanız Garen'e de izin vermemelisiniz. Ama bunu Garen'e 'Bakma! Etme!' şeklinde değil 'Garencim bu benim alanım, bana bu şekilde dokunamazsın' diyerek düzgün bir şekilde yapmalısınız. Sırf sevimli davrandığı için onun birey olduğunu unutmayın."

Ama Garen de çok sevimli…

Evet, çocuklarımız çok sevimli ve çok tatlılar. Garen'i de herkes çok seviyor. Ben şu anda Algı Özel Eğitim Merkezi'nde çalışıyorum ve Garen'in Oti Dükkan ofisi de burada. Kurumun kedisi gibi oldu ve bunu da sonuna kadar kullanıyor. Size geliyor "Hadi bir yemeğe çıkalım sizinle, mantı yiyelim. Çok sıkıldım, biraz sohbet edelim" diyor. Öyle iştihalı, öyle şirinlikle teklif ediyor ki dayanamıyorsunuz. "Hadi gel Garenciğim çıkalım. Seninle şöyle bir dolaşalım. Ne oldu sana yavrucuğum, kuzucuğum?" diyorsunuz.

Çok masumane gözüküyor ama sonuçta ne oluyor biliyor musunuz? Garen'in sağlıklı beslenme alışkanlıklarını devam ettirmesi, takıntılarından sınırsızca konuşmaması için hayatına müdahale edenler birkaç kişi kalıyor.

Başka bir örnek daha vereceğim. Kurumumuza devam eden beş buçuk yaşında küçük bir çocuğumuz var. Onunla davranış çalışıyoruz. Çocuk yerlerde tepiniyor ve ağlıyor. Biz annesine bu davranışı görmezden geleceksin diye öğrettik. Diyelim ki, bekleme salonunda çocuk annesinden bir şey istedi ve kendini yere attı. Annesi göz kontağını kesiyor ve çocuğun davranışını görmüyor. Bu sefer de 'yazık bu çocuğa çok ağladı' diye diğer veliler müdahale ediyor. Oysa olumsuz davranışın pekişmemesini istiyorsak çevreden ne çocuğa ne de anneye müdahale edilmemeli. Bu konuda tüm toplumu eğitmek mümkün değil. Ama bir özel eğitim kurumundaki velileri eğitmek mümkün. Çocuğumuzun gittiği okulda, kaynaştırma ortamında bu eğitimi vermemiz ve onlara bunu anlatmamız mümkün. Yani dokunabileceğimiz alanlar var. Ama oradaki insanlara bile çoğu zaman bunu anlatamıyoruz.

Olumsuz davranışın pekişmemesini istiyorsak çevreden ne çocuğa ne de anneye müdahale edilmemeli.

Nicky Nükte ALTIKULAÇ

MS, BCBA, EI (ABA Uzmanı)
Davranış Terapisi Uzmanı

nukte@allkidsfirst.com

ÖĞRENİLEN YENİ BECERİLERİN GENELLENMESİ

Ailelere çocukları ile çalışmaları gerektiğini söylerken demek istediğimiz, bizler gibi masaya oturup soru - cevap şeklinde çalışmaları değil.

Biz profesyoneller sadece terapisti sorduğu zaman "su" isteyen ama hala evde "su" için ağlayan bir çocuğun su isteğini uygun bir iletişim yolunu kullanarak ifade etmeyi öğrendiğini söyleyemiyoruz. Öğrenilen becerileri genelleme süreci içinde ailelere çok önemli görevler düşüyor.

Ailelere çocukları ile çalışmaları gerektiğini söylerken aslında demek istediğimiz, çocuklarıyla çalışırken, bizler gibi masaya oturup soru- cevap şeklinde çalışmak değil. Çocuklarının masa başında öğrendiği becerileri günlük yaşamları içinde farklı senaryolar oluşturarak, çocuklarının bu beceriyi doğal olarak kullanmasını desteklemeleridir. Çünkü masa başında öğrenilen beceriler, günlük yaşam içinde çocuk için anlamlı hale gelmezse, zaman içinde kaybolup gidecektir.

Aynı şekilde çocuk bu beceriyi farklı ortamlarda ve farklı kişilere gösteremezse yeni beceri işlevini de yerine getiremeyecektir.

Örneğin çocuğunuza sayıları öğrettikten sonra ona sayıları kaç tane kurabiye istediğini ifade etmek için ya da masa hazırlarken size 4 tane çatal getirmesi için ya da arkadaşından 2 lego istemesi için kullanabileceğini öğretmezseniz, sayılar onun için kartların üzerine yazılı sembolden öteye gitmeyecektir.

Sayılara karşı özel bir ilgisi yoksa da yeni bilgiler geldikçe zaman içinde kaybolup gidecektir. Bazı çocuklarımızda belli bir ortamda öğrendikleri becerileri diğer ortam ve kişilere genelleme yeteneği varken, bazı çocuklar için de her biri yeni bir öğretim süreci olmaktadır. Biz profesyonellerin görevi bu yeni öğrenilmiş becerilerin genellendiğinden emin olmadan bir başka beceriye geçmemeye özen göstermektir. Bu genelleme aşamasında değişkenleri sırayla değiştirmek gerekir. Çünkü hepsini biranda değiştirdiğimizde çocuğumuzun aklını karıştırabiliriz. Belki önce yönergeyi, kişiyi, materyali aynı tutup ortamı değiştirebiliriz. Çocuğumuz bu düzende %80 ve üstü performans gösterdiğinde bu sefer yönerge ve materyali sabit tutup kişi ve ortamı değiştirebiliriz. Bunun gibi daha birçok kombinasyon yapabiliriz. Ta ki, çocuğun sıklıkla ilişkide bulunacağı her kişi, beceriyi kullanması gerekecek her ortam ve duyabileceği her türlü yönerge seçeneğine genelleyinceye kadar. Eğer sizin çalıştığınız ve bitirdiğiniz bir beceriye, çocuğunuzun öğretmeni bilmiyor diyerek geribildirimde bulunuyorsa muhtemelen çocuğunuz o beceriyi genelleyememiştir. Yoksa ne siz, ne de öğretmeni yalan söylüyordur. Böyle durumlarda yönergeyi, materyali, ortamı, kişileri incelemek ve becerinin genellenmesi için gerekli olan öğretim sürecine başlamak gerekir.

Otizm için Diyarbakır'daydık...

3 Aralık Dünya Engelliler Günü kapsamında, Yeni Ada Özel Eğitim ve Rehabilitasyon'un davetlisi olarak Diyarbakır'daydık. ÖÇED Başkanı ve otizmli bir birey annesi Parin Yakupyan, Gen Koleji Konferans Salonu'nda yaptığı konuşmada kendi hayat hikâyesini ve otizme dair deneyimlerini aktardı.

Mardin Devlet Hastanesi'nden etkinliğe katılan Çocuk ve Ergen Psikiyatrist Dr. Oğulcan Çıray da otizm, bilişsel yetersizlikler ve ilaç kullanımı ile bilgiler verdi. Aileler ile soru-cevap şeklinde etkileşimli geçen konferansta, Gen Koleji Rehber öğretmeni Arzu Gezer de özel eğitimin önemini ve gelişim sürecini anlattı.

Çocukların şiirleri ve şarkıları ile sahne aldıkları etkinlikte unutulmaz anlar yaşarken, akışın moderatörlüğünü yapan Şermin Hoca, ailelerin hem bilgilenmesini hem de hoşça vakit geçirmesini mümkün kılan süreci başarıyla yönetti.

Sivil Toplum Buluşmaları

Sivil toplum ile işbirliğinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesine yönelik Sivil Toplum Buluşmaları 4. kez gerçekleşti. Üyesi olduğumuz ODFED'i temsilen ÖÇED Başkanımız Parin Yakupyan'ın da katıldığı toplantıda Mevzuat, Sistem Güçlendirme ve Koordinasyon ana başlıkları ele alındı.

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Derya Yanık'ın başkanlığını yaptığı buluşmada, Strateji Geliştirme Başkanı Hasan Basri Alagöz Sivil Toplum Kuruluşlarına İlişkin Sunumunu paylaştı. Bakan Yardımcısı Fatma Öncü, Bakan Danışmanı Elçin Tenteriz, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürü Orhan Koç'un da katılım gösterdiği toplantı pek çok farklı STK temsilcisini buluşturdu.

NA-Fİ-LE!

"Bazı rüyalar vardır, bağırırsınız ama sesinizin asla çıkmadığını hissedersiniz. Hiç kimse sizi duymaz! Sabah olup da gözünüzü açınca, evinizde, odanızda olduğunu anladığınızda derin bir 'OH!' çekersiniz. İşte o derin 'OH!' çekme zamanı ne zaman gelir acaba takriben?" Yazar, öğretmen, down sendromlu birey annesi Süreyya Ülkü Güler yazdı.

Her yeni yolun başında, yeni bir okul sorunu, benim için o gördüğüm rüyalar gibi. Önümüzdeki yıl ilkokula başlayacak olan kızım için görüşmeye gittiğim okullardan aldığım cevaplara karşılık olarak verdiğim çığlıklar asla duyulmuyor. Kendi kendime bağırıp duruyorum yine.

"Merhaba, ben önümüzdeki yıl ilkokula başlayacak olan kızım için aramıştım. Okul görüşmeleri için ne zaman müsait oluyorsunuz? Bir yetkili ile görüşüp okulunuzu gezmek istiyorum," diyerek kısaca niyetimi anlattım. Karşımdaki hanım bana okul giriş çıkış saatlerinden, öğle yemeklerine, ders programlarından sınıf mevcutlarına kadar tüm genel bilgileri verdikten sonra benim için asıl önemli olan soruya geçtim:

"Bir şey sormak istiyorum, okulunuzda kaynaştırma öğrenciniz var mı ?" dememle duyduklarım beni şoka soktu. Karşımdaki hanım bana:

"Ay yok hiç merak etmeyin," dedi önce. Ben idrak edemeyip:

"Nasıl yani?" diye sorumu değiştirdim.

"Yani ilkokullarımızda yok, sadece bir tanecik lisede var ama sizin çocuklarınızla kesinlikle ayrı kattalar," deyince yanlış anlamadığımı fark ettim.

“Bir saniye, yalnız kaynaştırma öğrencinizin olması benim için bir sorun olduğundan sormadım, benim kızım da bir kaynaştırma öğrencisi olarak gelecek, o nedenle sordum ama verdiğiniz cevap hiç hoş olmadı,” dedim.
Muhtemelen o da neye uğradığını şaşırmış olacak ki, toparlamaya çalışırken iyice dağıttı.
“Kaynaştırma öğrencisi gelecekse önce bir rehberlik servisimiz görecek, sonra sınıf öğretmenimiz görecek, ondan sonra kayıt için görüşülecek,” dedi.
“Pardon ama kaynaştırma raporu zaten rehberlik araştırma merkezinden verilerek geliyoruz, bu kadar kişiye gösterip neden beğeni topluyoruz onu anlayamadım?”
“Uygulama böyle!” dedi. Artık bu durumda bir eğitimci olduğumu, yönetmeliği, haklarımı ve çocuğumun haklarını bildiğimi ve uygulamanın aslında tam da böyle olmadığını bildiğimi belirttim. Karşımdaki hanım son bir toparlama yapma ihtiyacı hissetmiş olacak ki:
“Ama çocuğu da sınıfa çıkarıyoruz, o da sınıfını görüyor, bakalım sevecek mi?” dedi ama gerçekten NAFİLE!
Bu tavrı, bu saçmalığı toparlayamazsınız. Daha sonrasında okulun sosyal medya hesaplarını inceledim. Nerede 3 Aralık, nerede Down Farkındalık Günü, nerede Otizm Farkındalık Günü hepsini bir görsel ile kutlamışlar. Engel yokmuş, her farkın farkındaymışlar meğer! Sosyal medyada böyle yazdıklarını görünce dayanamayıp oradan da mesaj attım. Buraya bunları yazmalarının tavırlarındaki kabalığı değiştirmemiş olduğunu görmüş oldum. Sadece sekreterlerinin cevabı için özür dilediler. Fakat konuşmanın devamında ettikleri tek güzel kelam “eğitimde feda edilecek tek bir birey” olmadığıydı. Ama onun da arkasında duramadılar.
Bakın bu bir sekreter cevabı değildi, bu o okulun bu tip cevaplar ile daha önce karşılaştığı ve kaynaştırma için bu uygulamanın yapıldığının o sekreter hanıma öğretildiğinin göstergesiydi. Demek ki, bu sekreter dedikleri hanıma, ne sorulursa ne cevap verileceği söylenmiş ki oraya oturmuş konuşuyor. Kalkıp da kaynaştırma durumunda ne uygulama olacağını bilmese bana bu cevabı mı verirdi? “Ben bilmiyorum, isterseniz randevu vereyim gelip kendiniz görüşün” demesi gerekmez miydi?
Elbette sınıf öğretmeni ile tanışmak, rehberlik servisi ile görüşmek, okulun ve işleyişin kızım için uygunluğunu orada oturup konuşmak isterim! Elbette rehber öğretmenleri kızımı görsün ki uygun olduğunu düşündüğü sınıfa yönlendirsin isterim! Elbette kızım da okulda bir dolaşsın, bakalım sınıfından çıkıp tuvaleti bulabilecek mi diye göreyim isterim! Ama önce rehberlik görsün, dur bir de sınıf öğretmeni görsün bakalım beğenirlerse kaydını alırız demenizi İSTEMEM! Değil yaşadığım yerin, dünyanın en güzel okulu olsanız NAFİLE!
Şimdi ne yaklaşıyor, 21 Mart Down sendromu farkındalık günü. Ne yapacakları belli. Yine uyduruk bir görselle “gerçek dostlar kromozom saymaz” diyecekler, “farkınızın farkındayız” diyecekler, ellerinden gelen her türlü etkinliği de yapacaklar. Ama NAFİLE!

Ben ne yaptım biliyor musunuz? Gidip tüm civar köyleri dolaştım. Az mevcudu olan, tek katlı şirin bir binası olan şahane bir okul buldum. Ama o okulun içine girip görüşme cesaretini toplamak için 3 farklı gün gittim oraya. İnternette defalarca görsellerine baktım, hakkındaki haberleri bulup okudum, etkinlik resimlerine, öğretmenlerine baktım durdum. İçeri gidip konuşmaya karar verdiğimde çocuk gibi karnıma ağrılar saplandı. Beni bu hale işte bu saçma okullar getirdi. Aldığım cevaplar beni böyle korkak yaptı. Duyduklarım beni böyle kırılgan ve alıngan yaptı.
Derin bir nefes alarak okuldan içeriye girdim. Koridorda ilk karşıma çıkan beye “Okul müdürü ile görüşmem mümkün mü acaba?” diyerek kendimi tanıttım. O da okul müdürü olduğunu söyleyerek beni odasına davet etti. Kısaca durumu anlattım, neden burayı seçtiğimi, kızımı, onun genel durumunu filan anlatmaya geçiyordum ki Müdür Bey bana:
“Başımın üstünde yeri var. Teşekkür ederim bizim okulu seçtiğiniz için. Ona burası, bize de o güzel kızın gülüşü iyi gelecek!” dedi. Konuşmanın devamı beni daha çok rahatlattı, mutlu etti ve sevinçten gözlerimi doldurdu. En son kalkarken Müdür Bey, “Allah bana ne öğretecek acaba o güzel kuzuyu bana gönderdi?” dedi.
Ben hala o okulun kapısından çıkarken hissettiklerimi anlatacak kelime bulamıyorum. Ama o köyde satılık ev arıyorum diyeyim de, siz anlayın…

OTİZMİN ERKEN DÖNEM BELİRTİLERİ

Çocuk ve Ergen Psikiyatristi
Prof. Dr. Ayşe Avcı

Otizm tanısı nasıl konulur? Rapor ne anlama gelir?
Aileler rapora hangi bakış açısıyla yaklaşmalı?
Çocuk ve Ergen Psikiyatristi Prof. Dr. Ayşe Avcı ile konuştuk.

Otizm nedir?

Otizm nörogelişimsel bir bozukluktur.
Hayatın ilk üç yılında başlar.
Otizmin ortaya çıkışına dair bilim dünyasında iki ayrı görüş var.
Biri otizmin doğumla birlikte süregeldiği, ikincisi doğumdan belli bir süre sonra yaklaşık bir yaş civarında bir gerileme ile gidiş göstermesi.
Geriye dönük incelemeler ve kayıtlara ulaşmak çok güç olduğundan bunu kanıtlamak çok zor. Ancak artık tüm ailelerinin elinde video kayıtlar bulunduğundan, ben bazen her iki görüşe de hak veriyorum. Dramatik regresyon yani geriye dönüş olguları da görüyorum. İkincil otizm tam budanma evresinde kritik zamanlarda herhangi bir travma (sünnet, ameliyat, ağır hastalık ve korkular) sonrasında başlayabiliyor benim görüşüme göre. Ayrıca yine annenin sıkıntılı gebelik süreci, izolasyonu fiziksel ve duygusal istismarı, çoğul bebek taşıması riski arttırabiliyor.

Pandemi otizmi nasıl etkiledi?

Pandemi süresince benim olgularımda üç kat artış oldu. Bu yanlızca benim değil, diğer çocuk ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanı pek çok arkadaşımın da ortak görüşü. Pandemide anne babalar işe online devam ederken 0-6 ay arası çocuklar daha fazla ekrana maruz kaldılar ve duygusal olarak yeterince doyurulmadılar.

Özel eğitime başlama geciyor mu?

Otizm oranları 1/50 olurken, bazı etkenler tek tedavimiz olan eğitime başlamayı geciktiriyor.
Otizmde en önemli şey ailenin durumu kabul etmesidir. Genellikle anne farkına varıyor.
Fakat anne her ne kadar eğitimli ve kendi gelirini kazanıyor olsa da, çevresi tarafından ve en çok da kocası tarafından bir sorun olmadığına ikna ediliyor. Bizler zaten her zaman iyi olana inanma yanlısıyız. Bu konuda çok sayıda şehir efsanesi olması da, aklımızı karıştırıyor. ‘Erkek çocuk geç konuşur’, ‘Zekiyse zaten hareketlidir’ gibi sözler zaman kaybına neden oluyor. Ben her gittiğim yerde söylüyorum, anne şüpheleniyorsa haklıdır, çocuğu tekrar tekrar görün diye.
Babanın terörü ve öfkesi nedeniyle, doktora getirilmeyen çocuklar var.Buna kadın – çocuk paylaşılmış istismarı da diyebiliriz.
• Otizm belirtileri, hekimle ilk karşılaşmada %90 oranında farkedilmezler.

• Ancak %10'u uygun ve zamanında tanı alır.
• Sadece %6-10 oranında altta yatan tümüyle organik bir neden bulunmuştur.

Gelişim Özellikleri

Çocukların bazı yaşlarda belirli becerilere sahip olması gerekir. Bu becerilerin eksikliği de bazen otizme işaret edebilir.

Hangi Beceri Ne Zaman Olmalı?

• Göz kontağı – (1-3 Ay)
• Sosyal gülümseme – (1-3 Ay)
• Kucağa alınmaya tepki (3-4 Ay)
• Yüz şekli taklit – (6 Ay)
• Ayrılma kaygısı, yabancı kaygısı (8-9 Ay)
• Taklide dayalı beceriler – (9 Ay)
• Sembolik oyun – (18 Ay)
• Ortak dikkat – (12-15 Ay)
• Yaşıta ilgi (1 Yaş)
• Senaryolu Oyun (3 yaş)
• Başkalarının duygularını anlama kapasitesi (4 Yaş)

Otizm Belirtileri

• 3-6 ayda göz teması kaybolur.
• 9. ayda oyuncaklara ilgi azalmaya başlar.
• Garip korkular ve yan-yukarı bakışlar başlar.
• 22. ayda işaret etme kaybolur.
• 24. ayda artık konuşma gecikmesi diyebiliriz.
• 24. ayda streotipiler ortaya çıkar.
• Tekrarlayıcı hareketler (stereotipi) [parmak ucunda yürüme, dönme, sallanma, el çırpma, kol çırpma] vardır.
• İşlevsel olmayan nesnelere ilgi; dönen nesneler, elektronik eşya, araba plakaları gazetelerdeki logolar vb…
• Eşyaların parçalarıyla uğraşma.
• Ritüelistik davranışlar.
• Aynılıkta ısrar.
• Kokuya, sese, tada az veya aşırı duyarlılık.
• İşlevsiz ilgi alanları.
• 3. yaşta ekolalik konuşma başlar.

Ne yazık ki, doktora ilk bu belirtilerle gidildiğinde tanı alınamayabiliyor.
Çocuk doktorları ve aile hekimleri hastalığı yeterince tanımıyorlar ya da birkaç ay kreşe gitsin sonra görelim gibi oldukça yanlış ve zaman kaybettirici bir yönlendirme olabiliyor.
Kreşe verelim son derece talihsiz bir söylem bana göre çünkü alıcı dili olayan bir çocuğun kreşte de istismara uğrayacağını düşünüyorum.
Bir diğer sorun da hastanelere başvuruda ve randevu almakta yaşanan sorunlar.
Her ne kadar çocuk ruh sağlığı asistan ve uzman sayıları artsa da ne yazık ki, hasta sayısı fazla ve çok geç tarihlere randevu verilebiliyor.
Diyelim ki, randevu verildi. Eğitim raporu çıkartabilmek için aile heyet için beklemek zorunda kalıyor. Ardından konsültasyonlar başlıyor. İstenilen incelemeler için en az 6 ay ya da bir yıllık süreler veriliyor ve görüntüleme olmadan rapor verilmiyor. Eğitimde zamana karşı yarıştığımız için bu sırada çok değerli bir zaman elimizden gidiyor.
En üzüldüğüm şey ise "Çocukta belirtiler var ama rapor verecek kadar ağır değil" denilmesi. Bile bile lades. Risk var ama rapor yok. Zaten ihtiyacı olmayan aile, ileride karşıma çıkabilir diye rapor almaya gelmiyor. Sorun ekonomik bakımdan dezavantajlı ailelerde. Tanılansa bile eğitime ulaşmak güçlük çekiyorlar veya alabildikleri eğitim yetersiz kalıyor.
Otizmde devletin ödeme yaptığı saati bir türlü arttıramadık. Oysa özel çocuklarımızın bakımına harcanamayan para, anne ve babanın ruh sağlıklarının bozulmasına yol açan toplumsal yükler.
Mucizevi tedavisi olmayan bir durum için genelde sayısız tedavi yöntemi üretilir. Aileler ne yazık ki alternatif yöntemlerle değerli zamanlarını harcanıyor.

Bana sık sorulan sorulardan bazıları:

Anne-baba eğitim programını kendileri yapabilir mi?

2005 Sallow çalışması gösteriyor ki, anne-baba günlük eğitimi izler ve kendileri de evde pekiştirirlerse daha hızlı iyileşme var.

Eğitim programında olan çocuklara, ek dil terapisi eğitimi gerekir mi?

Drew 2002 Alfred 2004 çalışmalarına göre; evet ama önce alıcı dilin gelişmesi gerek.

Eğitim çalışmaları tüm çocuklarda aynı düzeyde etkili midir?

Hayır tabii ki, zeka ne kadar yüksekse tanı ne kadar erken yaşta konmuşsa eğitim o kadar iyi gidiyor.
Sallow çalışmasına göre 36 aya dek sözcüğü olmayan, ortak dikkat gelişmemiş grupta, erken tanıya karışın eğitime cevap zayıf.

Otizm tanısı kesin olmasa da özel eğitime başlatmalı mı?

Kesinlikle! Çocuk özel eğitim aldığı için hiçbir şey kaybetmez, eğitimin zararlısı olmaz.

Prof. Dr. Ayşe Avcı'nın otizmli çocuk danışanı çizmiştir.

SADECE PARA KAZANAN ŞİRKET, FAKİR ŞİRKETTİR

"En büyük yatırım iyiliğe yapılan yatırımdır," diyen, sporcu kimliği ve çalışmalarıyla örnek bir iş insanı olan Sadettin Saran ile özel bir röportaj gerçekleştirdik.

Sizi başarılı bir iş insanı, toplumsal olaylara duyarlı kişiliğiniz ve sporcu kimliğiniz ile tanıyoruz. Hayatınızda özellikle sporun çok önemli olduğunu biliyoruz. Spor size neler kattı?

Devlet memuru çocuğu olarak spor bursu ile okudum. Spor bursu olmasa Amerika'da okuyamazdım. Sadece bu değil, profesyonel hayatımda da çok faydasını gördüm. Disiplinli ve kararlı olmamı, takım çalışmasının önemini ve liderlik özelliklerimin gelişmesini de sağladı spor…

Çocukları spora ve sağlıklı yaşama teşvik etmek sizin için neden önemli?

Sporun iyileştirici ve geliştirici gücü olduğuna inanıyorum. Saran Group olarak spordan kazanıp tekrar sporla topluma katkı sağlamayı misyon edindik. Dolayısıyla da tüm sosyal sorumluluk projelerimizi çocukların eğitimi ve spor alanlarında topluma katkı sağlamak için gerçekleştiriyoruz. Spor sosyal ve güçlü bireyler yetiştirir. Boş beyin şeytanın oyun alanıdır…

Yakın zamanda özel gereksinimli gençler ile Kaş'ta 'Engelsiz Kulaçlar' etkinliğinde yüzdünüz. Bu etkinlikten biraz bahseder misiniz?

Özel gereksinimli çocuklarla bir araya gelmek, onlar için faydalı olabilmek beni her zaman mutlu etti. Engelsiz Kulaçlar, yarışımızı bu sene Kaş'ta gerçekleştirdik. Çocuklar ebeveynleri veya antrenörleri ile 2 gece 3 gün kampta kaldılar. 3. gün, belirlenen parkurda bir yüzme yarışı gerçekleştirdik. Yarıştan sonra tüm çocuklara madalya taktık ve gece de çocuklar için hazırlanan mini konserle projemizi tamamladık.

"Spora ve engelli bireylere tam destek olmak için 2006 yılında projelerimize başladık 15 yıldır çok güzel işler yaptık, çok güzel gençlerle tanıştık."

Özel gereksinimli gençlerin topluma entegre olmalarını kolaylaştırmak ve topluma kazandırılmalarına destek olmak amacıyla bundan sonra her yıl bu organizasyonu gerçekleştirmek istiyoruz.

Özel gereksinimli bireyler için bir şeyler yapma fikriniz nasıl doğdu?

Aslında sosyal sorumluluk projelerimiz dediğim gibi yıllardır çocukların eğitim ve spor alanlarında topluma katkı sağlayacak şekilde planlanıyor.

Katıldığım bir tekerlekli sandalye basketbol maçının ardından sahaya tebrik etmek için indiğimde oyunculardan birinin (tekerlikli sandalyede) boyumu sorması ve verdiğim cevap üzerine 'ben de iki yıl önce 1.94'düm' demesi beni çok etkilemişti.

O gün bu gün, elimden geldiğince destek olmaya çalışıyorum.

Spora ve engelli bireylere tam destek olmak için 2006 yılında projelerimize başladık 15 yıldır çok güzel işler yaptık, çok güzel gençlerle tanıştık. Fırsat verildiğinde müthiş başarılara imza atan nice özel gereksinimli çocuğumuzu gördük.

Gelecekte de benzer çalışmalarınız olacak mı?

Engelsiz Kulaçlar projemiz devam edecek. Group olarak gerçekleştirdiğimiz birçok sosyal sorumluluk projemiz bulunmakta…

Her yıl bir spor salonu açıyoruz ve Milli Eğitim Bakanlığı'na hibe ediyoruz. Bu yıl 22. spor salonumuzu Fethiye'ye açacağız.

Her 23 Nisan'da Doğu ve Anadolu bölgelerinden, daha önce İstanbul'u hiç görmemiş yüzlerce çocuğu 2 gece 3 gün İstanbul'da ağırlıyoruz.

Bunların yanı sıra gerçekleştirdiğimiz sponsorluklarımız da bulunuyor. Paralimpik milli sporcularımızın başarılarını tüm Türkiye'ye duyurmak için bir mini belgesel serisi hazırladık ve S Sport'ta yayınladık. Bu gibi çalışmaları devam ettireceğiz.

Bu çocukların spor aracılığıyla sosyalleşmelerine ve topluma kazandırılmalarına, fırsat eşitliği için elimizden geldiğince destek olmaya devam edeceğiz.

Özel gereksinimli bireyler farklılıkları nedeniyle sosyal hayatın içinde yer almakta sorun yaşıyor. Genel olarak, farklılıklara saygı sizin için ne ifade ediyor?

Özel gereksinimli bireylerin topluma kazandırılma-

sını çok önemsiyorum. Bunun için toplumun her kesimine görev düşüyor.
Biz yaptırdığımız spor salonlarını özel gereksinimli çocukların da kullanmasının zorunluluğuna dair protokollerimizde madde bulunduruyoruz.
Saran Group olarak tüm sosyal sorumluluk projelerimizle destek olmaya çalışırken, medya markalarımızla da farkındalığı yükseltmek, fırsat eşitliği sunmak için çalışıyoruz.
Group bünyesinde de tüm farklılıklara saygı duyan bir anlayış benimsiyoruz ve bu anlayışa inanan kişilerle bir arada olmayı tercih ediyoruz.

Yakın zamanda "İçindeki Dağı Aş" isimli ilk kitabınız çıktı, emekleriniz ve telif gelirinizi Darüşşafaka Cemiyeti'ne bağışladığınız için yürekten tebrik ederiz. Kitabınızın ismine nasıl karar verdiniz?
Kitapta Kilmanjero Dağına tırmanırken yaşadığım deneyimi anlattığım bir bölüm var. İçindeki Dağı Aş bu bölümün de başlığı.
Yayınevi, bu başlığı kitabın adı olarak da kullanmayı önerdi.
Kitabın hikayesini, ana fikrini iyi ifade ettiğini düşündük.

"Yaptırdığımız spor salonlarını özel gereksinimli çocukların da kullanmasının zorunluluğuna dair protokollerimizde madde bulunduruyoruz."

Kitabınızda, bugün vardığınız noktaya yoğun bir çalışma ve disiplinle vardığınızı okuyoruz. Mücadeleden yorulanlara ne tavsiye edersiniz?

İnsan tabii ki bazen zorluklar karşısında yorulabilir ama ben hiçbir zaman vazgeçmedim. 1. olan da bir gün yerini 2. olana bırakacak… Her şeyden önce inandım, hedef belirledim. Söyleyeceğim 'Asla pes etmeyin'. Kimsenin de hayallerinizin önüne geçmesine izin vermeyin.

"Amacınız para kazanmak olmasın, amacınız paylaşmak olsun" diyorsunuz kitabınızda… İyi bir insan olmayı hedeflemek ve başarı arasında nasıl bir ilişki var?

SADECE PARA KAZANAN ŞİRKET, FAKİR ŞİRKETTİR ve en büyük yatırım iyiliğe yapılan yatırımdır.

Her şirket karının bir bölümünü sosyal sorumluluk projelerine ayırmalı. Topluma geri vermek budur… Biz de spordan kazandığımızı spor yoluyla topluma veriyoruz. Yaptırdığımız okulların ve burslarımızın yanı sıra 22 yılda 23 spor salonu açtık. 22. Fethiye'ye, 23. Çanakkale'ye açılacak spor salonlarımızda özel olarak özel gereksinimli çocular için alan ve zaman ayırıyoruz.

> ***"Her şirket karının bir bölümünü sosyal sorumluluk projelerine ayırmalı. Topluma geri vermek budur… Biz de spordan kazandığımızı spor yoluyla topluma veriyoruz. "***

Son olarak özel gereksinimli bireylere ve ailelere ne söylemek istersiniz?

Özel gereksinimli gençlerin spor aracılığı ile daha sağlıklı, mutlu, sosyal ve kaliteli bir yaşam sürmelerinin mümkün olduğuna inanıyorum. Bu gençler Türkiye'nin özel çocukları, çok yönlü çocuklar. Her birinin içinde keşfedilmemiş cevherler yatıyor. Bunları görmek için bir dizi izlemeye gerek yok, bu gençler hayatın içinde. Onlara ihtiyaç duydukları her şeyi sağlamakla yükümlüyüz.

AÇIK HAVA OYUNLARI VE OTİZM

Elif Sanal ÇALIK
UDA Uzmanı
ABA Program Koordinatörü

Otizmli çocuklar açık havada oynayarak hangi becerileri çalışabilir? Nelere dikkat edilmeli? ABA Program Koordinatörü, Aile Danışmanı / Psikolog Elif Sanal Çalık yazdı.

Oyun, çocukların yaşamında çok önemli bir yere sahiptir. Öyle ki, bazen uyku ve gıda gibi temel ihtiyaçların bile önüne geçebilir. Hayatın her alanında karşımıza çıkar. Açık hava da oyunların karşımıza çıktığı alanlardan biridir.

Peki, oyun nedir? Oyun belli bir amacı olsun ya da olmasın, her durumda çocuğun isteyerek ve hoşlanarak yer aldığı, fiziksel, bilişsel, dil, duygusal ve sosyal gelişimin temeli olan, gerçek hayatın bir parçası olan bir etkinliktir. Ayrıca çocuklar için en etkin öğrenme sürecidir.

Bahçe veya sokakta oynanan oyunlar çocukların fiziksel, sosyal ve iletişim becerilerine katkıda bulunur. Büyük kas hareketlerinin en iyi yapıldığı yer de dışarısıdır.

Otizmli çocuklar için de dışarıda oynamak, sosyal etkileşim becerilerini destekleyerek olumlu davranış potansiyellerini arttırmaya yardımcı olur. Ancak bu oyunlar çocuğa daha fazla tercih imkanı tanımasının yanında dikkatin dağılmasına sebebiyet verecek bir çok unsura da sahiptir. Bunların başında gürültü kirliliği, çeşitli kokular, parlak güneş ışığı ve etrafta var olan ancak kontrol edilemeyen çok fazla görsel girdi gelir.

Bu kadar çok duyusal girdi aşırı bilgi yüklemesi yaparak çocuğu şaşkına çevirebilir. Çocuk, dikkatini bir nesneden başka bir nesneye kaydırmakta zorlanabilir. Kısacası dikkatini verme ve dikkatini sürdürme konularında sıkıntı yaşayabilir. Ayrıca, bazı durumlar, örneğin arı sesi- korna sesi otizmli çocukta kaygıya neden olabilir. Kaygı, herhangi bir oyuna başlamadan önce öfke nöbetlerine veya sınırlı-takıntılı davranışlara dönüşebilir.

Bu nedenle çocuğu dışarı çıkarmadan önce aşağıdaki durumların gözden geçirilmesi salık verilmektedir:

• Beklenmedik, ani gelişen gürültülerden (uçak sesi- gök gürültüsü gibi) oluşan rahatsızlığı engelleyebilmek veya azaltabilmek için dışarı çıkarken kulaklık kullanılabilir.
• Hava çok sıcaksa ve güneşliyse çocuğa şapka ve gözlük giydirilebilir. Güneş kremi sürülebilir. Güneş şemsiyesi dışarı çıkarken alınabilir.
• Çocuğun kokulara karşı hassasiyeti varsa dışarı çıkmadan önce etraftaki kokular (barbekü, vb.) kontrol edilebilir.
• Böcekler bir problem oluşturuyorsa, çocuğun ve yanındaki kişinin giydiği kıyafetin rengi önem kazanmaktadır. Örneğin arılardan korunabilmek için sarı renk giyilmemesi gerekir.
Ayrıca, koordinasyonu zayıf, sakar çocuklar için dışarısının fiziki koşulları da önemlidir. Olası kazalardan korunabilmek için giyilen kıyafetlerin niteliğine de dikkat etmek gerekir. Örneğin, hava sıcak da olsa bacakları ve dizleri koruyabilmek için şort yerine ince, pamuklu pantolon giydirilmesi gerekebilir.
Bunların yanı sıra, açık hava oyunlarının çocuklar üzerinde birçok yararı bulunur. Sağlıkla ilişkili faydaları da tüm çocuklar için ortaktır. Dışarıda oynamanın faydaları şu şekilde sıralanabilir:

• Fiziksel oyunlarda otizmli çocuklara kardeşleri ve arkadaşları ile etkileşimlerini arttırma ve oyun oynama fırsatı verir.
• Hiperaktif çocuklara enerjilerini boşaltabilecekleri bir alan sağlar. Bu da, çocukların gece uykularının kalitesini arttırabilir.
• Dışarısı, su oyunlarını ve sanatsal aktiviteleri özgürce deneyebilme imkanı verir.
• Çevrenin kontrolünü sağlamayı ve çok fazla duyusal girdi ile baş edebilme imkanı sunar.
• Dengeyi sağlama ve farklı dokulu zeminlerde hareketi koordine edebilme gibi fiziksel beceriler için dışarısı iyi bir pratik alandır.

Oyun Alanı

Açık hava etkinlikleri için oyun alanları çeşitli şekillerde hazırlanabilir. Örneğin; merdiven, tahta döşemeler, zıplama tahtaları, tırmanma duvarı donanımları oluşturulabilir. Bunun yanında çeşitli genişliklerde ve uzunluklarda yürüme tahtaları yerleştirilebilir. Yeniden düzenlenebilen, çıkarıp takılabilen donanımlar tercih edilmelidir. Pin pon topundan çok daha büyük boyuttaki topa kadar, çeşitli ebatlarda toplar kullanılabilir. Ayrıca, güvenlik açısından çocukların gözlemlenebilmesi için oyun alanının görüş mesafesinde olması da önemli bir faktördür.
Bunların yanında, çocukların düşmeleri durumda olası kazaları önlemek için yüzey uygun bir malzeme ile kaplanabilir. Kum, parçalanmış lastikler veya bezelye çakıl ile zemin kaplanarak çocukların yumuşak bir şekilde düşmelerine yardımcı olabilir.
Açık alanda oyun oynamak çocukların giyinme becerilerini pratik etmelerine de olanak tanır. Ceketlerini nasıl çıkaracaklarını, askıya nasıl asacaklarını öğrenmelerine fırsat sunar. Bu nedenle, dışarıda çocukların tek başlarına giyip çıkarabilecekleri kıyafetleri tercih etmek faydalıdır.

Açık Hava Oyunları ve Otizm

Otizmli çocuklar, açık hava oyunları ile çeşitli hareketleri yapmaya cesaretlendirilebilir. Örneğin;

• Çocuğu, yavaş bir şekilde salıncakta sallayarak şarkı söylenebilir. Hareketler ile şarkının sözleri eşlenerek çocuğun dil becerilerinin gelişmesine katkıda bulunulabilir.
• Diğer çocuklarla etkileşimle, olacak şekilde kum havuzu ile nasıl oynaması gerektiği öğretilebilir.
• Oyun etkinliklerinin içerisine duyusal çalışmalar eklenebilir. Örneğin, çimlerde veya kum havuzundan misket toplama gibi.
• Çocuğun kendini aşırı derecede uyardığı görülürse, rahat bir yerde oturtularak ve sakin bir ses tonuyla konuşarak sıkı sıkı sırtı ovulabilir.
• Çocuğun ayakkabıları çıkartılarak kum havuzunun içinde ayak izleri oluşturulabilir. Çocuğun ayak izleri ile yanındaki kişinin ayak izleri karşılaştırılabilir. Kum havuzuna su eklenerek kaleler yapılabilir.
• Sınıftaki akranları tarafından aktivitelere, örneğin kum havuzu ile oynamaya katılması sağlanabilir.
Ayrıca aşağıdaki oyunlar ve etkinlikler çocuklar için uyarlanabilir.

Zemine Çizilerek Oynanabilecek Oyunlar

• Zemine bir daire çizilir sırayla dairenin içine zıplanır sonra da dışına zıplanır. Bu etkinlik

esnasında kafiyeli cümleler kurularak dikkat çekilebilir.

• Tebeşirle zemine bir şeyler çizmek erken okuryazarlık becerilerinin gelişmesine katkıda bulunur. Örneğin, zemine noktalar konularak çocukların o noktaları birleştirerek dalgalı veya zig zag çizgiler oluşturmaları beklenebilir.

• Zemine tebeşirle farklı şekiller çizmek adı söylenen şekle zıplaması konusunda çocuğu cesaretlendirebilir. İlk olarak tek şekille başlanır daha sonra yeni şekiller eklenerek oyuna devam edilebilir. Etkinliğe farklı boyutlarda ve renklerde şekiller ve nesneler (armut koltuk, tüylü ayıcık, tuğla vb.) eklenerek alıcı dil becerileri açısından da oyun renklendirilebilir. Örneğin, bir çocuğa 'ayıyı ufak dairenin içine koy veya armut koltuğu sarı üçgenin üstüne koy' denilerek oyun devam ettirilebilir. Oyun içerisinde çocuğa sözel olarak veya başka şekillerde pekiştireçler verilmelidir.v

• Tebeşirle zemine çizerek oynanabilecek oyunlardan bir diğeri ise, yılan oyunudur. Zemine yaklaşık iki metre uzunluğunda kıvrımlı yılan resmi çizilir. Oyuncular sırasıyla ellerindeki gazoz kapaklarını yılanın kuyruğundan başlayarak başına doğru belirlenen sayıda kapağı parmak hareketiyle ittirerek getirmeye çalışırlar. Kapağı çizgiden dışarı çıkaran kişi oyuna tekrar başlatılır. Yılanın başına ilk ulaştıran kişi ise oyunu kazanır. Bu oyunu oynarken zorlanabilecek çocuklar için ilk başta yılanın uzunluğu kısa tutulabilir. Ayrıca kıvrımlı değil düz çizilebilir. Oyun, çocukların gelişimine göre uyarlanabilir.
Bu oyun, çocuğun ince motor ve iletişim becerileri alanında destekleyen bir oyundur.

Topları Hedefe Atmak

• Geniş bir plastik leğen veya saklama kutusu su ile doldurulur. İçine sırayla top atılır. Su dolu leğenin içine top atılırken kafiyeli diyaloglar oluşturulabilir. Örneğin, "Can topu at, haydi kovaya fırlat" gibi.

Kum Oyunu

• Islak kumun rahatsız edici özelliğinden dolayı kum oyunlarına ilk olarak kuru kum ile başlanmalıdır. Ayrıca kum ile oyunlar oynarken çocuğun ellerini silmek için havlu da bulunmalıdır. Çocuğa oynaması için bir veya iki adet kap, kürek ve huni de verilmelidir. Çocuk, kumu huni ile kaba dökerken veya kumun parmaklarının arasından akışını kendini kaybetmişçesine izleyebilir. Bu duruma biraz müsaade edilip daha sonra çocuğun dikkati nazik bir şekilde yeniden oyuna odaklanmalıdır.

• Kum oyunları kumdan kaleler yapılarak devam ettirilebilir. Üç kale yaptıktan sonra bir müddet çocuğun kalelerin önünde zıplamasına müsaade edilebilir.

• Eğer çocuk yollardaki çalışmaları, vinçleri, kepçeleri, vb. aletleri izlemeyi seviyorsa kum havuzu bunlarla gerçekçi bir şekilde oynaması için iyi bir fırsattır.

Sanat Çalışmaları

Açık alanlar çocuklara boyalarla, sıvı ürünlerle, kirlilik veya dağınıklık kaygısı yaşamadan çalışma imkanı veren uygun yerlerdir. Açık alanlarda yapılacak etkinliklere birkaç örnek olarak;

• Garaj ya da kulübe duvarının bir tarafı duvar kağıdı gibi genişçe bir kaplama kağıdı ile kaplanır. Çocuğa boyacıların resim fırçasından veri-

lerek kağıda büyük şekiller, uzun dalgalı çizgiler veya rastgele şekiller çizmesi için fırsat tanınır. Daha sonra öğretmen tarafından basit bir şekil çizilerek çocuğun kopya etmesi beklenebilir.
• Çocuğa boyacıların küçük rulo boya fırçası verilerek bir yandan fırçaya yeterli baskı uygulaması bir yandan da boya-çizim yapması çocuk için eğlenceli olabilir.
• Çeşitli uzunluklarda yaklaşık yirmi adet ip bir süpürgenin sapına bantlanarak dağınık saç görüntüsü verilir. Süpürgenin sapı boyalı suya daldırılarak çocuğun oyun alanının zeminini paspaslanması sağlanır.

DENGE VE KOORDİNASYON OYUNLARI

Atlama Tahtası

• Atlama tahtası herhangi bir şeyden (tuğlalardan, halı karolarından, ahşap parçalarından) oluşturulabilir. Çocuğun yeteneğine göre atlama tahtasının nasıl ve ne yükseklikte oluşturulabileceğine karar verilmelidir. Atlama tahtalarının zeminden ayırt edebilmesi için tahtalar parlak renklerle boyanabilir.
• Atlama tahtası ekstra ilgi çekici materyaller ve öğelerle zenginleştirilebilir. Örneğin, her atlama tahtasının üzerine ev veya kedi gibi resimler yapıştırılabilir. Oyunu daha heyecanlı kılabilmek için "İçinde yaşadığımız şeyin üzerine bas" gibi ifadeler kullanılabilir. Bu oyun kelimeler ve sayılar ile de zenginleştirilebilir.

Açık Havada Yetişkin Rolü Oynama

Çocukların bazen evde oyuncaklarla oynadıkları rol oyunları yeterince keyifli olamayabilir. Dışarısı, bu rol oyunlarını oynayabilmek için daha fazla imkan sunabilir. Örneğin;
• Saksılara çiçek ekmek
• Çiçekleri sulamak
• Bahçe masa ve sandalye takımlarını yıkamak
• Arabayı- bisikleti yıkamak
• Pencereleri yıkamak
• Bahçeyi süpürmek
Dikkat edilmesi gereken bir nokta, yukarıdaki etkinlikleri gerçekleştirmeden önce çocuğa ayrıca materyaller sağlanmalıdır.

Trambolin

Trambolinde zıplamak çocuklar için keyifli bir aktivitedir. Trambolini daha keyifli bir hale getirmek için:
• Sıçrama anlarında alkış yapılabilir veya sayılabilir
• 'Devam et' ve 'dur' oyunu oynanabilir.

• Sıçraması için çocuğun favori müziği çalabilir. Müzik durduğunda çocuğunda durması müzik başladığında ise sıçraması istenebilir.
• Sıçrama zamanlarında yavaşça ezberden kafiyeli bir şarkı söylenebilir.

Kış Mevsiminde Açık Alanda Oyun Oynamak

Çocuklar için sonbahar ve kış mevsimi açık alanlarda yılın eğlenceli zamanlarına dönüşebiliyor. Soğuk havalar otizmli çocukların tercihleri arasında yer almaktadır.
• Kuru yaprakları bir araya toplayarak eğlenceli aktiviteler yapılabilir. Örneğin, yürürken yaprakların çıkardığı sesler dinlenebilir.
• Kuru yapraklar üzerinde zıplayarak veya kuru yaprakları fırlatarak 'hazır ol- devam et' oyunu oynanabilir.
• Kuru yapraklar ile oynamanın yanında karda ayak izlerini çıkarmak da dışarıda yapılabilecek eğlenceli bir aktivite olabilir.
• Karla ilgili fotoğraflar veya videolar çekilerek daha sonraki bir zamanda üzerinde konuşulabilir.
Son olarak, dışarıda yapılabilecek etkinliklerle ilgili dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta oyunların çocuğu motive edecek, çevresindekilerle etkileşime sokacak, görsel ve duyusal olarak da tatmin edecek nitelikte olması gerektiğidir.

Kaynakça
Aksoy, B. A., & Çiftçi, D. H. (2008). Erken çocukluk döneminde gelişimi destekleyen oyunlar. Ankara: Pegem Akademi.
Gould, P., & Sullivan, J. (1999). The inclusive early childhood classroom. Beltsville, Maryland: Gryphon House.
Moor, J. (2008). Playing, laughing and learning with children on the autism spectrum. London: Jessica Kingsley Publishers.

Unutmayın, Zamanımız da İmkanlarımız da Kısıtlı

"Aileler çocuklarının en verimli yaşlarını genellikle arayış içinde geçirerek kaybediyorlar. Fırtınaya yakalanmış gemi gibi bir limandan diğer limana ulaşmaya çalışıyorlar. Lütfen zamanlarını ve imkanlarını kullanma konusunda çok dikkatli olsunlar. İkisinin de sınırsız olmadığını unutmasınlar," diyen ÖÇED Başkan Yardımcısı Dr. Garbis YAKUPYAN ile konuştuk.

Sizi biraz tanıyabilir miyiz?

1983 yılından beri hekimlik yapıyorum. Eğitimimi 1977-1983 yılları arasında Çapa Tıp Fakültesi'nde yaptım. İki yıllık mecburi hizmet sonrasında Çapa Tıp Fakültesi'nde İç Hastalıkları ihtisasına girdim ve 1990 yılında Dahiliye Uzmanı olarak oradan ayrıldım.

İkiz oğullarınızdan Garen'de farklı giden bir şeyler olduğundan ilk ne zaman şüphelendiniz?

Garen başlangıçta yaşının ilerisinde gelişim gösteren bir çocuktu. Pek çok şeyi ikizinden önce yapmıştı. Onda anormal bir gidişat olabileceğinden ilk şüphelenen kişi, eşim Parin Hanım oldu. Garen'in fotoğrafını çekerken bize bakmaması ve poz vermemesi dikkatini çekmiş. Sonra ben bir iş gezisinden döndüğümde, bir süredir evde olmadığım halde Garen dönüşüme hiç tepki göstermedi. Normalde koşup beni karşılamaya gelen bir çocuktu. Artık bunu yapmadığını fark etmemiz, bir şeylerin yolunda gitmediğine dair ilk ışıklardan birini yaktı. O dönemde eşim bir uzmana danıştı. Belirli bir süreç işledi ve Garen otizm tanısı aldı. Tanı alır almaz da özel eğitime başladık.

Oğlunuz otizm tanısı aldığında neler hissettiniz? Neler düşündünüz?

Önce kabullenemedik. Değildir diyerek, kendimizi ikna etmeye çalıştık. O zamanlar bu konuda bilgi sahibi de çok fazla kimse yoktu. İşin uzmanları bile bugünkü gibi çok iyi bilmiyordu bu işi.

Tanıdan sonra size neler önerildi?

Eğitim önerildi. Fakat ne yazık ki, yoğun eğitim olması gerektiğinin altı çizilmedi. Bu o zamanlar üzerinde çok durulan bir konu değildi. Bugün, çok erken yaşta başlayan yoğun eğitimlerde ciddi başarılar kazanıldığını görüyoruz. Hatta otizm tanısı

kalkan, mezun olan öğrenciler olması çok sevindirici. Ancak bundan 20 yıl önce bugünkü bilgiler ve şartlar yoktu.

Garen yoğun eğitim alabilmiş miydi?
Hayır. Haftada sekiz saat devletin vermiş olduğu eğitimin yanı sıra biz ayrıca eğitim aldırıyorduk. O dönemde zaten ABA Terapi Türkiye'de yoktu. Garen'e böyle bir terapi uygulansaydı şu anda belki tamamen otizmden kurtulabilirdi diye düşünüyorum sık sık. Elbette babası olarak bu benim şahsi görüşüm. Çünkü Garen'in bu kapasitesi vardı ama ne yazık ki biz o sıralar şu anda bildiklerimizi bilmiyorduk.

Tıp fakültesindeyken derslerinizde otizm konusundan bahsedildiğini anımsıyor musunuz?
Çok fazla değil. Daha çok gelişim geriliği olarak bahsediliyordu ve otizm bir doktorun meslek hayatında nadiren rastlayabileceği bir durummuş gibi düşünülüyordu. Şimdi ise son yapılan araştırmalara göre her 54 çocuktan birinin otizmli olduğu tahmin ediliyor.

Hem hekim, hem de babasısınız. Mutlaka araştırmışsınızdır, otizmin özel eğitim dışında bir çaresi var mı?
Hiçbir çaresi yok. Çocuğun mutlaka bireysel eğitim alması gerekiyor. Aile içi eğitim de çok önemli. Aileler 5-6 yaşa kadar geçen sürede çocuklarına aldırabildikleri eğitimi geleceğe yatırım olarak görsünler. Tüm gayretlerini seferber ederek bu süreyi çocuğun eğitimine ayırsınlar. Ondan sonraki yıllarda zaten bunun karşılığı kat be kat alacaklar. Bunun dışında alternatif tedavileri araştırmaları ve merak etmeleri de çok normal. Ancak bu noktada bilimi referans almaktan, bilimsel olarak kanıtlanmış eğitim ve yöntemleri denemekten vazgeçmesinler. Yine isterlerse mucizelerden medet umsunlar. Ama asla özel eğitimi aksatmasınlar. Hiçbir şeyin bireysel eğitimin yerini tutması söz konusu değil.
Unutmasınlar ki, bugün otizm araştırmaları için dünya çapında çok büyük fonlar ayrılıyor ancak Amerika'ya da gitseniz, Almanya'ya da doktorların tavsiye ettiği, faydası kanıtlanmış tek yöntem yine özel eğitim.
Başka hiçbir yöntemin özel eğitim ile kıyaslanması kabul bile edilemez.
Tanıdan sonra aileler bunun nedenini anlamaya çalışıyorlar…
Nedeni bilinmiyor. Birçok teori var ama hiçbiri kesin değil. Sebebi şu kromozom, şu gıda, şu madde, şu durum gibi yüzde yüz kesinleşmiş bir kaide yok. Kesin olsa, tedavisinin de bulunması ve önlenmesi konusunda bir yol izlenebilir.

Oğlunuz tanı aldıktan sonra hem ona hem de diğer çocuklara faydalı olabilmek için eşinizle beraber bir özel eğitim merkezi kurdunuz. O günün eğitim şartları ile bugünün şartları arasında neler değişti? Aileler hangi bakımlardan daha avantajlılar?
Özel eğitim merkezimizin kurulması eşimin gayreti ile olmuştur. O günkü şartlar ile bugünü kıyaslarsanız, yoğun eğitimin özellikle ABA eğitiminin öneminin çok daha iyi anlaşıldığını söyleyebilirim. Erken tanı ile küçük yaşta eğitime başlayan bazı çocuklarımızın otizm tanısının kalktığını görüyoruz. Bu çocuklar özel eğitim almazlarsa akranlarından çok geride kalabiliyorlar. Tabii ki eğitim her yaşta çok faydalı ama ufak yaş çok önemli. 7-8 yaşından sonra başlamış yoğun terapilerin çok anlamı olmuyor. Ancak maalesef aileler çocuklarının en verimli yaşlarını genellikle arayış içinde geçirerek kaybediyorlar. Fırtınaya yakalanmış gemi gibi bir limandan diğer limana ulaşmaya çalışıyorlar. Lütfen zamanlarını ve imkanlarını kullanma konusunda çok dikkatli olsunlar. İkisinin de sınırsız olmadığını unutmasınlar.

Çocukları yeni otizm tanısı alan ailelere neler tavsiye edersiniz?
Durumu kabullensinler. Büyükanne ya da büyükbabanın "halası, amcası, dayısı da geç konuşmuştu. Bu çocuk da onlara çekmiştir" gibi gereksiz oyalamalarına teslim olmasınlar. Durumu reddetmesinler. Eğer otizm ihtimali varsa, bir uzmana danıştıktan sonra gecikmeden bireysel eğitime başlasınlar. Varsayalım ki, otizmli değil, başka bir durumdan kaynaklanan bazı gelişimsel farklılıkları var. Eğitim aldırdıkları için kayıpları ne olur? Hiçbir şey. En fazla altı ay kaybederler. Ama eğer çocuk gerçekten otizmli ise, aldığı eğitimin çok büyük faydalarını görecek.

KABIZLIK VE KAKA KAÇIRMA

Çocuklarda sıklıkla görülen kabızlık ve kaka kaçırma hakkında merak ettiklerimizi Tuğtepe Çocuk Ürolojisi, Mesane ve Bağırsak Bozuklukları Merkezinden Prof. Dr. Halil Tuğtepe ve Uzm. Fzt. Aygül Köseoğlu yanıtladı.

Kabızlık Nedir?

Kabızlık, çocuklarda oldukça sıklıkla gördüğümüz bir bağırsak problemidir. Bağırsak hareketlerinin yavaşlaması ve/veya boşaltımı yapılan dışkının boncuk boncuk, sert ve kuru olması kabızlığın göstergesidir.

Kabızlıkta en çok karşılaşılan durum dışkılama sıklığının azalmasıdır. Ancak bu durumun yanı sıra bir çocuğun her gün düzenli dışkılama yapıyor olması da kabızlık problemi yaşamadığı anlamına gelmemektedir.

Şayet boşalttığı dışkı sert, kuru, hacimsel olarak çok büyük veya küçük ise çocuğun kabız olabileceği gözden kaçırılmamalıdır.

Yani halk arasında bilinenin aksine kabızlık, yalnızca boşaltım sıklığının azalması değildir.

Kabızlığın Belirtileri Nelerdir?

Kabızlık problemi yaşayan çocuklar genellikle ciddi karın ağrısı ve/veya dışkılama esnasında anüs çevresinde acı ve/veya ağrı şikayeti tanımlarlar.

Bu yaygın belirtinin yanı sıra çocuğunuz aşağıdaki belirtilerden en az ikisini yaşıyor ise kabızlık problemi yaşıyor olabilir.

- Haftada 3'ten az kez dışkılama.
- Gün içerisinde 2' den fazla kez az az dışkılama. (Dışkının bir seferde yeterli miktarda boşaltılamadığını ifade eder.)
- Bağırsaktan geçmesi zor olan sert ve kuru kakaların varlığı.
- Ateş, iştahsızlık ve kilo kaybı.
- İç çamaşırda sıvı veya macun kıvamında dışkı izleri. (Dışkının kalın bağırsağın son noktasında kümelendiğinin bir işaretidir.) Birçok aile bu durumu ishal ile karıştırmaktadır.

Kabızlığın tipik bir bulgusudur.

- Gece-gündüz idrar kaçırma, acil sıkışma hissi ile idrara gitme ve/veya idrar yolu enfeksiyonunun varlığı.
- Kaka tutma ve erteleme davranışının varlığı.
- Bağırsağı tam boşaltamama hissi.
- Karında anormal şişlik.
- Anüsten dışarıya çıkan herhangi bir dokunun varlığı (basur).

• Dışkı yüzeyinde veya anüs çevresinde kanın görülmesi.
• Dışkılama esnasında bacakların ve kalçaların aşırı kasılması.
• Dışkılama sırasında zorlanma ve aşırı ıkınma belirtilerinin olması.
• Dışkılama sırasında yüzün kızarması, damarların çıkması ve/veya çatlaması.

Kabızlığın Nedenleri Nelerdir?

Kakaların sert ve kuru olmasından dolayı bağırsak içerisindeki geçişlerinin yavaşlaması kabızlığın bilinen en yaygın sebebi olarak kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra kabızlığı arttıran birçok faktör bulunmaktadır. En sık karşılaşılan faktörler organik ve fonksiyonel olarak iki grupta sınıflandırılmaktadır.

Organik nedenler

• Anatomik nedenler
• Bağırsağı etkileyen sinir ve kas bozuklukları
• Anormal karın kaslarının varlığı
• Metabolik ve gastrointestinal bozukluklar
• Genetik yatkınlık

Fonksiyonel nedenler

• Kakayı tutma davranışı
• Duyusal bütünleme problemleri
• Yeteri miktarda sıvı tüketilmemesi
• Yeteri kadar lifli gıdaların tüketilmemesi
• Hareketsizlik
• Pelvik taban kaslarındaki fonksiyonel bozukluklar
• Etkili ıkınma becerisinin öğrenilememesi
• Yaşam rutinlerinde değişimlerin olması
• Tuvalet eğitimi sorunları
• İlaçların yan etkisi
• Psikolojik travmalar
• Laktoz intoleransı (süt ve süt ürünlerine duyulan hassasiyet)

Kabızlık ve kaka kaçırma arasında nasıl bir ilişki vardır?

Kabızlık yaşayan çocukların birçoğu kaka kaçırma şikayeti de yaşamaktadır. Anlam olarak birbirine tezat durumlar olarak görülse de birbiriyle oldukça yakın ilişkide olan iki sağlık durumudur. Bu ilişkiyi şu şekilde açıklayabiliriz: sertleşen ve kuruyan kakalar kalın bağırsağın son noktasında (rektum) birikerek o bölgeye yerleşmektedir. Bu durum eski kakaların rektumun iç yüzeyini kaplayarak, yeni kakaların geldiğini hissettiren rektal duyunun azalmasına veya ortadan kaybolmasına neden olur. Böylelikle çocuk, yeni kakaların geldiğini hissetmeyerek boyca eski kakalara göre daha küçük ve yumuşak kıvamda olan kakaları kaçırır. Genellikle kabız olan çocukların iç çamaşırında bulaşma şeklinde görülen lekelenmeler, kaka kaçırmaya işarettir. Aileler bu durumu çoğunlukla ishal ile karıştırmaktadır. Anatomik olarak rektum kakanın uzun süre depolanma yeri olarak değil yalnızca

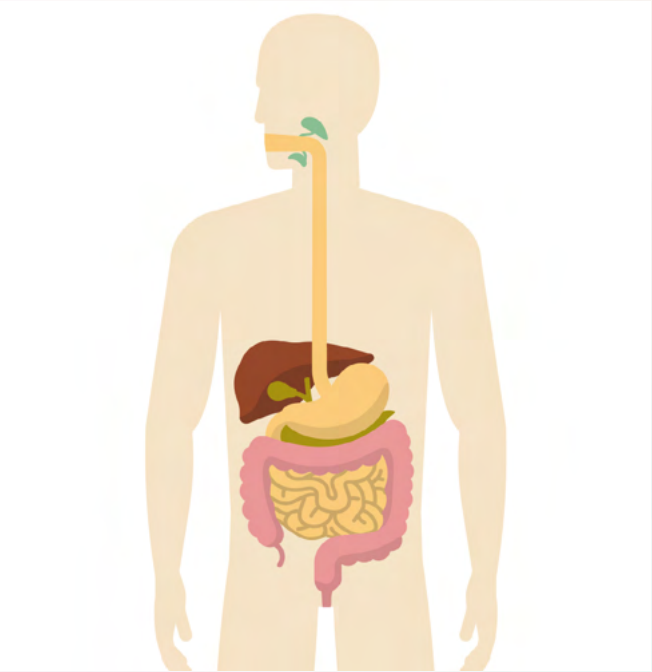

geçiş yolu olmaya uygundur. Kronik kabızlıklarda rektum doğal anatomik yapısını kaybederek genişlemeye ve duyarlılığını kaybetmeye başlar. Rektumda biriken sert kakalar, anal sfinkterlerin (anüs çevresi kaslar) tutabileceği kapasiteyi aştığı zaman ise taşma şeklinde daha büyük kakaların kaçmasına da sebep olabilir. Kabızlığın yanı sıra herhangi bir nörolojik bir durumun varlığı da kaka kaçırmaya neden olabilmektedir.

Kaka Kaçırmanın Nedenleri Nelerdir?

Kaka kaçırmanın en temel bilinen nedeni kabızlıktır ancak bunun yanı sıra araştırılması gereken diğer durumlar aşağıda belirtilmiştir.
• Dışkılamayı erteleme
• Tuvalete gitme fobisi
• Stres ve duygusal durumlar
• Nörolojik rahatsızlıklar
• İshal
• Tuvalet eğitimi problemleri
• Duyusal bütünleme problemleri

Özel gereksinimli çocuklarda kabızlık ve kaka kaçırma problemleri neden görülür?
Özel gereksinimli çocuklar çoğu zaman sosyal iletişim, sosyal etkileşim ve görev alma konusunda zorluk yaşarlar. Kendilerinden ne istendiğini anlayamayarak ebeveynlerinin isteklerini yerine getirme konusunda sorun yaşayabilirler. Bunun yanı sıra kendi öz ihtiyaçlarını ifade etme konusunda da zorluk yaşayabilirler. O nedenle kimi zaman tuvalet eğitimi diğer çocuklara göre uzun sürebilir veya başarısızlıkla sonlanabilir. Bu durum da ailelere ve çocuklara sosyal hayatta katılım konusunda oldukça zorluk çıkarabilir.

Duyusal bütünleme problemleri kabızlık ve kaka kaçırmaya nasıl yol açar?

Hep beş duyu organımızdan bahsederiz ancak bu

duyu sistemine dahil olan iki duyumuz daha vardır. Yani toplamda yedi duyumuz bulunmakta. Ailelere bu durumu açıkladığımız zaman çoğunlukla şaşkınlıkla dinlerler. Bu iki yeni duyumuzun isimleri ise vestibüler ve propriosepsiyondur. Bu iki terminolojiyi açıklayacak olursak; vestibüler sistem hareket ve dengeden sorumlu duyuların hissedilmesinden sorumludur. Propriosepsiyon ise vücudun uzay içerisinde hacimsel olarak nerede olduğunu fark etmemize yardımcı olan sistemdir. Kaslarımızın ve eklemlerimizin içerisinde yoğunlukta bulunarak beden algımızın yorumlanmasına yardımcı olur. Kulağa ilginç gelse de işte tam da problem burada başlamakta. Bazı çocuklarda bu yedi duyunun beyin tarafından işlenmesinde problem veya farklılıklar oluşabilir. Bu duyusal işlemleme bozukluğu özellikle dokunsal ve organların duyusal hissinin algılanmasını sağlayan (interosepsiyon) duyudan kaynaklanmaktadır. Çoğunlukla bu duyuların hissedilmesinde veya yorumlanmasında sorun yaşayan çocuklarda tuvalet alışkanlıkları hakkında problemler yaşamaktayız. Daha basit anlatacak olursa, çocuğa beden ve mesane-bağırsak farkındalığını sağlayacak olan duyuların hissedilmemesi ve yanlış yorumlanması çocuklarda çiş ve kaka kazalarının meydana gelmesini veya bunun aksine çiş ve kakayı tutma problemlerinin yaşanmasına neden olabilir. Çoğunlukla çocukların ısrarla bez takmaları veya iç çamaşırına tuvaletlerini yapmak istemeleri, klozete oturmaktan korkmaları bu çocuklarda duyusal bütünleme problemlerinin olabileceğine işarettir.

Özel gereksinimi olan çocuklarda kabızlık ve kaka kaçırma ile nasıl mücadele edilmelidir?

Özel gereksinimli çocuklarda mesane ve bağırsak problemlerinin çözülmesinde günlük rutinler oluşturmak oldukça değerlidir.
Ebeveynlerin belirli aralıklarla kuracakları saat alarmları çocuklarının sıvı alımını ve tuvalete gitmelerini hatırlatmada önemli rol oynayacaktır. Bunun yanı, susuzluğun farkında olunamaması, lezzetlere karşı aşırı duyarlılık, isteksizlik, becerileri yerine getirememe veya kontrolü elinde tutma ihtiyacı nedeniyle bu tür sıvı alım ve tuvalet saati

gibi hedeflere ulaşmak kimi zaman zor olabilir. Bu anlamda çocukların motivasyonlarının sağlanması ve rutinlerin oturtulması konusunda ödüllendirme sistemi kullanılabilir.
Çocuklar belirli hedefleri yerine getirdikleri takdirde gerçekçi ödüllendirmeler yapılarak çocuğun mesane ve bağırsak eğitimi içerisinde kalması sağlanabilir. Bu süreç çocuktan çocuğa değişmekle birlikte aileler ile bu süreçte sabırlı olmalıdır. Şayet aileler kendi uğraşları ile problemle baş edemezler ise mutlaka konu ile ilgili sağlık profesyonellerinden destek almalıdırlar.
Ayrıca halihazırda çocuk üroloğu tarafından kabızlık ve kaka kaçırma için reçete edilmiş bir medikal tedavileri var ise ailelerin doktor kontrolünde medikal tedavilerine devam etmelidirler.

Özel gereksinimli çocuklarda görülen mesane ve bağırsak problemlerini nasıl tedavi ediyorsunuz?

Bizler kliniğimize başvuran tüm hastalarımıza yapılandırılmış bir değerlendirme formumuz ile şikayetlerini ve hikayelerini dinliyoruz.
Ardından şayet çocuğumuzun istemli bir tuvalet yapabilme alışkanlığı var ise mutlaka işeme testi (üroflow) yapıyoruz.
Ardından ultrason ile mesanenin içerisinde idrar kalıp kalmadığını değerlendiriyoruz. Tüm doktor değerlendirmesinin ardından fizyoterapistlerimiz aileye ve çocuğa üroterapi adı verdiğimiz bir eğitim seansı vermekte.
Bu eğitim seansımızın içerisinde işeme ve dışkılamanın anatomisinin anlatılarak çocuğun işemeyi ve dışkılamayı hayal gücünde canlandırılmasına yardımcı olunmakta. Bunun yanı sıra çocuğun günlük tuvalet ve yeme/içme rutinlerinin oluşturularak çiş ve kaka kazalarının önüne geçilmektedir. Üroterapi seasımızdan sonra çocuğumuz dram terapistimiz tarafından seansa alınarak üroterapide öğrendikleri oyun eşliğinde kalıcı hale getirilmektedir. Şayet çocuğumuz komut alabiliyor ise pelvik taban seanslarımız ile devam ediyoruz.
Tedavi sürecimiz ve tedavi basamaklarımızın öncelikleri çocuktan çocuğa değişmekte olup bu süreçte çocukların aileleri tarafından desteklenmeleri oldukça değerlidir.

Türkiye'de Otizmli Çocuklar ve Ailelerinin Durumu

Otizmli çocuklar ve ailelerinin yaşadığı sorunları ve ihtiyaçları konuştuğumuz, mevcut yasal düzenlemeleri değerlendirdiğimiz söyleşide PolicyHub Turkey'in konuğu olduk. ÖÇED Başkanı Parin Yakupyan ve Dr. Öğretim Üyesi Didem Güven'in katıldığı Instagram canlı yayını 17 Ekim Pazar günü saat 20:00'de gerçekleşti. Söyleşimizde otizmli çocukları olan ailelerimiz de yer alarak deneyimlerini bizlerle paylaştı. Çözüm önerilerini birlikte konuştuğumuz canlı yayında, mevcut düzenlenmelerin gerçek hayatta uygulanabilmesi ve yasal düzenlemelere uymayanlara karşı yaptırım eksikliği öne çıkan konulardandı.

Tüm Yönleri ile Disleksi

Çocuk ve Ergen Psikiyatristi- Psikoterapist Dr. Alper Yılmaz ile tüm yönleri ile dileksiyi konuştuk.
"Aileler çocuklarının disleksili olup olmadığını nasıl anlar? Özel eğitim disleksili çocuklara neler kazandırıyor? Disleksi nedeniyle RAM'dan rapor almak çocuğun hayatını nasıl etkiler" ana başlıklarının ele alındığı yayında, Dr. Alper Yılmaz ailelerden gelen soruları da yanıt verdi.
9 Kasım'da gerçekleşen yayını kaçıranlar için YouTube hesabımıza yüklediğimiz canlı yayın, çevrimiçi olarak istenildiği zaman izlenebiliyor.

2022-2025 Otizm Eylem Planı

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın yürüttüğü çalışmalarla II. Otizm Eylem Planı taslak programı netleşiyor. 2013'den beri gündemde olan Otizm Eylem Planı 2019'da sonlanmıştı.
2022-2025 Otizm Eylem Planı'nın çalışmaları ZOOM üzerinden gerçekleşen bir buluşmada değerlendirildi. İlki Türkiye Otizm Meclisi (TOM) ile gerçekleşen toplantının ikincisi TOM üyesi STK'lar ile yapıldı. Toplantıya Bakanlık yetkilerinin yanı sıra ülkenin farklı illerinden TOM üyesi STK temsilcileri de katıldı ve çalışmalar ile ilgili fikirlerini ilettiler.

İYİ GİDEN EĞİTİMDE DAVRANIŞSAL GERİLEMELER NEDEN OLUR?

Başak TOPÇUOĞLU
M.S., BCBA
ABA Program Koordinatörü

Tuvalet kullanma becerisini edinmiş bir çocuk neden tekrar altına kaçırmaya başlar? Uyku düzeni oturmuş bir çocuğun yeniden uyku bozuklukları yaşaması normal midir? Dil becerilerinde ani gerilemeler varsa ne yapmalıyız? ABA Program Koordinatörü Kurul Onaylı Davranış Analisti (BCBA) Başak Topçuoğlu yazdı.

Ebeveynler ve alanda çalışan profesyonellerin yaşadığı problemlerden biri olan öğrencide davranışsal gerileme hakkında konuşuyor olacağız. Davranışsal gerileme, çocuğun kazandığı becerilerin ve başardığı gelişimsel dönüm noktalarının hızlı biçimde kaybolmaya başlamasıdır.

Sıklıkla karşılaştığımız gerilemeler; tuvalet kullanma becerisini edinmiş bir çocuğun bir anda tekrar altına kaçırmaya başlaması, uyku düzeni oturmuş bir çocuğun uyku bozuklukları yaşaması, pek çok alanda öz bakım becerisini kazanmış bir çocuğun tekrar bu becerileri yerine getirmede desteğe ihtiyaç duyması, öğrenme hızının yavaşlaması, dil becerilerinde ani gerilemeler, kendine veya çevresine zarar verici davranışlar sergilemesidir.

Otizmli birey ne kadar küçük ya da büyük olursa olsun yaşanan gerileme bireyin hayatına dokunan herkes için üzüntü kaynağıdır. Peki, bu tip gerilemelerin veya eğitsel becerilerdeki duraksamaların nedenleri neler olabilir?

Bu nedenleri üç temel başlık altında toplamamız mümkündür.

Birincisi, özellikle ani bir gerileme veya ilerleyişin yavaşlaması durumunda daima göz önünde bulundurulması gereken fizyolojik ihtimallerdir:

• Tıbbi problemler

• Metabolizma ve sindirim sistemi ile ilişkili etkenler
• İşitme kaybı
• Diş ağrısı
• Uyku düzeni
• Otoimmun hastalıkları
•Bakteriyel enfeksiyonlar

Çocuk doktorunuzdan mutlaka konuya ilişkin gerekli tetkikleri talep edin. Medikal değerlendirme tamamlandıysa ve anlamlı herhangi bir sonuca ulaşılmadıysa ikinci aşamada eğitsel süreç kaynaklı nedenleri irdeleyin.
Bunun için dil düzeyi değerlendirmesi, problem davranışların işlevsel analizi, öz bakım becerileri değerlendirmesi, gelişimsel analizler tekrarlanmalıdır. Ignacio Estrada'nın ünlü "Bir çocuk öğretim biçimimiz ile öğrenemiyorsa, belki de bizim o çocuğun öğrenme biçimine göre öğretmemiz gerekiyordur" sözünü özel eğitim alanında çalışan uzmanlar olarak her daim aklımızın bir köşesinde bulundurmalıyız.

EĞİTİMCİLERİN KENDİNİ SORGULAMASI GEREKEN NOKTALAR:

Doğru bir değerlendirme mi yaptım?

Yapılan gelişimsel değerlendirme ve uygulanan müfredatlar bireyselleştirilmiş eğitim planında olduğu gibi öğrencinin ihtiyacı doğrultusunda uygulanmalıdır. Doğru bir değerlendirme yapılmadan doğru BEP'ler hazırlamak mümkün olmayacaktır.

Seçtiğim hedefler ve beceriler öğrenci için uygun mu?

2 yaşında henüz konuşma becerisini kazanmamış bir öğrenciye çizgi çalışması yaptırmak, resim-resim eşleme çalışmak zaman kaybından başka bir işe yaramaz.

Öğrenci, öğretilmek üzere seçilen becerinin ön koşul becerilerine sahip mi?

Mary Barbera'nın soğan metaforu bu konuda biz eğitimcilerin sıkça kullanması gereken bir yaklaşım. Bir öğrenci hedeflenen beceriyi kaybettiyse veya öğrenemiyorsa suç hiçbir zaman çocukta değildir. Bizim eğitimciler olarak katmanları tek tek soyup öğrencinin başaralı olabileceği beceri edinim aşamalarını bulmamız gerekir.

İpuçlarımı doğru şekilde silikleştiriyor muyum?

Özellikle becerilerin edinimi aşamasında kullandığımız sözel, fiziksel, görsel, yazılı ipuçları zaman ilerledikçe mutlaka silikleştirilmelidir.
Ancak yardımı çok hızlı çektiğimizde öğrenciyi başarısızlığa itme, çok yavaş çektiğimizde ise ipucu bağımlılığına sebep olabiliriz.

Pekiştirmeyi doğru şekilde seyreltiyor muyum?

İpuçlarının silikleştirilmesinde olduğu gibi pekiştirme yöntemlerinin de belirli aşamalarla azaltılması gerekmektedir.
Birincil pekiştireçler zamanla ikincil pekiştireçlere, somut pekiştireçler zamanla soyut pekiştireçlere doğru mutlaka evirilmelidir.

Beceri edinimine engel oluşturabilecek problem davranışlar var mı?

Öğrencinin uyuşmayan davranışlar sergilemesi beceri edinimini zorlaştıracaktır.
Yüksek sesle bağırması, kendine zarar vermesi, çevreye zarar vermesi gibi davranışlara öncelikli olarak ele alınmalı, davranışsal analiz yoluyla işlevleri belirlenip gerekli müdahale planı geliştirilmelidir.
Davranışsal gerilemelerinde, eğitim kalitesinin ve içeriğindeki hataların etkisi olabileceği gibi ebeveyn tutumlarının da istenmeyen sonuçlara neden olduğunu görüyoruz.

ABA EĞİTİMİ ALAN ÇOCUKLARIN İLERLEYİŞİNE KET VURAN EBEVEYN TUTUMLARI

Seans kaçırmak:
Autism Speaks'e göre haftada 25-40 saat eğitim alan bir otizmli çocuk 1-3 yıl civarında ABA temelli eğitime ihtiyaç duyabilmektedir. Seans kaçırdığınızda çocuğunuzun pek çok öğrenme fırsatını da kaçırdığını unutmayın.

Ceza yöntemlerini kullanmak:
Usanmış bir ebeveyn bazen fiziksel veya sözel ceza yöntemlerine başvurabiliyor. Bu şekilde, kısa vadede problem davranışın önüne geçmiş olabilirsiniz ama uzun vadede bu yöntemin ne çocuğunuza ne de size katkısı olacaktır.

Kişisel fikirleri dayatmak:
Yapılan ABA temelli uygulamalar beğenilmediğinde seansı bölmek, ara vermek, tamamen durdurmak pek çok olumsuz sonuca neden olacaktır. Çocuğun değerlendirilmesinden sonra oluşturulan eğitim planına karşı çıkarak gelişiminin çok ötesinde beceriler kazandırılmasını talep etmek çocuğunuzda sadece başarısızlık hissini perçinlemez aynı zamanda bu kazandırılmak istenen becerilerin kalıcılığı konusunda da büyük problemler yaratır.

Kişisel bakım becerilerini görmezden gelmek:
Yeri geliyor masa başı aktiviteler özel eğitimin tüm odağı oluyor. Ancak 10 yaşında adını yazmayı bildiği halde hala bez takan, 5 yaşında tüm görsel eşleme becerilerini eksiksiz yaptığı halde ayakkabısını giyemeyen, 4 yaşında alfabenin tüm harflerini söylediği halde kendi kendini besleme becerisini edinememiş bir çocuk sosyal olarak izole olacaktır.

Bu hatalara düşmemek adına ebeveynler olarak yapabilecekleriniz ise:
Eğitimlere katılın.
Özellikle problem davranışların nedenini anlamak ve çocuğunuz ile etkili olarak nasıl iletişime geçebileceğiniz öğreneceğiniz eğitimleri tercih edin.
İzleyerek öğrenin.
ABA/UDA terapi esnasında çalışan uzmanı izleyerek okul dışı ortamlarda kullanabileceğiniz bazı ipuçları edinebilirsiniz.

Her yerde pratik yapın.
Okulda sakin ve mutlu ama markette mutsuz ve huzursuz oluyorsa market ortamında kullanabileceğiniz ABA teknikleri edinmeye çalışın.

Sağlıklı bir denge bulun.
Çocuğunuzun başarılı olduğu yönleri gözden kaçırmayın.
İyimserlik ve hayal kırıklığı ile pes etmek arasındaki hassas çizgide yönünüz daima olumludan yana olsun.

Özel eğitim kurumu haricinde ebeveynlerin uygulayabileceği etkili ABA/UDA yöntemleri;
Etkileşim oluşturacak fırsatlar yaratın.
Bir önceki sayımızda Fırsat Öğretimine dair yazımızdan bu alanla ilgili bilgiler alabilirsiniz.

Bilişsel becerileri destekleyin.
Çocuğun oynadığı, kullandığı nesneleri isimlendirebilir, renklerini şekillerini betimleyebilirsiniz.
Model olun.
Özellikle ev işlerinde çocuğunuzu eyleme dâhil ederek günlük yaşam becerilerini edinmesine olanak tanıyabilirsiniz.

Ödüllendirin.
Çocuğunuzun bağımsız olarak başardığı eylemler için sözel övgüler, kucaklama, gıdıklama gibi fiziksel etkileşimleri kullanabilirsiniz.
Unutmayın ödüller sadece paketli gıdalardan ibaret değildir.

Zincirleme yoluyla öğretin.
Özellikle giyinmek, diş fırçalamak gibi çok basamağı olan becerilerde çocuğunuzun öğrenebileceği kolay basamaklar oluşturun ve bu beceri basamaklarını tamamladıkça onu ödüllendirin.
Unutmayın ABA terapi yoğun uygulandığı halde uzun soluklu bir yolculuktur. Daima çocuğunuzdaki küçük gelişmeleri görmeye ve onları kutlamaya odaklanın.
Hayallerinizde kurduğunuz büyük mihenk taşlarını göremeseniz de umutsuzluğa kapılmayın. Siz ABA hakkında kendinizi ilerletmeye ve öğrenmeye devam ederseniz çocuğunuz da sizinle gelişecektir.

KAYNAKLAR
https://www.elemy.com/studio/aba-therapy/parents-role
https://www.iloveaba.com/2016/11/input-output.html
https://marybarbera.com/autism-regression-child-with-autism-is-making-no-progress/

8. Beyaz Baston ve Erişilebilirlik Festivalindeydik

Engelsiz Erişim Derneği'nin her yıl düzenlediği Beyaz Baston ve Erişilebilirlik Festivali bu yıl, "Sağlamcılığa İnat, Farklılıklarını Yaşat" olarak belirlenen temasıyla, çevrimiçi olarak 14-16 Ekim tarihleri arasında gerçekleştirildi. Erişilebilirlik Festivali'nin medya bölümünde erişilebilir radyoculuk ve gazetecilik çalışmaları konuşuldu. Dijital çözümler ve bilişim bölümünde yapay zekâ uygulamalarının da ele alındığı festivalde, farklı engel grupları için çözüm önerileri ele alındı. ÖÇED Başkanımız Parin Yakupyan, "Otizm Tanılı Bireyler Sanal Dünya ve Medya" sunumuyla festivale konuşmacı olarak katılım sağladı.

Hayaller Dijitale Taşınıyor

2 Nisan Otizm Farkındalık Günü için paydaşlarımızla birlikte hazırlıklarımız sürüyor. TODEV Vakfı, ODFED, ODED-DER ile birlikte yer aldığımız ve İGA İstanbul Havalimanı'nın desteği ile hayat bulan çalışmanın ilk aşamasında çocuklarımız ile bir resim etkinliği gerçekleştirdik. Birbirinden güzel resimlere imza atan çocuklarımızın eserleri, Nisan ayında özel bir etkinlik ile sergilenecek.

CEM'İN BİZİ YÖNLENDİRMESİNİN PEŞİNDEN KOŞTUK

Türkiye'de sınavı kazanarak üniversiteye girdiği bilinen ilk otizmli Cem Vardarcı, artık mezun. Yaşar Üniversitesi Müzik Bölümünü üçüncülük ile bitiren Vardarcı Urla Belediye Orkestrası'nda keman çalıyor. Şimdi de Türkiye'de belediye personeli olan ilk otizmli müzisyen Cem'in hikâyesini annesi Gülçin Vardarcı ile konuştuk.

Öncelikle sizi biraz tanıyabilir miyiz? Gülçin Vardarcı kimdir?

1958 İzmir doğumluyum, emekliyim, bir anne ve anneanneyim, evliyim. Ege Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi İşletme mezunuyum. İngilizce ve Almanca biliyorum. Tükenmeyen işim evlatlarım, ailem ve otizmlilere ve derneklere gönüllü yardımlarımdır.

Oğlunuz Cem'in otizmli olduğundan ne zaman şüphelenmeye başladınız?

Annem Nesrin Berker oğlumuz Cem'de yolunda gitmeyen bir şey fark ettikten sonra uzmanlara zorla tanı koydurttuğunda Cem 3,5 yaşında idi. Bizler fark edememiştik.

Zorla deyince merak ettim, hekimler anlayamamış mıydı Cem'in otizmli olduğunu?

O zamanlar otizm çok bilinen bir sendrom değildi. Fakat annem bir şeylerden şüphelenmişti. Cem'e kapıyı kapat demiş. Cem de sokak kapısını kapatmaya gitmiş, salon kapısının farkında değilmiş. O nedenle anneciğim bizi doktor doktor gezdirdi. En son hekim de "Yok bir şeyi" dedi ama annem "Doktor hanım, Cem iki iskambil kâğıdını birbirine sürtüp sesini dinliyor" deyince o zaman bizi tam çıkmakta olduğumuz kapıdan geri çağırdı ve "autistic-like" dedi. Çıktığımızda ben otoparkta arabayı çarptım üzüntüden.

İlk tanı aldığınızda kabullenmekte zorluk çektiğinizi okumuştum bir paylaşımınızda. Neler hissetmiştiniz?

Alt üst olduk. Düşünebiliyor musunuz, bir evlat var ve 'Hayatta hiçbir şey yapamayacak. İletişim kuramayacak, bir arkadaşı bile olamayacak, muhtaç kalacak. Bu durum da ömür boyu sürecek bir rahatsızlık' deniyor. Sizce bu yaşam nasıl geçer?

Kabullenmeye çalıştığınız sürede neler oldu? Bu durum Cem'i nasıl etkiledi?

Kabullenmek kolay olmuyor. Biz bu süreçte yapılması beklenen tüm hataları yaptık. İnkâr, suçlama, yas benzeri ağır üzüntü, izole olmak gibi... Tek farkımız çocuğumuzu dışlamamaktı. Onu hep çok sevdik. Kimsenin bilmediği bir hastalıktan kurtulmaya çalışmak

“Ülkemizde bütün psikiyatrik bozukluklarda ilk suçlanan anne oluyor. Özellikle çocuk hareketli ise bu durum şımarıklıkla çok karıştırılıyor.”

zorunda olduğumuz için 4 yıl kadar boşa kürek çekerek en değerli zamanı kaybettik. Oysa doğru terapiyi erken bulabilseydik belki hiç araz kalmayacaktı.

Özel eğitime ne zaman başladınız? Özel eğitim oğlunuzun hayatında neler değiştirdi?

Cem 5 yaşında iken özel eğitim ile tanıştık ve terapist Hüseyin ve Mine (Uzbay) Nazlı Cem’i konuşturabilmeyi başardı. Daha sonra yurt dışından gelen bir terapist uyguladığı yöntemi bize anlatınca ve bu yöntem halkında kitaplar okuyunca biz de tedavi sürecine dahil olduk. Elimizden geleni yaptık ve Cem 4 yıl içinde otizmden açıldı.

Tüm bu süreç sizi nasıl etkiledi? Hayatınızda neler değişti?

Ters köşe olduk. Çocuk gelişiminde bildiğimiz tüm doğrular yanlışmış ve biz de en baştan başlayarak yeniden yazdık hayat yazımızı. Kalemi bize verdi Yüce Yaradan, dualarımızı kabul edince dedi ki: “Alın kâğıdı kalemi ve yaşayacağınız bu zorlu hayatı siz şekillendirin”.

Bir de kızınız var. Tanıdan sonra onun ilk yılları nasıl geçti?

Güzel kızım ile ilk 6 yıl olağandışı güzel bir yaşam sürmüştük. O bizim gözbebeğimiz, yaşam sevincimiz, gençlik tutkumuz ve ilk meyvemiz olarak neşe içinde çok özenle büyüdü. Ona sonsuz sevgi, saygı ve itibar gösterdik ki, kardeşini de o sipariş etmiş ve ismini de o koymuştu. Onun için Cem’in tanısı ile hepimizde büyük bir boşluk oldu. Cem ile yoğun ve tükenmez ilgi gerektiren bir döneme geçince güzel alışkanlıklara da es vermek durumunda kaldık.

Eski arkadaşlarınızın tutumlarında, tanıdan önce ve sonra bir değişiklik oldu mu? Destek ya da uzaklaşmalar yaşınız mı?

En uzmanlık sorusu bu oldu sanıyorum. Hatırlayınca hep gülümserim, bir arkadaşım Cem’in durumunu işitince önce kulaklarını çekti, sonra yumruğunu tahtalara vurdu. “Allah korusun bize de olmasın” dedi... Ama bir de İTK 6-G kolej arkadaşlarım var. Cem üniversiteyi kazanınca bana Atatürk Heykeli’nin huzurunda plaket verdiler. Bence Cem’in durumu insanlığa bir sınav ve Cem sadece ve sadece iyi niyetlileri gösteren bir ayna!

Cem’in müziğe ilgisini ne zaman fark ettiniz? Onu nasıl yönlendirdiniz?

Cem’in müziği içinden gelir. Bir gün kızım Gülser Vardarcı Kacar okuldan eve geldiğinde Santana’nın ‘Put Your Lights On’ şarkısını yüksek sesle dinliyormuş. Cem’in yerde oturup kaşıkla doğru tempo tuttuğunu fark edince o güne kadar Cem’in yaptığı tenis, at binme, yüzme, go cart, seramik gibi etkinliklerine bateri kursundaki müziği de ekledik ve bu Cem’in hayatının en etkin dönüm noktası oldu.

Cem’in en önemli müzik çalışmaları neler oldu? Kazandığınız bir ödül var mı?

Cem’in müzik alanındaki en büyük başarısı bir orkestrada çalabilmektir. Orkestrada enstrüman çalabilmek otizm terapisinin Nirvana’sıdır. Çünkü bireyselliği bırakıp bütünün parçası olup, bütün ile birlikte hareket etmek, otizmin bittiğinin göstergesidir. Lisede ve üniversitede korolarda şarkı söyleyerek arkadaşlarına uyum sağladı. Bence esas başarı da dışlanmamaktır. Ulusal Gençlik Senfoni Orkestrası’nda solist olarak müzik tarihine geçti ve Andante Dergisi yayınladı. Alsancak Rotarac arkadaşları “Meslekte Başarı Ödülü” verdiler. Yaşar Üniversitesi Sanat Tasarım Fakültesi Müzik Bölümü’nü üçüncülük ile bitirerek ödül aldı.

Mezuniyeti için Cem’i de, sizi de tebrik ederiz. Bugünlere geleceğinizi bekliyor muydunuz?

Tabii ki hayır, bugünümüz mucizedir. Bizler hep Cem’in bizi yönlendirmesinin peşinden koştuk. Cem henüz lisede okuyabilir mi, diye tartışmalar sürerken o okuyacağı üniversiteyi kafasında belirlemişti. Hatta ders vermesini istediği hocayı bile seçmişti. Okumak istediği liseyi de kendisi seçti. Hatta Türkiye’de 51 tane olan Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi’nden İzmir’imizde iki güçlü kadının kurduğu Işılay Saygın ve Ümran Baradan AGSL

varken Cem'i konserde izlemeğe gelen bakan Işılay Saygın'a: "Siz beni okulunuza istiyorsunuz ama orada Bülent Öztürk Hocam yok" diyerek okul tercihini de açıkça belirtmişti.

Cem bugün müzik çalışmalarına nasıl devam ediyor? Neler yapıyor?

Türkiye'de bir ilk olarak, belediye personeli olan ilk otizm hikâyesi olan kişi. İzmir Kent Orkestrası'nda ve Urla Belediye Orkestrası'nda keman çalıyor. Müzik yapması için sürekli olarak davet alıyor. Ancak pandemi nedeniyle şu an çalışmalarına maalesef ara verildi.

Cem otizm tanısı aldıktan sonra sizin de bu alanda yoğun araştırmalar yaptığınızı öğrendim. Hatta daha çok bilgi edinmek için yurt dışına bile gitmişsiniz. Bu araştırmalar size neler kattı?

Bu sendrom bizi ailece hep birlikte yeniden formatladı. Güçlü ve zayıf yanlarımızı algılayıp yeniden yapılandık. Sadece Cem değil, hepimiz her yönümüzle geliştik. Parmakla gösterilen, imrenilen, özenilen saygı gören bir aile olduk. Esnek olmayı öğrendik. Kızım Gülser Vardarcı Kacar'ın CV'si yaklaşık 10 sayfa. Üç lisan bilen ve pek çok şapkası olan biri oldu. Cem 4-5 farklı enstrümanı aynı sahnede çalabilen, İngilizce hazırlık okumuş, üniversiteyi üstün derece ile bitiren biri oldu. Şikayet etmemeyi sızlanmamayı çalışırken eğlenebilmeyi deneyimledik.

Öğrendiklerinizi başka aileler ve eğitmenler ile paylaşmaya nasıl karar verdiniz?

Oğlum nereden geldiği ve nasıl tedavi edileceği bilinmeyen bir sendrom olan otizm teşhisini aldığında, otizm 10.000'de 2 kişide görülüyordu. Hiç kimse bu durum hakkında bilgi sahibi değildi. Elimizde neredeyse hiç kaynak yoktu. İngilizce ve Almanca biliyor olmam bana çok büyük fayda sağladı. Amerika'daki dergilere üye oldum ve kitaplar getirttim. Hatta bu mecburiyetten, İzmir'de superonline internet paketi kullanan ilk kadın oldum. Dolayısıyla öğrendiğim her şeyi etrafımda çocuklarına tanı konmuş ailelerle paylaşıyordum. Yurt dışından gelerek bana bildiklerini cömertçe açıklayan bir terapist sayesinde de uygulamalı olarak çok şey öğrendim. Terapi videolarımızı paylaştım, İngilizce olanları tercüme ettim, terapistimiz yurtdışından geldiği zaman lisanı ve imkânı yetersiz olan aileleri de evime davet ettim. Hep birlikte bu durumdan kurtulmaya çalışıyorduk. Öğrendiklerimi İzmir ve Türkiye'deki ailelerle, terapistlerle diyar diyar gezerek anlattım. Cem'in konuşabiliyor olması otizme içerden bakabilmemizi de sağladığı için çok özel gelişmeler yaşanıyordu. Hatta bir keresinde Trabzon Tıp Fakültesi'nden bir hoca beni aradı ve "Sizin sayenizde, işe yarar bir terapi bulamadığımız için evlerine geri gönderdiğimiz otizmli hastaları yeniden çağırdık. Bizlere umut oldunuz" dedi. Oğluma uyguladığım Sensory Integration Therapy'nin sonradan Türkçemize Duyusal Bütünleme ve Ergo Terapi olarak literatüre geçmesine yardımcı olduğum için kendimi boşuna yaşamamış hissediyorum.

Cem'in ÖSYM verilerine göre Türkiye'de üniversiteye giren, bilinen ilk otizmli olduğunu duyduk. Bu doğru mu?

YÖK tarafından yapılan açıklama böyle. Ancak otizm çok bilinmeyenli bir rahatsızlık olduğu için kendisinin otizmli olduğunu bilemeyenler de oluyor. Prof. Dr.

Temple Grandin otizmden iyileşebilen bir Amerikalı Zoolog olarak, geçtiğimiz ay 9 Eylül Üniversitesi'nde yapılan bir ZOOM toplantısında Elon Musk'ın bile otizmli olduğunu söyledi. Cem Türkiye'de ÖSYM kayıtlarına geçen bilinen ilk üniversite mezunu otizmli ve bölüm üçüncüsü olarak okulunda kaynaştırma olmadan ve hiç destek almadan mezun oldu.

Oğlunuz ayrıca Genç Girişimciler ve Liderler Derneği (JCI) Türkiye Şubesi tarafından Türkiye'nin En Başarılı 10 Genci programında "Kültürel Başarı" alanında da birinci seçilmiş. Bilmeyenler için bunun ne olduğunu biraz açar mısınız?

JCI derneği Genç Liderler ve Girişimciler Derneği olarak aralarında Jaques Chirac (Fransa Cumhurbaşkanı), Valerie Giscard D'Estaing (Fransa Cumhurbaşkanı), Bill Clinton (ABD Başkanı), Yasuhiro Nakasone (Japon Başbakanı), Paul Schulter (Danimarka Başbakanı), Kofi Annan (BM Genel Sekreteri) gibi çeşitli tanınmış üyeleri olan bir sivil toplum kuruluşudur. Genç Liderler ve Girişimciler (JCI)6 Derneği tarafından düzenlenen TOYP –Türkiye'nin 10 Başarılı Genci projesi, toplumsal gelişime katkısı bulunan ve daha iyi yarınların peşinde koşan, ülkemizin başarılı gençlerinin çalışmalarını görünür kılmayı, onları daha duyarlı ve aktif vatandaş olmaları yönünde teşvik etmeyi amaçlıyor. Cem'in Kültürel Kategoride aldığı ödül; vazgeçmeyerek, çabalayarak başkalarına müziğiyle birlikte terapi yöntemlerini anlatması ile ilham kaynağı olması nedeniyle verildi. Cem kendisi gelişme aşamasındayken bile başkaları için örnek olmayı sürdürüyor. JCI derneği, Türkiye'de Cem gibi başkalarının hayatına katkıda bulunan sıra dışı kişilerin olağanüstü etkilerini ve başarılarını değerlendiriyor. Toplumsal gelişime katkısı bulunan insanların öykülerini ve çalışmalarını farkındalık yaratarak, gelecek nesillerin daha duyarlı ve aktif vatandaş olmalarını teşvik ederek, gündeme taşıyor.

Son olarak… Çocukları yeni otizm tanısı ailelere ne söylemek istersiniz?

Uzun ince bir yol onları bekliyor ama hemen gözyaşlarını kurulasınlar. Çünkü tünelin ucunda ışık göründü ve önlerinde Cem Vardarcı ağabeyleri gibi güzel bir örnek var. Özel eğitim, doğru ve kişiye özel terapilerle artık şifalanmak mümkün. Yeter ki aileler evlatlarının çok değerli zamanlarını, onları normlara uyacak hale getirmek adına hızla olumlu değerlendirsinler. Vazgeçmeden, usanmadan, sabırla evli kalarak, evdeki diğer çocukları işin içine katarak ne de güzel başarı öyküleri işitiyorum. Kolaylıklar diliyorum.

KEMAL ŞAHANE BİR BABAYDI

"Kemal çalışmadığı günleri evde çocuklarla oynayarak geçirirdi. En sevdiği oyun saklambaçtı," diyen Gül Sunal ile eşi Kemal Sunal'ı ve okul öncesi eğitim alanında yaptığı çalışmaları konuştuk.

Röportaj: Rana Zeynep Çömlekçi Fotoğraflar: Kübra Duğan Taş

Halkın yüreğinde apayrı bir yeri olan sevgili Kemal Sunal'ın eşi olarak tanıyoruz sizi. Kemal Sunal nasıl bir babaydı? Şimdiki babalara kıyasla nasıldı?

Kemal şahane bir babaydı. Çalışmadığı günleri evde çocuklarla oynayarak geçirirdi. Ama onu başka babalar ile kıyaslamak doğru değil tabii. Herkes kendine özgü bir düzen tutturuyor. Bazen babaların çalışma şartları çok zorlayıcı olabiliyor. Mecburiyetten 3-4 gün çocuğunu göremeyen babalar da var. Bizim şansımız Kemal'in senede 3-4 ay çalışması idi. Onun dışında da çalışsa bile akşamları eve geliyordu. Çocuklar da babaları gelmeden uyumuyorlardı.

Nasıl bir aile hayatınız vardı?

Cumartesi ve pazar günleri üç öğün yemeğimiz mutlaka evde birlikte yenirdi. Kemal sofrada birlikte olmak isterdi. Sonra çocuklar ile oyun kurardı. En sevdiği oyun saklambaçtı. Gidip küvetin içine saklanır ve beklerdi. O zamanlar banyolar şimdiki gibi değildi, küvetin önünde banyo perdesi vardı. Çocuklar onu bulup perdeyi açınca en çok Kemal heyecanlanır bağırırdı. Yatağın altına saklanır, o uzun boyuyla dolabın içine girerdi. Ali ile futbol oynuyorlardı evde. Çocuklara eğlence çıkarırdı.

Hem kendinizle hem de aile yaşamınızla ilgili çok samimi anekdotların yer aldığı bir YouTube hesabınız var. Biz bayıldık videolarınıza. Devamı gelecek mi?

Gelecek. Şimdi Kültür Bakanlığı da sponsor oldu. Bu aslında bu benim sohbet kanalım değil. İzleyenler de bir döneme ışık tutuyorsunuz diyorlar. Amaç da o zaten. Kemal'in yılarca yıllarca

biriktirdiği bir çok cilt var. 1978'den vefat edinceye kadar olan süreyi kapsıyor. Hakkında çıkan haberler, gazete kupürleri var. O dönem yaşayan başka aktörleri ve sinema dünyasında yaşanılanları mutlaka paylaşmam lazım diye düşünüyorum. Çünkü gazeteler biraz yıpranmaya başladı. Bazıları o haberleri çok seviyor, çok ilgileniyor. Bazıları diyor ki biraz se konuş biz gazete haberlerinden sıkıldık. Sıkılsalar da çare yok. O arşivi ortaya çıkarmak için yaptığım bir iş bu.

Şahane bir çalışma… Emeklerinize sağlık.
Bu Kemal'in arşivciliğinden geliyor. 78 yılından beri kimde o kadar gazete ve haber vardır? Mümkün değil. Bence Kemal'in bu arşivi dünyada tektir.

Kemal Bey'in arşivlerdeki filmlerine gelirsek… Telif ile ilgili hak ettiğini alabildi mi Kemal Bey?
Hiç… Bir çok kere dava açtık. Kimini kazandık, kimini kaybettik. Ama ne olduysa yine de kaybetmiş sayıldık. Artık ben üstünde durmuyorum. Tabii ki Kemal'in hakkı, çocuklarının hakkı ama şimdi 3-5-17 yaşında Kemal'in hayranları var. Herkes bana "Biz Kemal Sunal ile büyüdük. Çocuklarımız ve torunlarımız da Kemal Sunal ile büyüyecek" diye yazıyor. Ben İsveç'e gitmiştim bir festival dolayısıyla. Orada herkes bizi Kemal Sunal büyüttü diyordu. Çünkü part time çalışan anneler işe giderken hep Kemal'in kasetlerini videoya koyarmış.

Kemal Sunal'ın bu kadar tanınması ve sevilmesi sevilmesi çok güzel. Ancak telif haklarını alamaması yine de büyük haksızlık.
Öyle… Sadece Kemal için de değil tabii. Şu anda ev kirasını ödeyemeyen yaşamı çok zor geçen, yan rollerde oynayan veya başrollerde oynayan ak-

törler ve aktrisler var. Yani herkesin buna ihtiyacı var. Belki Ali, Ezo, ben şimdi çalışıyoruz ve kendi düzenimizi kurduk ama yine de bunun büyük bir haksızlık olduğunu düşünüyorum.

Eş kimliğinizin haricinde okul öncesi eğitim alanında çocuklara dokunan birisiniz. Bu alanında hizmet vermeye nasıl karar vermiştiniz?
Çocuklar büyüyünce çalışmayı düşündüm. O da şöyle oldu… Ezo'ya "Bu hafta seni sinemaya götüreceğim" dedim. O zaman ortaokuldaydı. "Biz arkadaşlar ile gideceğiz zaten" dedi. Ali de büyümüştü. O zaman dedim ki, "Ben ne yapacağım?" Bir arkadaşım "Neden anaokulu açmıyorsun?" dedi. Çok veballi bir iş, çok donanım istiyor diye düşündüm. Birkaç anaokulu gezdik, baktık. Çocuklarımdan da bir fikrim vardı. Bir günde karar verdim. Mezun olan öğrencilerimin çoğu ile de görüşüyoruz. Muhteşem bir zenginlik.

Anaokulunu kurmak Kemal Bey ile ortak bir kararınız mıydı? O bu konuda ne düşünmüştü?
Kemal çalışmama çok sıcak bakmıyordu açıkçası. Ama konu eğitim olunca büyük destek verdi. "Tamam" dedi, "Sen çok iyi yaparsın." Hakikaten de bu günlere geldik. Eğitime çok önem verirdi. Biliyorsunuz elli beş yaşından sonra yüksek lisans yaptı. Dün Kemal'in, Uğur Dündar'ın Arena programına katıldığı ve yüksek lisansı hakkında konuştuğu bölümü YouTube'dan tekrar seyrettim. Çok güzel konuşmuş ona bir daha aşık oldum. Yüksek lisansı ile ilgili "Ben önce çocuklarıma sonra da başkalarına örnek olmak için bunu yaptım" diyor.

Kızınız Ezo Sunal da, oğlunuz Ali Sunal da ülkemizde kendi alanlarının en başarılı ve özgün isimlerinden. Onların çocukluk yılları nasıl geçti?
Onların çocukluk yılları evde geçti. Biz Kemal ile çok dışarı çıkamıyorduk. Çünkü sokağa çıktığımız vakit herkes başına üşüşüyordu. Hatta Kemal çok üzülüyordu." Oğlum ile bir maça gidemiyorum, kızımı parka götüremiyorum" diye. Çocuklar babalarının şöhretli olduğunun farkında değildi. Sokağa çıkına herkes Kemal'in üstüne üşüşünce korktular bize bir şey olacak diye. Onun için biz ailece evde oturmayı tercih ettik.

Çocuklarınızın nasıl bir eğitim hayatları oldu? Onların eğitimini ne kadar yönlendirdiniz?
Kemal hiçbir zaman nasihat vermezdi "Şöyle yapın, okumak çok iyidir" diye… Hiç duymadım ondan böyle laflar. Ben de söylemedim. Ali İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi ve Yedi Tepe Üniversitesi işletme Yüksek Lisans mezunu. Ezo da Londra'da iki anadal mezunu Erken Çocukluk Dönemi ve Film okudu.

Gül Sunal Anaokulu 2007 yılında Ezo Sunal Çocuk Atölyesi oldu. Nasıl bir duygu bayrağı kızınıza devretmek?
Muhteşem bir duygu. Ezo'nun bu işi sevmesi ve hala öğrencilikten vazgeçmemesi beni mutlu ediyor. Ezo okulunu bitirip Londra'dan geldi ertesi gün burada çalışmaya başladı. Hatta bana kızdılar "Üvey anne misin sen? Bu çocuk evde birkaç gün sabahlık ile dolaşsın. Kaç yıldır evden uzak" diye. Dedim ki "O bir gün sabahlık ile dolaşır ise her gün dolaşır." O yüzden de akşam uçaktan indi, sarıldık öpüştük. Ertesi gün işe başladı.

Çocuklarınız anaokuluna gidebilmiş miydi?
Ali bir gün anaokuluna gidebildi. Çok kötü bir deneyimdi. Ezo uyku sevmiyordu. Uyku mecburiyeti olduğu için öğleden sonraları anaokuluna gidebildi.

O zamanlar erken çocukluk döneminin bu kadar önemli olduğu biliniyor muydu?
Hayır, bu kadar yaygın bir bilgi değildi. Hatta ben okulumuzu açarken bile bu kadar yaygın değildi. Hala da maalesef çok bilinmiyor. Çocukların bu çok değerli yıllarını mutlaka bir eğitim kurumunda, güvendikleri bir yerde yaşamaları lazım. Herkes çocuğuna öpe öpe evde bakıyor. Ama çocuğun yaşıtları ile birlikte olması, bir gruba ait hissetmesi

kendini, evden farklı bir şey yaşaması, farklı bir birey olduğunu hissetmesi çok değerli.

Erken çocukluk dönemini neden önemli buluyorsunuz?
Uzmanların söylediğine göre beynin yüzde yetmişinin gelişimi bu dönemde tamamlanıyor . Bu yılları dolu dolu yaşamaları, sosyalleşme, özgüven kazanma, yaratıcılığını ortaya çıkarma , sorgulama, problem çözme gibi kavramları bu yıllarda geliştirebiliyorlar.

Okul öncesi eğitimde son 15 yılda neler değişti?
Çok şey değişti. Biz 98 yılında okulu açtığımızda AÇEV'in sloganı "7 Çok Geç" idi. Şimdi uzmanlar "3 Çok Geç" diyorlar. Hakikaten öyle. Üç yaşına kadar sadece evde olan çocuk çok zor adapte oluyor. Çünkü evde bir prens ya da prenses. Her şey onun. Sıra bekleyecek, paylaşacak, bir sürü şey öğrenecek . Ayrıca o dönemki çocuklardan bu dönemki çocukların yaşadığı şeyler çok farklı. Uyaranlar çok farklı.

Okul öncesinde İngilizce temelli eğitim anlayışını doğru buluyor musunuz?
Önce anadilini geliştirmekten yanayız. Eğer ailede yabancı dili anadili olan ebeveyn yoksa sadece başka dillerin varlığını fark edecekleri şarkılar, oyunlar olabilir. Yoksa ilkokulda çok sıkıntı çekiyorlar.

Halen yöneticisi olduğunuz Ezo Sunal Çocuk Atölyesi'nde ne tür aktiviteler yapıyorsunuz?
Bu yaş grubunda aktif pasif dengesini iyi ayarlamak lazım. Çocuk beş dakika oturarak bir çalışma yapıyorsa, beş dakika da zıplaması lazım. Müzikle ya da herhangi başka bir oyunla ayakta zaman

geçirmesi gerekiyor.
Müzik en çok yararlandığımız alan. Carl Orff adlı bestecinin yarattığı Orff yaklaşımını kullanıyoruz. Fen ve Doğa vazgeçilmezimiz. Artık materyallerle yaptıkları çalışmalar yaratıcılıklarını ortaya çıkarmak için çok önemli. Ezo Salzburg, Madrid, San Fransisko, yazları üç yıl Orff eğitimi aldı. Bütün eğitim sistemlerini yerinde inceledi. Bu da bizim şansımız oldu.
Pandemiden önce çok da geziyorduk, inşallah bu bitince yeniden gezeceğiz.

Görerek, dokunarak, yaşayarak öğrenmek çocuklara ne katıyor?
Her şeyi katıyor. Mesela biz çocukları tren istasyonuna götürdük, dehşete kapıldılar. Siz bir çocuğa göstermeden tren raylarını nasıl anlatabilirsiniz? Uzun uzun demirler var, ortada tahtalar, onun üzerinde de taşlar var… Hayatında görmemiş ise hayal bile edemez bunu. Ama gördüğü zaman onu hiç unutmuyor. Sonra okula döndüklerinde resimlerini yapıyorlar. Ya da bir şarkı yapıyorlar bununla ilgili. Öyle enteresan şeyler çıkıyor ki o gezilerden.

Biliyorsunuz biz özel gereksinimli bireylere yönelik faaliyet gösteren bir derneğiz. Yolunuz hiç özel gereksinimli bireyler ile kesişti mi?
Evet. Kuzenimin kızı otizmli. Bu hastalık değil, farklı gelişen bir çocuk. Şimdi on altı yaşında kızımız. Çok şeker. Bizim Çocuklar Derneği'ni kurdu annesi. Çok da güzel bir spor tesisi oldu.

Orada koşuda devamlı madalya alıyor. İnanılmaz koşuyor, ceylan gibi. Çok da güzel bir kız.

Buradan özel gereksinimli çocuğu olan ailelere ne söylemek istersiniz?
Çocuklarını hasta olarak düşünmesinler. Sosyalleşsinler ve içinde bulundukları durumu kabul etsinler. Dışarıdaki, hele parktaki teyzelerden nefret ediyorum. Benim Ali mesela kiloluydu. "Annesi bunu az yedir". Bir zayıf çocuk görüyor "Bu hiç mi yemiyor?", bezli görüyor "hala bezi mi var?". Biberonlu görüyor "Ağabey oldun sen hala biberon içilir mi!". Mesela görüyor, çocuk boylu poslu ama konuşmuyor veya bezli. "Niye bunun bezi var? Niye konuşmuyor?"… Bunları sormak çok yanlış. Hakikaten çok yanlış. Bunları dinlemesinler. Böyle sorulduğu için bu aileler eve kapanıyorlar. Eve kapandıkça hem ailenin hem çocuğun sosyalleşmesi mümkün olmuyor. Oysa sosyalleşme hepimiz için ihtiyaç.

Fotoğraflar : Filiz Karata Arslan

ERKEN ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE KARŞILAŞILAN PROBLEMLER

Çocuklarda, hatta bebeklerde farklı gelişim özelliklerini yakalayabileceğimiz erken çocukluk dönemini ve bu dönemde karşılaşılabilecek diğer problemleri Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Prof. Dr. Meral BERKEM ile konuştuk.

Erken çocukluk dönemi ne zamandır?

Erken çocukluğun uluslararası standart bir tanımı yok. Ancak erken çocukluğu kreş öncesi dönem, yani üç yaş öncesi olarak algılayabiliriz. Çocuğun aileye daha fazla bağımlı olduğu yıllardır diyebiliriz.

Erken çocuklukta gelişim özelliklerinin takip edilmesi neden önemlidir?

Erken tanının her zaman son derece önemli olduğunu biliyoruz. Hele ki, bebekten ve çocuktan bahsediyorsak, ilk belirtileri saptayabilmek daha da önem kazanıyor. İki-üç ayda çocuğun bütün yapısı değişiyor.

Erken çocukluk döneminde karşılaşılan gelişimsel problemler dediğimizde, akla ilk neler geliyor?

Bunlardan ilk akla gelenler yaygın gelişimsel bozuklar, gelişim geriliği ve zihinsel problemler olabilir.

"Çocuk yaşında yürüdü mü? Yaşında konuştu mu?" sorularının yanıtları önemli belirtilerdir.

Yürümek için ideal yaş on iki aydır.

Konuşma için de bir buçuk yaşındaki çocuğun yavaş yavaş iki kelimeli cümleler kurmasını ve bunu anne-baba dışındaki kişilerin de anlamasını bekleriz. Çünkü anne baba her şeyini anlar.

Otizm, yaygın gelişimsel bozuk oluyor değil mi?

Otizmin ana başlığı yaygın gelişimsel bozukluklardır. Bazı problemler varsa 'Acaba yaygın gelişimsel bozukluk başlıyor mu?' diye düşünmek lazım.

Mesela bebek 3 aylıkken yattığı yerden göz göze gelip, anlamlı gülümsemeye başlamalıdır. Eğer bu yoksa, daha ileriki evrelerde göz ilişkisi hiç gelişmediyse ya da gelişip de sekteye uğradıysa, konuşmada gecikme varsa, konuşma dışında nonverbal (kelimesiz) iletişimde de gecikme varsa bunlar birer işaret olabilir.

Kelimesiz, nonverbal iletişim ne oluyor?

Bizler sadece konuşarak iletişim kurmayız. Yüz

ifademiz, gülümsememiz, baş sallamamız, mimiklerimiz, işaret ile göstermemiz de son derece önemli iletişim kaynaklarıdır. Bu noktalarda gecikme belirtileri varsa, üç yaşa kadar beklemek nispeten geç olabilir. Otizm bir- bir buçuk yaşlarında yavaş yavaş kendini belli eder. Ailelerin bu belirtileri yakaladığında bir çocuk psikiyatristine danışmasında fayda var.

Çocuğun konuşmuyor olması ve iletişim kurmuyor olması arasındaki farkı biraz daha açabilir misiniz?

Konuşma işiterek öğrenilir. Çin'de olsak, o dili öğrenerek büyürüz. O yüzden işitme problemi varsa konuşmada gecikme olabilir. Konuşmada gecikmenin daha başka yapısal nedenleri de olabilir. Ailesel yatkınlık varsa, konuşmaya geç başlayabilir. Ancak bu tür konuşma gecikmelerinde sözel olmayan iletişimde genellikle problem yoktur. Çocuk gözünüze bakar, güler, ilişki kurar ama konuşmaz.

Çocuk ve ergen psikiyatristleri, erken çocukluk döneminde gelişimi nasıl takip eder? Bu dönemde çocuğa ne gibi gelişim testleri uygulanabilir?

İlk önce şunu belirtmek isterim, tıpta test ile teşhis ve tanı konulmaz. Tıbbın diğer alanları için de geçerlidir bu. Röntgenler vardır mesela, daha elle tutulur testlerdir. Yine de sadece test sonucuna bakıp, hiçbir branş tanı koymaz. Psikiyatri de buna dahildir. Tanı; alınan öykü, branşına göre muayene ile konur. Biz de ruhsal muayene, aile değerlendirilmesi ile birlikte olur. Ön tanıyı biz koyarız, "Bir de gelişimine bakalım. Nasıl gelişiyor?" dediğimizde gelişimi ortaya koymak için testler yapılır. Testleri de bu konuda eğitim almış pedagog ya da psikologlar yapar.

"3 aylık ile 3 yaşındaki çocuk iki ayrı canlı varlık gibidir. Beklemek ise çocuğun zamanını harcamak anlamına gelir."

Peki, çocuk iletişim kuramadığında bu testler nasıl yapılır?

Çocuk iletişim kurmadığı zaman gelişim testleri anneye sorularak yapılır. Annenin mümkün olduğunca objektif cevap vermesi önemlidir. Bu testlerden ilk akla gelen, Denver ve AGTE'dir. Bunlar standart ve uluslararası geçerliliği olan testlerdir. Bunlar katiyen zeka testi değildir. Bu gelişim testleri beş parametrede ölçüm yapar:

- Kaba motor dediğimiz: Yürüme koşma,
- İnce motor: Parmak becerileri,
- Sosyal beceriler: Kişiler ile iletişim,
- Kendine bakım (özbakım): Yaşıyla uyumlu öz bakım becerileri,
- Sözel iletişim becerileridir.

Bu testlerin faydası nedir?

Faydası, şu anki gelişime ve durumuna bakılmasıdır. Diyelim ki, çocuk iki buçuk yaşında. O yaşta bir çocuğun "kendine bakımı-özbakım becerileri" denilince tutup saçını taraması beklenmiyor. Diğer iki buçuk yaşındakiler ile farkı nedir? O ortaya konur. Çocuk iki buçuk yaşında ama kendine bakımı on sekiz ay seviyesinde ise bu tespit ediliyor.

Çocuk ve ergen psikiyatristleri tanıyı ve takibi nasıl yapar?

İlk tanıyı çocuk ve ergen psikiyatristi koyar. Ayırıcı tanı da önemlidir. Tanıdan sonra takibi, çocuğun ilaca ihtiyacı varsa bunun değerlendirmesini de çocuk ve ergen psikiyatristleri gerçekleştirir. İnsan vücudu ile uğraşmak medikal bir şeydir. Organların etkileşimi vardır.

Mesela çocuk aşırı hareketli ise özel eğitime adapte olamayacak gibiyse, uyumunu arttırmak için ilaç gerekebilir. Bu noktada ilaç tedavi edici değildir. Fakat uyumu artan çocuk tedaviden daha fazla fayda görür.

Ben ilk başta tanı koyar, gerek duyuyorsa ilaç verir ve özel eğitime yönlendiririm. Bir ay sonra da "Eğitim aldığınız kurumda ne oldu? Onu göre-

yim," derim. Çünkü izlemi özel eğitimdir. Onu da yine pedagoglar ve özel eğitim kurumları yapar.

Özel eğitim kurumlarının geri bildirimde bulunması çok önemli o halde…

Evet, kesinlikle. Kurum ile iletişim içinde oluyoruz. İlaç verilmişse, çocuğu daha sık görmek ve özel eğitim kurumundan da geri bildirim almak istiyorum. Özellikle yaygın gelişimsel bozuklarda bu çok önemli oluyor.

Yaygın gelişimsel bozukluklar yani otizmin dereceleri var mı?

Tıpta her şeyin derecesi vardır. Nezlenin bile hafifi, ağırı olur. Otizmin de dereceleri vardır. Daha hafif ve hayata adaptasyonu daha kolay olan otizme eskiden asperger denirdi, şimdi yüksek fonksiyonlu yaygın gelişimsel bozukluk deniyor. Yüksek fonksiyonlu otizmde genellikle konuşmada gecikme olmaz. Ama iletişim araçlarını, iletişimden çok monolog olarak kullanırlar. Bazı alanlarda ortalamanın üzerinde yetenekleri olabilir. Tamamen tipik gelişimli olan kişilerden ayırt etmek de bazen çok mümkün olmayabilir.

Kendi kendine okuma yazma öğrenen ama "mış gibi" oyunları oynayamayan bir çocuğumuz varsa… Yani çocuğumuz bazı açılardan akranlarından ileri bazı açılardan geri ise bu durumu nasıl değerlendirmeliyiz?

"Mış" gibi dediğimiz oyunlar soyut düşünce ile alakalıdır. Soyut düşünce için eskiden ilkokuldan önce gelişmez denirdi. Eskiden dediğim 50-60 yıl önce. Şimdi çocuklar o kadar çok uyaran ile karşılaşıyor ki, soyut düşünce 3-4 yaşında kreş yıllarında gelişmeye başlıyor.

Çocuklar için soyut düşüncenin ne olduğunu biraz daha açar mısınız?

Diyelim ki, anne o gün yoruldu "Ay öldüm yorgunluktan!" diyor ya da "Ağrıdan başım çatlayacak." Soyut düşüncesi gelişmemiş çocuk paniğe kapılır. Annesinin başı gerçekten çat diye ikiye ayrılacak veya yorgunluktan ölecek sanır. Annesi ölecek yavru paniğini sahiden yaşar. "Mış" gibi oyunlar da, soyut düşünce ile daha bağlantılıdır. Espriler, şakalar hep soyut üzerinedir.

Kendi kendine okuma yazma öğrenme ise ayrıca değerlendirilmelidir. Okuma yazma, çok erken yaşta öğrenildiyse akademik zekanın iyi olduğunu gösterir. Bu da iyi bir şeydir. Ancak aile çocuğun bu yıllarının dünyayı tanımak ve iletişim kurmakla geçmesi gerektiğini unutmamalı. Onun yerine sadece okuma yazmaya yönelirse, aile fertleri "aferin yaz bakayım göreyim" diye bu davranışı sık tekrarlatırsa, iletişim becerilerini zora sokabilir. Aileler bu hataya düşebiliyor. Modern hayatın bize bıraktığı sınırlı zamanda, bütün ilişki ve iletişim okuma yazma üzerine odaklanabiliyor. Bu da çok yanlış.

Televizyon, tablet ve telefon ile çok zaman geçirmek gelişimsel gecikmelere neden olur mu?

Elbette. Bu çok klasik bir şeydir. Artık çoğu aile de bunu biliyor. Sebebini ben şöyle yorumluyorum: Ekranlı medya çok oyalayıcıdır. Öyle olduğu için de, ailesi izin verirse çocuk saatlerce başında oturabiliyor. Oturuyor ama televizyon çocuğa cevap veremiyor. Tek taraflı bir yayın oluyor. Dolayısıyla çocuğun iletişim becerilerini geliştirmek için onu motive etmiyor. Diyelim ki, minik bir bebek günde 5-6 saat televizyon karşısında oturuyor. Bu durum onun iletişim becerilerinde ciddi problemlere yol açabilir. Aynen otizm belirtileri gösterebilir; göz temasında eksiklik, konuşmada gecikme, içe kapanıklık, ortaya çıkabilir. Ancak bu durumda sadece ekranlı medyanın ortadan

"Yüz ifademiz, gülümsememiz, baş sallamamız, mimiklerimiz, işaret ile göstermemiz de son derece önemli iletişim yöntemleridir."

kalkması da her zaman işe yaramaz. Çocuğun özel eğitim ile de desteklenmesi gerekebilir.

Bazı yaş geçişlerinde çocukların öfkelerinin arttığı söyleniyor. Bu doğru mu?

Olabiliyor ama şart değil. Normal gelişimde üç yaş, genellikle çocuğun bütün motor yeteneklerini elde ettiği yaştır. Çocuğun kendini kanıtlamaya çalıştığı, "Artık yürüyorum, koşuyorum. Bu dünyada ben de varım," dediği ve inat yaptığı dönemdir. Fakat inat iki kişiliktir. Karşılıklı olur. Bir kişi inat yapamaz. Bakım verenin daha usta ve akıllıca davranıp inatlaşmadan çocuğu yönetmesi lazım. Çocuğun yöneltilmeye ihtiyacı vardır. "Bırakın ne yaparsa yapsın," tutumuyla da olmaz bu. Yine gelişemez ve kendini koruyamaz. Üç yaşta inatlaşmadan problemi çözmeye çalışmak lazım. Takıntıya eğilim ve bunu dil ile ifade edememe de öfkeye yol açabilir. Bunu illa belirli bir yaş ile de sınırlamamak lazım. Mesela takıntıya eğilimli bir çocuğun üstüne bir damla su damlasa, feryat edebilir. O bir dünya su onun için dünyasını sarsmıştır.

Okul öncesi dönemdeki çocuğumuz çok öfkelisiyse hatta öfke krizleri (temper tantrum) varsa ne zaman bir uzmana danışmayı düşünmeliyiz?

Hayat kalitesinin bozulduğu her an, belirti ne olursa olsun çocuk ve ergen psikiyatristine danışmak lazım. Bunlar; öfke krizi, temizliğe aşırı düşkünlük, arkadaş uyumunda problemler, yerinde oturamamak olabilir ama püf noktası hayat kalitesinin bozulmasıdır.

Çocuğun hayat kalitesi nasıl değerlendirilir?

Çocuğun hayat kalitesi, ailesi ile arada çatışma olsa bile mutlu ve doyurucu iletişim, yaşıtları ile yaşına uygun mutlu ve doyurucu ilişki, öğrenmede problem olmaması ile değerlendirilebilir. Bunlar da bir eksiklik var ise hayat kalitesi bozulur.

Son olarak, çocuklarında farklı giden bir şeyler olduğundan şüphelenen anne ve babalara nasıl bir yol izlemelerini tavsiye edersiniz?

Bebekler ve çocuklar için zaman çok kıymetlidir. 30 yaş ile 33 yaş arasında çok büyük bir fark yoktur. Ama 3 aylık ile 3 yaşındaki çocuk iki ayrı canlı varlık gibidir. Beklemek ise çocuğun zamanını harcamak anlamına gelir. Çünkü akranları o dönemde ilerlemektedir. Çocuk duraklıyorsa, geriliyor demektir. Bu nedenle beklemek uygun değildir. Aile bir farklılık hissederse mutlaka harekete geçsin ve bir çocuk ve ergen psikiyatristine danışsın.

NİTELİKLİ EĞİTİM İLE HER ÇOCUK GELİŞİR VE BAŞARIR

"Durumu erken fark edilen, yoğun ve sürekli olarak nitelikli özel eğitim alan birçok çocuğun iletişim becerileri gelişmekte, davranış problemleri önlenebilmekte ve bu çocuklar yaşıtları gibi normal eğitimlerine devam edebilmektedir," diyen Özel Eğitimci ve Özel Eğitim Kurum Yöneticisi Güngör Çevik ile konuştuk.

Özel eğitimde çalışmaya ve bu alanda eğitim almaya nasıl karar verdiniz?

Üniversite tercih döneminde Özel Eğitim öğretmenliğini seçmemde rahmetli babamın görme engelli bir birey ve ablamın sosyal hizmet uzmanı olarak çalışıyor olması etkili oldu.

Geriye dönüp baktığımda iyi ki özel eğitim öğretmeni olmuşum diyorum. Çocuklarımızın hayatlarına dokunmak onların ilerlemelerini ve başarabildiklerini görmek, ailelerin mutluluklarını paylaşmak benim için tarif edilemez bir mutluluk oldu.

Nasıl bir eğitim aldınız? Alanda ne gibi çalışmalarınız oldu?

2002 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü'nde lisans eğitimimi anabilim dalı birincisi olarak tamamladım.

3 yıl Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir özel eğitim sınıfında öğretmen olarak çalıştım.

2007 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Özel Eğitim Anabilim dalında yüksek lisansımı tamamladım.

3 yıl Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümünde misafir öğretim görevlisi olarak görev yaptım.

Ailelere ve profesyonellere yönelik seminerler verdim.

ÖZDER Özel Eğitimciler Derneği Antalya Şubesi başkanlığını yapmaktayım.

Uzun yıllar gelişimsel yetersizliği olan bireyler ve aileleri ile özel eğitim kurumlarında terapist ve

eğitim koordinatörü olarak çalıştıktan sonra kendi hayallerimi gerçekleştirmek üzere büyük hedefler ve ideallerle "Nitelikli eğitim ile her çocuk gelişir ve başarır" sloganı ile yola çıkarak Gelişen Çocuk Özel Eğitim Rehabilitasyon Merkezini kurdum.

Bir yazınızda James Hackman'dan bir alıntınıza rastladım: "Çocuklara yatırım yapmak için, onların birer yetişkin olmasını bekleme lüksümüz olmadığı gibi, onlar okula başlayana dek, bekleme lüksümüz de yok. Çünkü o zaman müdahale etmek için çok geç olabilir". Özel eğitime erken başlayabilmek neden önemli?

Evet, James Hackman'dan bir yazımda yaptığım bu alıntı özel eğitim alanı için bir yol gösterici olmalıdır. Özel eğitimde sorunun erken yıllarda belirlenmesi erken müdahale çalışmalarının başlatılması açısından çok önemlidir.

Gelişimsel yetersizlik gösteren bir çocuk özel eğitim almaya ne kadar erken yaşlarda başlarsa o kadar hızlı ilerlemeler gösterir. Durumu erken fark edilen, yoğun ve sürekli olarak nitelikli özel eğitim alan birçok çocuğun iletişim becerileri gelişmekte, davranış problemleri önlenebilmekte ve bu çocuklar yaşıtları gibi normal eğitimlerine devam edebilmektedir.

Bir çocuğun özel eğitim ihtiyacı nasıl belirlenir?

Gelişimsel yetersizlik gösteren bireylerin öncelikle çocuk ruh hastalıkları uzmanı ve çocuk nöroloğu tarafından tıbbi ve nörolojik bir değerlendirmeden geçmeleri önemlidir.

Daha sonra bu çocukların, özel eğitimde neye ne kadar ihtiyacı olduğu belirlenmelidir.

Bu amaçla eğitsel değerlendirme ekibi (çocuk gelişimi uzmanı, özel eğitim uzmanı, psikolog, ergoterapist, konuşma terapisti, okul öncesi öğretmeni) tarafından bir bütün olarak değerlendirmeleri yapılmalıdır.

Bu süreçte aile ile görüşülerek çocuğun gelişimsel ve tıbbi öyküsü alınmalı, çocuğun gelişim alanlarına yönelik gelişimsel değerlendirme testleri yapılmalı ve gerekirse doğal ortamlarında yani kreş ve ev ortamında gözlenerek ihtiyaçları listelenmelidir.

Çocukları tanı aldığında, aileler ne yapmalı?

Tanı aldıktan sonra aileler zaman kaybetmeden çocuklarına uygun bilimsel kanıta dayalı eğitimler veren merkezleri araştırıp bulmalılar. Çocuklarının eğitsel değerlendirmeleri yapıldıktan sonra terapilere bir an önce başlamalılar.

Terapiler süresince çocuklarının eğitimlerini yakından takip etmeli ve çocuklarının eğitimcileri ile iş birliği içerisinde olmalılar.

En zor durumlardan biri de doktorun otizmden şüphelenerek çocuğu takibe alması. Tanı ne var ne yok diyebiliyoruz. Bu durumda aileler nasıl hareket etmeli sizce?

Bu süreçte aileler öncelikle sakin ve güçlü olmalıdırlar.

Otizm, bir okyanus ve bu okyanusun içerisinde olan birçok aile ile çalıştım. Aileler, otizm ile ilgili yanlış bilgilerle ve bilimsel dayanağı olmayan

uygulamalarla çok fazla zaman kaybediyor ve çok para harcıyor.
Bu tanı grubundaki bozuklukların tek tedavisinin nitelikli özel eğitim olduğunu lütfen unutmasınlar.

Yeni tanı alan ailelerin özel eğitim hakkında bildikleri çok sınırlı olabiliyor. Özellikle onlar açısından özel eğitim ile nelerin hedeflendiğini biraz açabilir misiniz?
Özel eğitim; gelişimsel yetersizlik gösteren bireylere uygun eğitim ortamlarında uzman kişilerce farklı program, yöntem ve araç gereçle verilen eğitimdir.
Özel eğitim ile bireyin eğitimine erken yaşta başlamak, tüm gelişim alanlarındaki gelişimini desteklemek, çevre ile olan iletişimini kolaylaştırmak, akranları ile aynı eğitim ortamlarında eğitim alabilmesini sağlamak, toplumsal yaşamda bağımsız yaşama becerilerini kazandırmak ve ailelerin, özel eğitim sürecinin her boyutuna aktif katılmaları ve eğitimleri hedeflenir.
Antalya'da hem öğrencileri hem de velileri ile sıkı dokulu bağ kurmuş bir kurumun yöneticisisiniz. Antalya'da özel eğitimin avantajları ve dezavantajları neler?
Teşekkürler. Antalya dünyanın en güzel şehirlerinden bir tanesi. Burada yaşamak çocuklarımızın ve ailelerimizin hayatlarına güzel dokunuşlar yapabilmek çok keyifli. Siz iyi şeyler yaptığınızda insanlar sizi bir gün mutlaka buluyorlar. Maalesef aileler özel eğitim için 5-6 yaşlarına kadar bekliyorlar ve çocuklarını özel eğitim merkezlerine getirmek istemeyerek çok zaman kaybediyorlar. Antalya'da nitelikli eğitim veren kurum sayısı maalesef çok az, hastanede poliklinik önünde bekleyerek çocuk toplayan kurumlar var. Aileler kurum araştırırken; o kurumun idarecilerinin tecrübelerini, kurumda uygulanan eğitim programlarının neler olduğunu ve eğitimcilerin yeterliliklerini çok iyi araştırmalıdırlar.

> ***"Gelişimsel yetersizlik gösteren bir çocuk özel eğitim almaya ne kadar erken yaşlarda başlarsa o kadar hızlı ilerlemeler gösterir."***

ABA eğitimi ve Algı ABA Terapi Merkezi ile yollarınız nasıl kesişti?
Türkçesi Uygulamalı Davranış Analizi (UDA) olan ABA (Applied Behavior Analysis) eğitimlerine üniversite yıllarından buyana hep ilgim olmuştur.
Mezun olup çocuklarla alanda çalışmaya başladıktan sonra kendimi bazı alanlarda yetersiz gördüm. Özellikle otizmli çocukların eğitimlerinde kendimi geliştirmek için eğitimlere, seminerlere ve kongre-

> ***"Rahmetli babamın görme engelli bir birey olması ve sosyal hizmet uzmanı olması üniversitede özel eğitim öğretmenliğini tercih etmemde bir etken oldu."***

lere katıldım.
Ülkemizde ABA eğitimi veren merkezleri araştırdım ve bu merkezleri yakından takip etmeye başladım.
Algı ABA'yı bu süreçte tanıdım. Algı ABA'nın işleyişini, eğitimlerini, uygulanan eğitim programlarını ve çocukların ilerlemelerini takip ettim ve gözlemledim.
Algı ABA'da çok iyi bir kurumsallaşma var, harika işler çıkartıyorlar ve çocuklar gelişimsel olarak çok ilerliyor, herkes çok mutlu. Merkezimi açtıktan sonra otizmli çocuklarımızın daha nitelikli bir özel eğitim alması için en iyilerle çalışma yapmaya karar verdim. Algı ABA yöneticisi Parin Yakupyan Hanım ile iletişime geçerek süreci başlatmış olduk. Kendisine bu süreçte göstermiş olduğu yardımlar için çocuklarımız ve ailelerimiz adına çok teşekkür derim.

ABA yaklaşımını benimsemenizin nedenleri neydi?

Otizm günümüzde görülme sıklığı her geçen gün artan gelişimsel bir bozukluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyada otizmli çocukların eğitiminde en çok başarıya ulaşan ve etkililiği bilimsel olarak kanıtlanmış program ABA'dır.
ABA'nın davranış ilkeleri ile çocuklar için özel bir eğitim müfredatı geliştirilmektedir. Her bir davranış, otizmi olan çocuğun anlayacağı seviyeye indirgenmektedir. İlerlemeler gözlenebilir ve ölçülebilirdir. ABA günlük yaşamın her yerinde kullanılmaktadır. İşte bunlardan dolayı bu programı çocuklarımız için benimsedik.

Bu alanda çalışan özel eğitimcilere neler söylemek istersiniz?

Alanda çalışan eğitimci arkadaşlara; dünyanın en güzel işini yaptıklarını, çocukları çok sevmelerini, çocukların gelişimleri için kendilerini sürekli olarak geliştirmelerini, sabırlı olmalarını, aileleri ile iyi bir iletişim geliştirerek ailelerin eğitim sürecine aktif katılımlarını sağlamaları gerektiğini söyleyebilirim.

Peki, anne babalara buradan nasıl seslenmek istersiniz?

Ailelerimiz, yeni ve hazırlıksız yakalandıkları bu yolculuklarında sakin ve sabırlı olsunlar. Bu yolculuk bazı çocuklarımız için kısa bazıları için de uzun olmaktadır. Çocuklarına inanmaktan hiçbir zaman vazgeçmesinler. Çocukları için bilimsel kanıta dayalı nitelikli özel eğitimi araştırsınlar. Bu süreçte kendileri içinde zaman ayırmayı sakın unutmasınlar.

ASLI İLE BEYOĞLU TURU...

Beyoğlu'nda sergiler dur durak bilmeden devam ediyor. Elbette biz de bu etkinliklerden geri kalmak istemedik. Derneğimizin gönüllülerinden aspergerli Aslı Över ile bu sergilerden ikisini sizin için gezdik.

Aspergerli Aslı'nın dikkatli ve ilgi bakışları, güçlü hafızası sayesinde verdiği bilgiler ile keyifli gezimizden notlarımızı sizin için paylaşıyoruz.

Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi

Şişhane Metro çıkışında Aslı ile buluştuktan sonra ilk durağımız Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi oldu.
Genç sanatçıların eserlerinin sergilendiği "Genç Sanat: 7" sergisinde şaşırtıcı eserler ile karşılaştık. En beğendiğimiz eserlerden biri "Dog Coin" temalı olandı. Ücretsiz olan Tarık Zafer Tunaya Kültür Merkezi sergilerini 10:00-16:00 saatleri arasında gezebilirsiniz.

Meşher

İkinci durağımız, Vehbi Koç Vakfı (VKV) kuruluşu olan Meşher sergi salonuydu.
"Ben-Sen-Onlar: Sanatçı Kadınların Yüzyılı" sergisi yaklaşık 1850–1950 arasında Türkiye'de yaşamış sanatçı kadınların eserlerinden oluşan bir seçkiyi sunuyordu.
Şakir Paşa ailesinin tarihine özel bir ilgi duyan Aslı, aile bireylerinden bazılarına ait eserleri görünce onları daha detaylı inceledi.
Fahrelnissa Zeid'in yağlı boya resmi ve Aliye Berger'in objektifinden Nejad Devrim'in fotoğrafının önüne geldiğinde aile soyağacı ile hakkındaki bilgilerini paylaştı. Salı'dan Pazar'a 11:00-18:00 saatleri arasında Mehşer'i ücretsiz gezebilirsiniz.

Molalar da Yolculuğa Dahildir!

Sadece müze gezerek geçirmedik günümüzü. Yoruldukça verdiğimiz molalarda, sohbetlerimiz de günümüzü renklendirdi. Sıkı bir kitap okuyucusu olan Aslı'dan hem yazar, hem de kitaptan adaptasyonu yapılmış film önerileri aldık.

Aslı'dan Öneriler:

- Film Önerisi: Oliver Sacks'ın "Karısını Şapka Sanan Adam" kitabından uyarlanan başrollerinde Robin Williams ve Robert De Niro'nun yer aldığı "Awakening" filmi.
- Yazar Önerisi: Dr. Ferhat Jak İçöz.

İlçemizde Engelli Hakları

Şişli Belediyesi'nde engelli haklarını konuşmak için STK temsilcileri ve birim çalışanları ile bir araya geldik. Toplantıda engelli bireylere sağlanan destekler hakkında bilgi aldık.
Spor, eğitim ve özbakım konusunda verilen hizmetlerin yanı sıra Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü bünyesinde bulunan Engelli Koordinasyon Merkezi'nin (EKOM) yeni dönem planlarını öğrendik.Sosyal Destek Hizmetleri Müdürü Öznur Sarıahmetoğlu, Şişli İşitme ve Konuşma Engelliler Derneği Başkanı ve Şişli Belediye Meclis Üyesi Güler Dağıdır, Sosyal Destek Hizmetleri'nden Burak Kartal'ın yaptığı bilgilendirmeden sonra soru cevap şeklinde etkileşimli geçen toplantıda ilerleyen zamanda beraber yapabileceğimiz çalışmalara değindik.

Şişli İlçe Milli Eğitim Ziyaretimiz

Şişli İlçe Milli Eğitim Müdürümüz Sayın Selman Küçük'e yeni görevinde hayırlı olsun ziyaretinde bulunduk. ÖÇED Yönetim Kurulu Başkanımız Parin Yakupyan ve Dernek Yönetim Kurulu Üyemiz Emine Ekşi Araslı ile gerçekleştirdiğimiz ziyaretimizde dernek faaliyetlerimiz hakkında bilgiler verdik. 13 Ekim'de gerçekleştirdiğimiz ziyaretimizde, birlikte yapabileceğimiz işbirliklerimiz ve otizmli kaynaştırma öğrencilerinin sorunları hakkında konuştuk.

ODFED Yönetim Kurulu Seçimi Gerçekleşti

Üyesi olduğumuz Otizm Dernekleri Federasyonu'nun (ODFED) Genel Kurul toplantısı 02/10/2018 Cumartesi günü İstanbul'da gerçekleşti.
Türkiye'deki otizmli bireylerin ekonomik, sosyal ve kültürel hayata tam katılımlarının sağlanması amacıyla 2014 yılında kurulan ODFED, otizmle ilgili toplumsal bilinçlendirme ve yapılandırma çalışmaları sürdürüyor. Ana hedefi; toplumsal bilinçlendirme ile otizmli bireylerin vatandaşlık hakları çerçevesinde gerekli sağlık, eğitim, meslek edinme ve bakım sorunlarının giderilmesi için çalışmak olan federasyonun 18 aktif üye dernek ve 4 vakıf tarafından destekleniyor.Üyelerinin büyük çoğunluğu otizmden birincil derecede etkilenen aile bireylerinden oluşan federasyonda, yeni dönem yönetim seçimi toplantısına derneğimizi temsilen ÖÇED Başkanımız Parin Yakupyan katıldı. Toplantıda yeni dönem yönetimi oylama ile belirlendi.

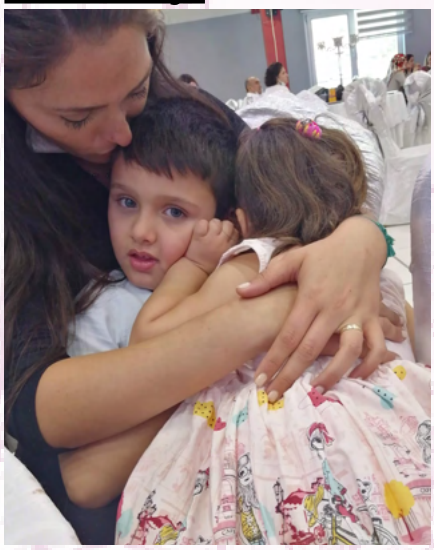

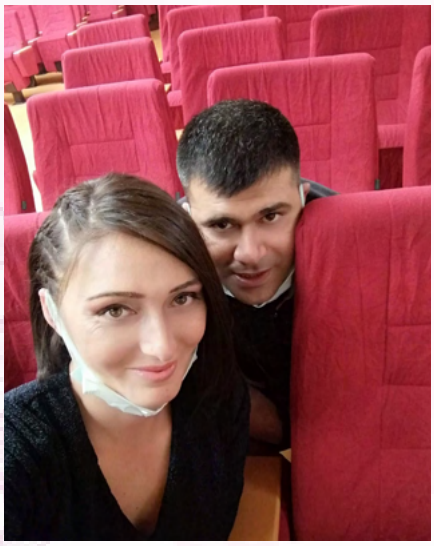

OTİZMLİ OLSA BÖYLE OLUR MUYDU?

"Otizmli olsa böyle olur muydu?" İlk dönemde en çok duyduğum sözdü. Ha bir de "Siz fazla şımartıyorsunuz. Bana verin, bir haftada nasıl konuşturup disiplin ediyorum" vardı, diyen otizmli birey annesi Elif Kurtulmuş ile konuştuk.

Çoğumuz sizi Instagram'da @otizmin_mavisi hesabınızdan biliyoruz. Sizi biraz daha yakından tanıyabilir miyiz? Elif Kurtulmuş kimdir?

Ben Elif Kurtulmuş.
Namıdiğer İrfan'ın ve Elvin'in annesi…
Her sorana böyle söylüyorum keza İrfan tanı aldıktan sonra tüm sıfatlardan sıyrıldım. 31 yaşındayım, iki çocuk annesiyim. Son üç yıldır çalışmıyorum. Tanıdan sonra ilk iki yıl teknolojiden tamamen uzaklaşmışken, şu günlerde @otizmin_mavisi hesabımla kendime karşılığı para olmayan bir iş edinmiş durumdayım.

Oğlunuz İrfan'da farklı giden bir şeyler olduğunu ne zaman fark ettiniz? Fark edince ne yaptınız?

İrfan'da her şey muazzam bir hızda ilerliyordu.6 aylıkken babıldanmanın ötesine geçmiş, piyanoda teyzesiyle yarışmaya başlamış, yürüme için ön hazırlıklarını tamamlamıştı. 8 aylıkken ikili cümle kurabilen, evin içinde koşuşturan, tek farklılığı sürekli oyuncak sepetini devirmek olan bir bebekti.
O dönemde resmini bile paylaşmaya korktuğum dünyanın en yakışıklı, en üstün zekalı çocuğuna sahiptim. 2 yaşına geldiğinde evde sık sık "Piyanoya mı yoksa karateye mi verelim?" diye fikir ayrılıkları yaşardık. Ta ki 19 – 20. aya kadar...
Sonra bir rota virüs atlattık. 15-20 gün çocuk ağızsız, dilsiz yemeden içmeden kesildi.
Ben çalışıyordum, tabii bu yüzden istesem de tam anlamıyla yanında olamıyordum. Öyle, böyle virüsü atlattı kahraman oğlum. Sonra sustu, hırçınlaştı.
Eyvah dedim bana küstü. Hemen psikiyatriste gittik. "Çocuklar bu kadar uzun süre küsemez," dedi doktor. Sonra 1,5 yıl süren tanı almaya çalışma maceramız başladı.

Doktorunuzun tanısı neydi?

Uzun süren gelgitlerin sonunda tanı aldık.
Atipik otizm benzeri davranışlar yazıyordu gelişim raporunda.

Tanı aldığınızda neler hissettiniz?

Merak ettim, neydi bu atipik otizm benzeri davranışlar? Sonra okudum, sonra rahatladım.
Ama nasıl bir rahatlama nasıl bir huzur. Oh, dedim artık neler yapabileceğimi düşünebilirim. Ama evdekiler kara yasta, kimse kabul etmek istemiyor. "Otizmli olsa böyle olur muydu?" ilk dönemde en çok duyduğum sözdü. Ha bir de "Siz fazla şımartıyorsunuz. Bana verin bir haftada nasıl konuşturup disiplin ediyorum" vardı.

Neler umut ediyor ve neleri başarmayı istiyordunuz? Neler ya olmazsa diye endişe ediyordunuz?
Çok büyük umutlarım yoktu aslında. Kimsenin de, hiçbir çocuk için olmamalı. Anne-bablar çocuklarını onların benliğine zarar vermeden yetiştirmeli ve potansiyelini keşfetmeyi öğretmeli diye düşünüyorum.
Umutlardan ziyade tam bağımsız yaşayabilmesini hedefliyorum.

Tanıdan sonra çevrenizin tepkisi ne oldu?
Genellikle en çok geçen diyalog "Otizmliye benzemiyor" demeleriyle başlıyordu.
Ben de "Otizmliye nasıl benzeniyor bilmiyorum ama lütfen aksiyon almama engel olacak konuşmalara girmeyin" şeklinde cevap veriyordum.
Açıkçası çok dik durunca ve tam kabulü belli edince bir süre sonra herkes aynı duruşu sergiliyor ya da "mış" gibi yapıyorlar.

Ne zaman özel eğitime başladınız?
3,5 yaşında tanı almamızın akabinde, derhal rehabilitasyon ve evde programlara başladık.
O dönemde rapor çıkartmayı planlamıyorduk. Çünkü durumu bize çok hafife indirgenerek, sanki birkaç seansta düzelecekmiş gibi anlatılmıştı.

Evde anne-oğul etkinleri yaptığınızı görüyoruz sosyal medya hesabınızda. Eğitimi evde de devam ettirmek oğlunuza neler kattı?
Açıkçası evde eğitim yapmıyoruz diyebilirim :)
En azından İrfan öyle sanıyor. Onun ilgilendiği şeylere işlevsellik katıyorum ve kazanımlar elde ediyorum. Bu da etkileşim ve günlük yaşam becerilerinden tutun, sosyal yaşam becerilerine kadar uzanan hatta şu günlerde bize dil terapisi kapılarını aralayan bir köprü oluşturuyor.

Bazen aileler bekleyelim geçer diye düşünebiliyor. O ailelere ne söylemek isterseniz?
Bugünkü aklım ve tecrübem olsaydı, tanıya takılıp 1,5 sene heba etmezdim. Bir farklılık olduğunu sezdiğim anda tanı almayı beklemeden bireysel eğitime başlardım ama doğru kurumlar ve doğru öğretmenler ile tabii.

"Bir hayalim var, materyali olmadığı için evde etkinlik yapamayan çocuk kalmasın. Özel çocuklara özel hediyeler yollamaya devam" dediğiniz bir Instagram hesabınız var. Nasıl karar verdiniz bu hesabı açmaya?

İki yıl digidetox yaptığımı söylemiştim. İki yılın sonunda telefonu elime aldığımda İrfan'ın otizmini ilan etmeye karar verdim, İrfan otizmliydi ve otizmin mavisi idi. Sonra özel gereksinimleri olan çocuklarımızın aileleri ile takipleşmeye başladıkça baktım ki annelerimizin modu biraz düşük.
En azından benimle takipleşen annelerimiz öyleydi. Hadi dedim bir şey yapalım, bir tebessüm, bir önemsenmişlik olsun.
Sevgili Parin Hanım'dan Garen'in bir termosunu istedim ve onu başka bir anneye hediye ettim. Sonra ardı arkası kesilmeyince dedim ki: O zaman çocuklara materyal yollayayım! Bir anneyi yavrusunun sevincinden çok ne mutlu eder? Hem annelere ve çocuklara motivasyon olsun, hem de evde eğitim için tetikleyici bir etken olsun.
Maşallah diyelim, ilk başladığımızdan bu yana rehabilitasyon merkezine çevirdiğimiz evler var.
Bir sonraki hayal ve hedef çokça çocuğuma burs imkanı sunabilmek.

Son olarak… Çocuklarının otizm risk grubunda olduğunu yeni öğrenen ailelere ne söylemek istersiniz?
Aileler TV, telefon, tablet ve otizm hakkında fazlaca fikir alışverişini bırakıp uzunca bir müddet çocuklarına odaklansınlar. Çocuğun her hareketi, her ilgi alanı onlar için kapı açacak. Öğretmen olmaya çalışmak yerine işin ehli olan öğretmene rehber olsunlar. Mümkün mertebe bilgiyi kitaplardan makalelerden edinsinler ve tanıya takılmadan bir an evvel bireysel eğitime başlasınlar.

AİLELER PROBLEM DAVRANIŞLAR İÇİN NELER YAPABİLİR?

İsmail BIYIKLI
ABA Program Koordinatörü
Aile Danışmanı – Klinik Psikolog

"Yetişkinler genellikle çocukların olumsuz davranışlarını görme ve hata arama eğilimindedirler. Çocukların sorun çıkarmadığı, iyi davrandığı zamanlar ise fazla fark edilmez," diyen ABA Program Koordinatörü Aile Danışmanı / Psikolog İsmail Bıyıklı ile konuştuk.

Ailenin eğitime katılımı neden önemli?

Aile katılımı, çocuğun eğitim sürecinde ailenin etkin bir şekilde rol alması olarak tanımlanabilir. Çünkü aile çocuğun hayatında güçlü bir pekiştirme aracıdır. Çocuğu en iyi ailesi tanıyabilir ve çocuğun hayatında en çok vakit geçirdiği kişiler yine ailesidir. Eğitimin devamlılığı, çocukla en çok vakit geçiren ve onu tanıyan kişilerin katılımıyla daha güçlü bir hale gelecektir. Son yıllarda yapılan araştırmalar, aile katılımı olduğunda özel eğitim sürecindeki çocukların beceri düzeyinin üst boyutlara çıktığını gösteriyor.Neden önemli sorusunu maddeler halinde de sizinle paylaşmak isterim:

• Yaptığı becerileri ailesine sergileyen bir çocuk daha özgüvenli olur.

• Aile özel eğitim sürecine katıldığında, benzer deneyimler yaşayan başka aileler ile tanışır. Yalnız olmadığını görür. Diğer aileler ile etkileşime girmek daha iyi hissetmelerini sağlar.

• Çocuklarının başardığı bir beceriyi gözlemlemek, aile için ciddi bir motivasyon kaynağıdır.

• Bir eğitimciyle işbirliği yapmak, çocuğa yönelik yanlış tutumların daha hızlı yok olmasını sağlar. Ayrıca eğitimciden çocuğun gelişim dönemlerine dair bilgi edinebilirler. Bu da ailenin daha doğru çalışmalar yapmasını mümkün kılar.

• Çalışılan beceriler evde desteklendiğinde, unutulma ihtimali azalır.

• Becerilerin derste tekrarı azalınca, daha fazla yeni beceri çalışılabilir.

• Eğitime katılmak, ailenin çocuk ile iletişimini arttırır. Bu da çocuğunu daha iyi tanımasına olanak sağlar.

• Çocuğu ile doğru tekniklerle oyun oynamayı öğrenen aile, çocuğun hayal gücünün gelişiminde çok etkin bir rol almaya başlar.

Uygun olmayan davranışlara verdiğimiz tepkiler de çok önemli. Bir davranışın uygun olmadığına nasıl karar verebiliriz?

Uygun olmayan davranışları; bireyin kendisine ya da çevresine zarar verdiği, aynı zaman sosyal uyumunu da zorlaştıran davranışlar olarak adlandırabiliriz. Bireyi her anlamda zora sokan ve yaşam kali-

tesini etkileyen her türlü davranışa doğru teknikler kullanarak yaklaşılmalıdır. Yapılacak her yanlış hamle, davranışı daha olumsuz yerlere çekebilir.

Bir davranışın uygun olmadığına karar vermek için 4 temel gözlemin sonucu önemlidir:

1. Sıklık: Bir davranışın belirli bir süre içinde yapılma sayısı değerlendirilir.
Örneğin; öğrenci bir ders süresince kalemini açmak için 10 kez yerinden kalkıyorsa, bu sık yapılan ve sıklığı azaltılması gereken bir davranıştır.
2. Süre: Bazı davranışlar sayılamaz ancak süresi değerlendirilebilir. Örneğin; çantasından kitabını 1 dakikada çıkarması gerekirken 6 dakikada çıkartıyorsa, çantasından çıkarma süresi azaltılabilir.
3. Yoğunluk: Oluşan davranışın şiddeti ya da gücüyle ilgilidir.
Örneğin; defterini çok bastırarak siliyor ve defteri deliniyorsa, burada silgiyi kullanma şiddeti azaltılabilir.
4. Bekleme Süresi: Davranışın başlaması için verilen yönerge ile davranışın başlamasına kadar geçen sürenin uygunluğu değerlendirilir.
Örneğin; tahtadan yazıyı 10 dakika sonra geçirmeye başlamaktadır.
Yazıya başlama süresi azaltılabilir.
Bu davranışlara yanlış uygulamalar yapılırsa; sıklığı, süresi, yoğunluğu ve/veya bekleme süresi artarak şiddetlenecektir.

Uygun olmayan davranışlara nasıl yaklaşılmalı?

Bu davranışları azaltmak için çeşitli yöntemler bilimsel araştırmalarla ortaya konulmuştur.
Bunlar;

• Uygun olmayan davranışın ortaya çıkmasını önlemek: Bu uygulanırken çok dikkatli bir gözlem yapılmalıdır. Davranış ortaya çıkmadan hemen öncesinde ne oluyor? Bunu fark edip, davranışın başlaması engellenmelidir. Ama bundan da önce çevre ve koşullar gözden geçirilmeli ve ortam bu çalışmaya uygun hale getirilmelidir.

• Ayrımlı pekiştirme: Burada hedef uygun olmayan davranışlarla ilgili çalışmak değildir. Uygun davranışlar için çalışılır. Örneğin çocuk derste sürekli ayağa kalkıyor ama biz kalkmadan oturmasını istiyorsak; oturduğu her an "Harika yerine oturdun," diyerek davranış pekiştirilir.

• Sönme: İstemeden pekiştirilmiş, uygun olmayan bir davranışın ortadan kaldırılması istenildiğinde uygulanır. Davranışın süresinin, yoğunluğun ve sıklığının azaltılması hedeflenir. Uygulamada kararlılık çok önemlidir. Her seferinde istikrarlı olarak uygulanmaya devam edilmelidir. Ancak çocuk için kendine zarar verici bir durum söz konusuysa, sönme asla uygulanmamalıdır.

• Tepkinin bedeli: Uygun davranışlar çeşitli sembollerle pekiştirilir. Bunun için gülen yüz, yıldız çıkartmaları kullanılabilir. Uygun olmayan davranış gerçekleştirdiğinde verilen sembollerden biri geri çekilir. Hedef sembol sayısına ulaştığında ise daha önceden belirlediğiniz pekiştireç, çocuğa verilir. Daha öncesinde hangi durumlarda sembol kazanacağı ve kaybedeceği çocuğun bilişsel düzeyine göre aktarılmalıdır.

• Mola: Uygun olmayan davranışı gerçekleştirdiğinde çocuğun belirli bir süre ile pekiştireçteçten uzaklaştırılması anlamına gelir. Bu yöntemlerin dışında daha birçok yöntem de mevcut. Çocuk için en uygun yöntem ve uygulama şekli bir uzman tarafından belirlenmeli, onun kontrolüyle eğitim kurumunda ve evde uygulanmaya devam edilmelidir.

Aile çocuğun hayatında güçlü bir pekiştirme aracıdır.

Olumlu pekiştireç ve olumsuz pekiştireç nedir?

Pekiştireç; ortama eklenilmesi ya da çıkarılmasıyla, bir davranışın gerçekleşme sıklığının arttırılması ya da azaltılması için kullanılır. Etkilerine göre ise olumlu ve olumsuz olarak ikiye ayrılırlar.Olumlu Pekiştireç: Ortama eklenildiğinde davranışın görülmesi sıklığını arttıran ve sürekli hale getirmesini sağlayan pekiştireç türüdür. Örneğin; paylaşma davranışını olumlu pekiştireç ile sağlamaya çalıştığımızı varsayalım. Çocuğa "oyuncağını arkadaşınla paylaş," yönergesi verilir. Çocuk, oyuncağı paylaştığında küçük bir parça çikolata verilir. Böylelikle davranış olumlu pekiştireç ile pekiştirilmiş olur. Ancak bu örnek sizi yanıltmasın. Pekiştireç her zaman bir yemek olmak zorunda da değildir.

Olumlu pekiştireçler kendi arasında iki gruba ayrılırlar:

• Birincil Pekiştireç: Yiyecek ve içecekler bu gruba girebilir.

• İkincil Pekiştireç: İkincil pekiştireçler ise kendi arasında dört gruba ayrılırlar.

1) Sosyal Pekiştireç: Gülümseme, tebrik etmek, sarılmak, kucaklamak.

2) Faaliyet Pekiştireç: Bireyin yapmaktan hoşlandığı etkinlikler. Dışarı çıkmak, parka gitmek, tatile

gitmek gibi.
3) Sembolik Pekiştireç: Tek başına anlam teşkil etmeyen ama diğer pekiştireçleri kazanmak için kullanılan jeton, para, gülen yüzler gibi semboller.
4) Nesnel Pekiştireçler: Oyuncak gibi somut nesneler.
Olumsuz Pekiştireç: Ortama eklendiğinde davranışın sıklığını azaltan uyarıcılar diyebiliriz. Örneğin; çocuğun masadaki oyuncağı attığında göz temasının kesilmesi. İstemediği bir şeyin gerçekleşmesi gibi. Pekiştireçlerin seçilmesi çeşitli seçenek formlarıyla bir uzman tarafından belirlenmelidir. Bazen sizin pekiştireç olarak düşündüğünüz şey, çocuk açısından bir pekiştirme sağlamayabilir.

Otizmli çocuklar problem davranışları neden yapar?

Problem davranışların hepsi öğrenilmiş davranışlardır. Problem davranış olarak adlandırılması için çocuğun hayatını olumsuz etkilemelidir ve birçok sebebi olabilir. Çok iyi sebep ve sonuç gözlemleri gerçekleştirilmeli ve neden kaynaklandığının farkına varılmalıdır. Genel anlamda karşılaştığımız birkaç sebep ile bunu özetlemeye çalışalım:

• İlgi ihtiyacından kaynaklanan problem davranışlar sergilenebilir. Kendisiyle yeteri kadar ilgilenilmediğini hisseden çocuk, problem davranışlar sergileyebilir ve bunun sonucunda ilgi göreceğini düşünür. Olumsuz davranış sergilediğinde ilgi görürse de bunu tekrar ederek kalıcı hale getirebilir.

• Duygularını ifade edememekten kaynaklı problem davranış gerçekleşebilir. Hislerini ve isteklerini ifade edemeyen, etse de istediği ilgiliyi bulamayan çocuklar, öfkesini veya kırgınlığını problem davranışla yansıtabilirler.

• İsteğini elde etmek arzusundan dolayı da problem davranışlar görülebilir. Çocuğun istekleri problem davranışı bitirmek için yapıldığında problem davranış pekişir ve artarak devam eder.

• Bulunduğu ortamdan rahatsız olan çocuklar da, kendini problem davranışlar ile ifade etmeye çalışabilir. Ortamdaki herhangi bir kişi ya da nesneyi rahatsız edici bulduklarında problem davranış sergilerler. Bu davranış sonucunda da amaçlarına ulaşırlarsa, istemedikleri bir şey gördükleri her defa problem davranış ile kendilerini ifade etmeye başlar.

• İnternet ve sosyal medya da, olumsuz örneklerden kaynaklanan problem davranışlara yol açabilecek önemli unsurlardan biridir. İzlediklerini ya da duyduklarını rol model alan çocuklar, gördüğü kötü davranışları sergileyerek problem davranışlar geliştirebilirler.

Problem davranışları görmezden gelmek faydalı olabilir mi?

Yetişkinler genellikle çocukların olumsuz davranışlarını görme ve hata arama eğilimindedirler. Çocukların sorun çıkarmadığı, iyi davrandığı zamanlar ise fazla fark edilmez. Fakat istenilen davranış takdir edilmeli, istenmeyen davranış görmezden gelinmelidir. Aileler ise genelde durumu tam tersine gerçekleştirirler ve bu durumda problem davranışlara zemin hazırlar.

Peki, görmezden gelirken nelere dikkat edelim?

• İstenilmeyen bir davranış söz konusu olduğunda kısa bir süre çocuğa ilgi göstermeyi bırakın.
• Onunla tartışmaya girmeyin, azarlamayın ve konuşmayın.
• Mümkün olduğunca göz kontağı kurmayı bırakın.
• Yüz ifadenizle, bir kızgınlık göstermeyin ve olabildiğinde ifadesiz durmaya çalışın.
• Olumsuz davranış sona erdiğinde ise sanki bir bayram havası varmışçasına davranışı pekiştirin, övün ve takdir edin.

Aspergerler Buluştu

Asperder (Asperger Sendromu ve Otizmle Hayat Derneği) öncülüğünde bir araya gelinen ve T.C. İçişleri Bakanlığınca desteklenen Otizmle Hayat Portalı Projesi kapsamında gerçekleşen etkinlik 19 Aralık 2021 Pazar günü İBB'nin katkıları ile Fatih Ali Emiri Kültür Merkezinde yapıldı. Etkinlik, asperger bireylerin özsavunuculuk çalışmalarında kamu kuruluşları ve STK'lar ile birlikte hareket etmesi bakımdan Türkiye'de bir ilk olma özelliği taşıyor.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve ODFED'in (Otizm Dernekleri Federasyonu) de ortağı olduğu proje doğrultusunda gerçekleşen buluşmayla Türkiye'nin 81 ilinden otizmliler, aileler, uzmanlar ve ilgili resmi kurumlar arasında bilgi paylaşımı, haberleşme, dayanışma ve işbirliği oluşturulması hedeflendi.

Aspergerli bireylerin hayata aktif katılımlarının, toplumsal fayda sağlaması da bu buluşmaların önemini arttırıyor. Bilim, sanat ve iş hayatında başarı elde etmiş pek çok ünlü ismin de, otizm spekturum yelpazesinin bir ucu olan Asperger Sendromuna sahip olduğu biliniyor. Einstein, Asimov, Newton, C.Richter, J.Assange Daryl Hannah ve Greta Thunberg adı asperger ile anılanlar ünlüler arasında yer alıyor. Ayrıca son olarak Elon Musk'ın da aspergerli olduğunu açıkladığı biliniyor.

31. Ulusal Özel Eğitim Kongresi

Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü ve Özel Eğitimciler Derneği (ÖZDER) işbirliği ile düzenlenen 31. Ulusal Özel Eğitim Kongresi başta özel eğitim alanında çalışan akademisyenler olmak üzere öğrenciler, aileler, araştırmacılar, uzmanlar, öğretmenler ve özel eğitime gönül vermiş tüm paydaşları buluşturdu.Kongreye katılan ÖÇED Başkanı Parin Yakupyan, Dr. Öğretim Üyesi Didem Güven ile 'Otizmli Bireylerin Ebeveynlerinin Rol ve Sorumlulukları' sözel bildirisini sundu. Eşler arası suçlayıcı söz ve davranışlardan kaçınma, destek olma ve güven gibi ana başlıkların olduğu sözel bildiride Parin Yakupyan: "Hiçbir otizmli birey evde yaşamını sürdürerek ya da çok kısa sürelerde toplum içerisinde kalarak gelişim alanlarında başarı sağlayamaz. En az normal gelişen akranları kadar hayatın içerisinde kalmalıdır" dedi.

AİLELER, ÖZEL EĞİTİM ETKİLİLİĞİNİN EN ÖNEMLİ FAKTÖRLERİNDEN

Özel Eğitimciler Derneği Genel Başkanı Ercan Karaca: "Aileler eğitim süreçlerinde devamlılığa özen göstermeliler, öğretmen ve kurumla işbirliği içinde olmalılar. Uygulanan eğitimin niteliğini sorgulayan, haklar temelinde aktivist olmalılar," diyor.

Ercan Bey, Özel Eğitimciler Derneği (ÖZDER) Genel Başkanı olarak sizi biraz tanıyabilir miyiz?

1990 yılı Anadolu Üniversitesi Özel Eğitim Bölümü'nden mezun oldum. Mesleğe ilk olarak Ankara Etlik'te bulunan Öğretilebilir Çocukları Koruma Derneği'nin Özel Eğitim Merkezi'nde başladım. 1991 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na atanarak İzmir Karşıyaka Öğretilebilir Çocuklar Okulu'nda, Konak İş Okulu'nda görev yaptım. 1996'da o dönemler Başbakanlığa bağlı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun açtığı Tülay Aktaş Zihinsel Engelliler Rehabilitasyon Merkezi'ne kurumlararası geçiş yaptım. 2001 yılında kamu görevinden istifa edip, halen görevimi sürdürdüğüm bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde yöneticilik yapmaya başladım. 2004 yılında İzmir'de kurulan Özel Eğitimciler Derneği kurucuları arasındayım.

Derneğinizin kuruluş hikâyesinden biraz bahsedebilir misiniz?

Özel Eğitimciler Derneği 20 Nisan 2004 tarihinde İzmir Karşıyaka'da bir gurup özel eğitim öğretmeninin girişimiyle kuruldu. Daha sonraki süreçlerde başka illerde görev yapan meslektaşlarımız da şubelerimizi açtılar.

Ankara, Eskişehir, Gaziantep, Kocaeli, Denizli, Antalya, İstanbul, Manisa, Tokat, Bingöl, Diyarbakır, Bursa şubelerimiz ile daha yaygın bir meslek derneği haline geldik.

Dernek olarak faaliyet alanlarınız nelerdir?

Derneğimiz bir meslek derneği. Önceliğimiz meslek ve alan savunuculuğu, meslektaşlarımızın kamu ve özel kurum çalışma alanlarında özlük haklarını geliştirmek, korumak. Özel eğitim hizmetlerinin nitelik ve nicelik olarak gelişmesini desteklemek, alan çalışanlarının mesleki yeterli-

liklerini geliştirmek, meslek etiğinin korunmasını sağlamak gibi temel amaçlar doğrultusunda çalışmalar yapmak. Bunları gerçekleştirmek için meslek içi çalıştaylar, alanın uzman akademisyenleri ile seminerler, sempozyumlar yapmaktayız. Her yıl yapılan Ulusal Özel Eğitim Kongresi'nin bir üniversite ile birlikte partner kurumuyuz. Ayrıca Ulusal Özel Eğitim Öğrenci Kongresi'nin de düzenleyicileri arasındayız. Mezun meslektaşlarımız için "Kariyer Günleri" düzenlemekteyiz. Özlük hakları için ilgili kurumlara girişim ve hukuksal süreçlerimiz var.

Dernek çalışmalarınızdan biraz bahseder misiniz?

Dernek çalışmalarımızda genel olarak mesleki gelişim çalışmaları, farkındalık etkinlikleri ön planda. Farklı STK'ların özel eğitim alanı için düzenlenen kongre ve sempozyum gibi faaliyetlerinde destekleyici kurum olarak yer alıyoruz. Üniversitelerin özel eğitim bölümlerine alan dışı akademisyen ilanlarına karşı hassasiyet gösteren bir yanımız var tüm üyelerimizle. Bunun yanında farklı meslek elemanlarına kurslarla verilen özel eğitim öğretmenliği unvanı ya da mesleki yetkilere karşı da hassasiyet gösteren (üyemiz olsun olmasın) bir meslek tepkimiz var. Özel gereksinimli çocukların nitelikli özel eğitim ve destek özel eğitim almalarının da katı savunuculuğunu yapmaktayız.

Hangi şehirlerde etkin çalışmalarınız var?

Genel merkez olması itibarıyla İzmir öncelikli. Ancak iyi organize olmuş ve özel eğitim hizmetlerinin potansiyel olarak gelişmiş olduğu illerdeki şubelerimiz ki Eskişehir, Ankara, İstanbul, Antalya, Denizli, Diyarbakır, Denizli şubelerimiz daha aktifler. Bazen şöyle sıkıntılarımız oluyor; şube kuran, liderlik yapan meslektaşlarımız bir süre sonra başka illere atanınca yerlerine aynı aktivitede yönetim oluşturmak zorlaşıyor. Bu da faaliyetlerimizi olumsuz etkileyen bir durum.

Özel eğitiminde meslek tanımı konusunda bir kafa karışıklığı olduğunu düşünüyor musunuz?

Kesinlikle düşünüyoruz. Biz özel eğitim öğretmenliğini bir bilim alanı olarak görüyoruz. Özel eğitim öğretmeni; üniversitelerin dört yıllık özel eğitim bölümlerini bilinçle tercih etmiş, tüm teorik ve uygulama süreçlerini başarıyla tamamlayarak özel eğitim öğretmeni diploması almış olan meslek elemanıdır. Alanda ihtiyaçtan kaynaklanan başka meslek guruplarına verilen sertifikalar ve kurslar özel eğitim öğretmeni olma koşulları değildir. Meslek unvanını üniversiteler verir. Her meslek branşının aynı duyarlılıkta olduğunu düşünüyorum. Geçmişte "Zihin Engelliler Öğretmenliği Sertifika Programları" şimdiki "Uzman Öğretici Kursları" bir özel eğitim öğretmeni yetiştirme programları değildir. Son zamanlarda gittikçe uzmanlaşma alanı olarak uygulanan UDA ya da Öğrenme Güçlüğü Yöntemlerini içeren sertifikalar da bir özel eğitim öğretmeni yetiştirme uygulamaları değildir. Alan multidisipliner bir hizmet gereksinimindedir. Özel gereksinimli çocuklarla çalışma alanı meslek gurupları kendi mesleki unvanları ve mesleki yeterlilikleri içerisinde alanda yer almalıdır.

Özel eğitimde meslek etiğinin yaygınlaştırılması ve kurumlar arası işbirliğini sağlamak için nasıl çalışmalar yürütülmeli?

Özel eğitim bölümlerinde meslek etiği bir ders olarak veriliyor. Bunun yanında Akademide Etik Derneği (AKETDER) ile Özel Eğitimciler Derneği'nin (ÖZDER) birlikte yaptıkları çalışma özel eğitim öğretmenleri İçin etik ilkeler kılavuzu adıy-

la Vize Yayıncılık tarafında kitaplaştırılmıştır. Anadolu Üniversitesi Özel Eğitim Bölüm Başkanı ve Derneğimiz Yönetim Kurulu Üyesi Sayın Prof. Dr. Sezgin Vuran hocamız ve AKETDER Başkanı Sayın Fahri Apaydın liderliklerinde kurulan farklı üniversitelerden akademisyenlerle çalışma ekibi oluşturulmuş ve dürüstlük, tarafsızlık, duyarlık ve saygı, gizlilik, hak ve ayrımcılıkları savunma, ihmal ve istismarı önleme, çıkar elde etmekten kaçınma, meslek itibarı, mesleki yeterlilik, etkili öğretim yapma, araştırmacı sorumluluğu, işbirliği ve etkili iletişim, sosyal sorumluluk gibi mesleki etik kodları oluşturulmuştur. Kitap derneğimizce de isteyen gönderilmektedir.

Özel eğitimde kuram ve uygulama arasında nasıl bir boşluk var? Bu boşluğu gidermek için neler yapılabilir?

Özel eğitim öğretmenliği bölümleri için uygulama çok önemli bir süreçtir. Kuram ve uygulama bütünlüğü içerisinde uzman bir akademisyen yönetiminde yapılacak olan mesleki çalışmalar iyi özel eğitim öğretmeni yetiştirmenin en önemli tarafıdır. Ülkemizde kamusal özel eğitim kurumları ve özel özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin yaygınlaşması ile uygulama alanları da genişlemiştir. Zaten köklü özel eğitim bölümü olan üniversitelerin araştırma ve uygulama merkezleri de bilimsel dayanaklı yöntemlerin uygulandığı çok değerli birimlerdir. Uygulama süresi ve uygulama sürecini takip edecek uzman akademisyen özel eğitim öğretmenliği mesleğinin olmazsa olmazıdır. Özel eğitim öğretmenliği bölümleri arasında yaşanan nitelik ve nicelik açısından akademik personel farklılıkları ve uygulama alanlarındaki sınırlılıklar nitelikli öğretmen yetiştirmede önemli bir sorundur.

Toplum özel gereksinimli bireyler konusunda ne kadar bilgi sahibi?

Toplumumuzda çok işlevsel ve dinamik faaliyet gösteren özel gereksinimli bireylere yönelik kurulmuş STK'lar var.Bunun yanında Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı gibi büyük kamusal kurumların kurumsal hizmetleri, alana dair birimleri, üniversitelerin, araştırmacıların projeleri toplumu özel gereksinimli bireyler konusunda bilgi sahibi olmalarını sağlamıştır. Yaygın kullanılan sosyal medya ve televizyon ve basının belirli günlerdeki yayınları bilgilenme ve bilinçlenme açısından bir zenginlik oluşturmaktadır. Engellilik Hukuku konusunda baroların birimleri ve özellikle bu alanda uzmanlaşmış hukukçularımız vardır. Ancak

basında ya da yaşamın işleyişinde özel gereksinimli bireylere yönelik negatif tutum davranış ve uygulamalar görmekteyiz. Okul kayıtlarında, işe alımlarda, istismar olaylarında üzerinde ciddi düşünülmesi, tedbir alınması ya da hukuksal işlem yapılması gereken durumlarla karşılaşıyoruz. Dileğimiz çağdaş toplum olmanın en önemli ölçütlerinden olan adil şartlar oluşturmak ve içselleştirmek. Bu yolda çok mesafe kat ettik, daha aşacağımız yollar var.

Özel eğitim alanı dinamik, her gün yeni bilgiler ile zenginleşen bir alan. Bu alanda çalışacak eğitimcilerin bilgilerini güncel tutmaları için nasıl tavsiyeleriniz olur?

Gerçekten de özel eğitim alanı dinamik bir hizmet alanı. Tıbbi ilerlemeler, teknolojik gelişmeler paralelinde özel eğitim alanı da mesleki donanımı zorunlu kılıyor. Ülkemizde çok değerli alan bilim insanları var. Dünya genelinde de yapılan araştırmalar, yayınlar, metotlar dinamik bir meslek elemanı olmayı gerektiriyor. Meslek etik ilkeleri içerisinde bilimsel uygulamalar, insancıl yaklaşım, profesyonellik özel gereksinimli çocuklarla çalışan meslek grubu ile işbirliğini içselleştirmiş meslek elemanlarına ihtiyacımız var. Bu niteliği oluşturabilecek bilgi ve uygulama alanlarımız da var. Yeter ki, mesleki gelişim için istekli olalım. Özel Eğitimciler Derneği, kuruluşundan bu yana bu amaç için çok değerli çalışmalar içerisinde olmuştur. Olmaya da devam edecektir ve bu amaca hizmet edecek olan tüm kurumlar ve kuruluşlarla ve işbirliği yapmaya her zaman açıktır. Alan çalışanlarına en önemli tavsiyem sürekli gelişim içinde olmaları ve oluşan fırsatları değerlendirmeleridir. Bunu uygulamaya aktarmaları,paylaşmalarıdır.

Son olarak, bu röportajımızı okuyacak ailelere ve eğitimcilere ne söylemek istersiniz?

Aileler, özel eğitim etkililiğinin en önemli faktörlerinden birisi. Günün büyük zaman dilimini çocukları ile geçiren aileler, anne –baba, abla, ağabey rollerinin yanı sıra özel gereksinimli aile fertlerinin tanısal özellikleri, yaklaşım biçimleri, beceri ve davranış kazandırma gibi konularda mutlaka bilgi sahibi olmalılar. Eğitim süreçlerinde devamlılığa özen göstermeliler, öğretmen ve kurumla işbirliği içinde olmalılar.

Uygulanan eğitimin niteliğini sorgulayan, haklar temelinde aktivist olmalılar.

Alanda görev yapan meslek elemanları yaptıkları işin bilincinde, meslek etiği kuralları içerisinde özel gereksinimli bireyin tüm potansiyelini geliştirme amacında, inancında olmalılar. Bireyin öğrenebileceği metotları uygulayan, başarılı olma azminde, her koşulda motivasyonunu yitirmeyen azimli bir öğreticilik karakteri sergilemelerini, aile ve diğer meslek elemanları ile nitelikli bir işbirliği içinde olmaları gerektiğini belirtmek isterim. Bu değerli röportaj için teşekkür ederim.

ENGELLİLERE ROL MODEL OLUYOR

İki kolunu da çocukken bir kazada kaybeden milli yüzücü ve ressam Yusuf Akgün, engelli bireyler ile becerilerini ve hayat tecrübelerini paylaşıyor.

Sizi tanımaya en başından başlayalım. Nasıl bir çocukluk geçirdiniz?

Çocukluğumun ilk altı senesi ailemin yanındaydım. 3-4 yaşlarında ayaklanmaya başladığımda annem çalı çırpı toplamaya giderdi. Ben de annem gelene kadar çaydanlığı koyardım, çay yapardım. Ufak tefek şeyler hazırlardım. Babam kalıp ustasıydı. O duvarı yaparken ben de onun mala ile yaptığı düzeltmeleri ellerim ile yapardım.

Okula ne zaman başladınız?

Dedem babamı okula göndermediği için babam benim okumamı çok istemişti. Ben de 5 yaşında okula başladım. Sabah 4 gibi kalkıp 7-8 kilometrelik okul yolunu yürürdüm. Iğdır'da Karakuyu köyünde at arabasının peşine takılarak okula giderdik.

O dönemde birinci sınıfa giden en küçük çocuklar 13-14 yaşında olurdu. Sınıfın en küçüğü bendim.

Nasıl bir aileniz vardı?

Aile olarak yaylada yarı göçebe bir kültüre sahiptik. Besicilik yaptığımız için Kars'a, Erzurum'a yaylalara giderdik. Bir seferinde kuzuların başına giderken, köpeklerin arasında kalmışım ve bana saldırmışlar. Ağzımın kenarından kulağıma parçalamışlar. O zamanlar çok küçüğüm, ailem beni sırtlayıp hastaneye götürmüş. Ama bu tarz kazalar hep beni bulunca köydekiler diyorlar ki, bu çocukta bir sorun var. Bizden uzak dursun. Bir de çocuk aklımla, babamdan ve annemden habersiz aldığım kibrit ile bütün yaz toplanan hasadı, ekini, buğdayı, arpayı bir kibrit ile yaktığım için böyle düşünüyorlar tabii…

Gerçekten mi!

Evet, beş yaşındaydım. Temiz bir dayak yemiştim onu söyleyebilirim. Bunun gibi durumlar tekrarlanınca köylüler "Bu çocuk babaya günah olarak doğmuş," demeye başladılar. Çünkü babam da zamanında rahat durmazmış.

Neler yapardınız bunu söyletecek ?

Bir gün mesela bir yılan yuvasına elimi sokmuştum ama bana bir şey yapmadı. Benden sonra elini oraya sokan çocuğun ise elini ısırdı. Bunun üzerine çocuğun ailesi babama gidip "Sen bu çocuğu bir okut, dua ettir, hocaya götür. Bizim çocuklarımızdan da uzak tut. Hatta sen bu köyden git," dediler.

7 yaşında Iğdır'da yüksek gerilim hattında elektrik akımına kapıldığınızı, bir kolunun dirsekten diğerinin ise omuzdan kesildiğini öğrendik. Bu kaza nasıl oldu?

Babam altmış küçük baş hayvanın başına beni çoban olarak gönderdi. Hayvanlarla dağ taş geziyordum. Ben meraklı bir çocuktum. Aslında annem de babam da beni hep uyarır "Sakın ha, evin civarından ayrılma" derlerdi. Ama ben yine de alıp başımı giderdim. Bir gün arkadaşlarım ile elektrik direğine tırmandık. O kuru kafa tabelasını gördüğümü çok iyi hatırlıyorum. Öbür arkadaşlarım tırmanmayı bırakmıştı ama ben devam ettim. Sonra elektriğe kapıldım. Sağ elimi kurtarmak için sol elimi verdiğimde havada bulutları izlerken gördüm kendimi.
Belki bir beş saniyeydi ama bana yarım saat gibi geldi.

Nasıl bir hasar aldınız bu kazada?

Daha sonra savcılık raporundan öğrendiğime göre, akım beni 35 metre ilerideki kayalıklara fırlatmış. Vücutta yoğun kırıklar ve yanıklar oluyor. Üstümdeki kıyafetler vücuda yapışmış. Beni önce Iğdır'daki hastaneye götürüyorlar. Ama orada "boşuna getirdiniz, bizim burada yapabileceğimiz bir şey yok," diyorlar. Babam başka yerleri deniyor ve sonunda Erzurum'a getiriyor beni. Hastanede 4 aya yakın yatıyorum.
O sırada doktorların konuşmasına kulak misafiri olan babam: "Bu çocuğun bacağının kesilmesi lazım. Vücutta darbeler yüksek. Bölgesel felç ve kırıklar var. Bacağını kesersek belki kurtarırız," dediklerini duyuyor. O sinirle, ölecekse evde ölsün diye düşünüyor.
Amcamla anlaşarak beni gece hastanenin arka kapısından kaçırıyorlar. Köyde evde tedaviye başlıyorlar. Bölgesel felç nedeniyle fazla kıpırdayamıyordum ama sağımdaki ve solumdaki erimeleri görüyordum.

Kurtulacağımdan hiç kimsenin umudu yoktu. Sonradan öğrendiğime göre babama iğne getirip "Bu çocuğu uyutalım. Böyle acı çekiyor, çocuğun iyiliği için yapalım bunu" diyen bile olmuş. Ben yine aynı çocuktum ama herkes bana başka bakıyordu. İğrenerek bakıyorlardı neredeyse. Benim ağrıma gidiyordu.

Babanız ne yapıyor bu olanlar karşısında?

Bir yerden sonra çaresiz kalıyor. Beni hastaneden kaçırdığı için o sırada jandarma babamı yakalıyor. Mahkemeye çıkaracaklar. O zamanlar ben de hiç Türkçe bilmiyorum. Bana diyorlar ki "Şikayetçi değilim" de. Sadece bu kelimeyi söylememi istiyorlar. Yoksa babam tutuklanacak.

Mahkemede ne oldu?

Mahkemeye çıkınca hakim babama diyor ki "Sen bu çocuğa bakamazsın. Devletin kurumlarına ver. Onlar baksınlar". Babam da bu konuda girişimlere başlıyor, koşturuyor. Ankara'ya gidiyor. Ama kuruma kabul edilmek de kolay değil. Bir çok yere müracaat ediyor ama cevap alamıyor. Sonunda Çankaya Köşkü'nün önünde kendini yakma girişimi oluyor. Rahmetli Mesut Yılmaz'ın eşi görüyor o zaman. İlgilenin diyor ve Iğdır Milletvekiline talimat veriyorlar. Onun desteği ile Ankara Saray Çocuk Yuvası'na babam ile beraber geldim.

Yuvada hayat nasıl başladı?

Ankara'ya gittiğimizde hayatımda ilk defa bir büyük şehre gelmişim. Koca binaları görmüştüm. Babamın bacağına sarılıp gördüklerimi heycanla ona anlatmaya çalışıyordum. Sonra yuvaya gittik.

Babam mutsuzdu. “Sana bir çikolata alayım, geliyorum” demesiyle gitti ve benim hikayem orada başladı. Beni yuvaya bıraktı ve dönmedi. İki gün yemek yemedim ben. Yemeyince, zorla yedirmeye başladılar.
Çat pat Türkçe’yi öğrendim. Rehabilitasyon bölümüne gitmeye başladım. Orada bir baktım ki, benim gibi bir sürü çocuk var. Hatta benden daha kötü durumda olanlar da var. Çalışanların bakış açısı ise aynı benim ailemdeki bakış açısı gibiydi. Yani yardım ederken, bir kaşık yemek yedirirken hep ezici bir şekilde, soğuk ifadeyle davranıyorlardı. Bundan kurtulmam lazım diye düşündüm. Bir şekilde yemeğimi kendim yemem lazımdı. Üzerime de döksem, tek başıma yapacaktım. Gerektiğinde tepkimi de verebilecektim.

Resim yapmaya nasıl başladınız? Resim yaşamınızı nasıl şekillendirdi?

Sekiz yaşımda ağzımla kalemi tutup da ilk karalamayı yapmaya başladığımda öğretmenimin duygusal yaklaşımı ve arkadaşlarımın meraklı bakışı bana engellimle çalışacak bir sebep olduğunu gösterdi. Ben de devam ettirdim. Daha sonra yarışmalara girdim. Çizimler yapmaya başladıkça özellikle çocuk esirgeme kurumunda kendi arkadaş grubumda bir rekabet ortamı oluştuğunu fark ettim. Ben de rekabetin bir parçası olduğumu hissettim. Bu da benim daha çok kabul görmemi sağladı ve devam ettirdim.

Neler çizerdiniz o zamanlar?

İlk çizimlerim Marvel’ın çizgi roman serisindendi, Örümcek Adam, Hulk, Wolverine, X-Men... Uçak ve araba dergilerinden de örnekler kopyalayarak defterlerime yapıştırırdım. Kendime resim yaparken başka arkadaşlarım da isterlerdi. Bu sayede resmi daha iyi çözme imkanı buldum ve devam ettirdim. Okulumda ve çevrede yarışmalara girdim. Buralardan ödüller aldım. Sonra sergiler oluşmaya başladı. Bugüne kadar 10’dan fazla sergi açtım. Şu an hali hazırda profesyonel bir koleksiyon olan Yeşil Çam’ın Renklerini hazırladım. 65 aktör ve aktristin 1960-1990 dönemi çekilmiş 65 filminden, 65 karakteri çizdim.
Aynı zamanda ikinci profesyonel koleksiyonum olan “Cumhuriyetin Cumhurbaşkanları” koleksiyonunda 12 Cumhurbaşkanımızın portresini tamamladım ve devam ediyorum.

Ne kadar dolu dolu bir hayatınız var. Peki ya, milli yüzücü olmaya giden yol önünüzde nasıl açıldı?

Kaza öncesi barajlarda yüzerdim. Daha doğrusu kız kardeşimin eline ipi bağlardım, bir ucundan ben tutardım, diğer ucundan o. Birimiz dışarıdayken öteki suya girerdi. 50. Yıl Yetiştirme Yurdu’nda kalırken, devletin sağladığı imkanlar ile haftanın belirli günleri havuza gitmeye başladık. Bizi kurum götürürdü ama onun haricinde biz kendimiz de kaçıp giderdik. Çoğu zaman da kaçak girerdik. Bir seferinde yakalandık ve o sırada tekrardan havuza girmem istendi. Bu havuza girişten sonra Engelliler Milli Takım Antrenörü Ercüment Kantar tarafından keşfedildim. Dengemin çok iyi olduğunu bunu geliştirebilirsem başarılı olacağımı söyledi. Ben de kabul ettim.

Çok sıkı çalışır mıydınız?

İlk başlarda çok sıkı çalışmıyordum. Türkiye şampiyonaları hazırlıkları başladığında ciddiye aldım. Devamını getirmek üzere çalışmaya başladım. Samsun ve Tokat’ta birincilikler getirdik. Şunu da açıkça söyleyeyim, bugün engelliler için spora yapılan yatırımlar çok daha fazla. Bizim dönemimizde maalesef kendi imkanlarımız ile gidip gelmek zorunda kalıyorduk. Çoğu zaman da imkanlarımız yetmiyordu. O yüzden tam anlamıyla kendimizi geliştiremiyorduk ama performansıma güveniyordum ve sürekli çalışıyordum. Sadece yüzme ile değil, atletizm, judo, kick box gibi alanlarda da kendimi geliştirdim. İlk milli deneyimim Çek Cumhuriyeti oldu, daha sonra bölge şampiyonları en son 2005 Dünya Oyunlarında Finlandiya’da ülkemizi temsil ettim. Ülkemize kendi branşımda dereceler getirdim. Daha sonraki süreçlerde antrenmanlar ve eğitim çalışmaları sırasında diğer engellilere destek vermeye çalıştım. Belirli sezonlarda onları gönüllü olarak çalıştırdım.

Farklı engel gruplarından gençleri de engelleri aşmaları için destekliyorsunuz. Nasıl çalışmalar oluyor bunlar?

Dezavantajlılık ve geri planda olmak maalesef evrensel bir konu. Farklı engel gruplarında olsak da, aynı duyguları ve yaşam koşullarını paylaştığımız için bunları kendimize bir nevi yol olarak belirledik. Ne kadar çok kişiye seslenebilir ve anlatabilirsek bizler için o kadar önemli. Genelde Aşık Veysel'den örnek veririm bu konuda. Onun sayesinde toplumdaki pek çok görme engelli bugün kendini daha rahat hissedebiliyor.

Engelliler ile çalışmalarınızın temel hedefi nedir?

Farklı engel gruplarındaki gençlerin engelleri aşmaları için çalışmalarımız arasında birebir empati programları oluyor. Temel kazanım, sosyo kazanım ve entelektüel kazanıma yoğunlaşarak bireylerin başarılı oldukları konularda ufak bir kırıntı da görsek bunu ilerletmeye çalışıyoruz. Engel grubu ne olursa olsun, herkesin mutlaka bir keşfetme noktası vardır.
Onu görmeye çalışıyoruz.

Engelli gençlere ve çocuklara ne önerirsiniz?

Engelin öncelikli olarak kişide bittiğine inanıyorum.
Mücadelesine bağlı olarak ya devamlı artıyor ya da yaptığı çaba sonucunda engellilik konusu azalıyor.
Bu nedenle çok çalışsınlar ve çabalasınlar.
Heves ile değil, kararlılıkla başlasınlar.
Merak etmek, aramak keşfetmek ve yaşamak...
Bir şey yaparken bunları dikkate alsınlar.

"Merak etmek, aramak, keşfetmek ve yaşamak… Bu dört kelime yaşamınızı nasıl etkiledi?

Benim hayat çizgim bu dört kelime ile çizildi. Merak ile başlayan sorunlarım oldu. 'Acaba tüplü televizyonun içinde adamlar mı var?' diye sürekli kurcalayıp babamdan fırça yerdim. Ta ki kol saatine kadar açıp bakmaya çalışan bir çocuktum. Bu merak ile bakınca sonra tabii ki keşfetmeye başlıyorsunuz. Bakıyorsunuz ki, o saatin içerisinde bambaşka bir mekanizma var. O mekanik sistemi çözmeye çalışıyorsunuz. Yaptıklarınızı daha bilimsel fikirlere dayandırmaya çalışıyorsunuz. Merak etmek, aramak, keşfetmek ve yaşamak… Bu kelimeler içerisinde hayat sizin parçanız oluyor.

Son olarak dergimizi okuyan özel gereksinimli birey ailelerine bir mesajınız var mı?

Benimle irtibata geçtiğiniz ve bu anlamda bir kazanım elde edilebileceğini düşündüğünüz için öncelikle sizlere çok teşekkür ediyorum. Ailelere de şunu söylemek istiyorum… Bir bebek dünyaya geldiğinde her anne-baba çocuklarının büyüdüğünde yetişkin ve güçlü bir insan olacağına nasıl inanıyorsa, sizler de kendi çocuğunuza inanın. Çevresel koşullara çok kulak asmamaya özen gösterin. Kendi potansiyelinizi ve çocuğunuzun potansiyelini keşfedin. Emin olun çocuğunuz bir alanda başarılı olacaktır ama bu ciddi bir sabır gerektiriyor. Annem ve babam, benim bu aşamalara geleceğime inanmıyorlardı. Çünkü bir örneği yoktu. Bütün dezavantajlar benim başarılı olmayacağımı gösteriyordu. Ama ben kendime inanıyordum. Siz de kendi kendinize inanın. Olabileceğine inanın ve sabırlı olun sonunda emin olun başarılı olacaksınız.

Prof. Dr. Hayriyem Zeynep Altan
hzeynepaltan@hotmail.com

Sırlardan "Günışığı"na Geçiş: Büyük Yapboz

Orijinal adı "Daglicht" olan Hollanda yapımı filmin yönetmeni, yaşamını Yunanistan ve Amerika arasında geçiren Diederik Van Rooijen.

2013 yılında seyircisiyle buluşan "Günışığı" filmiyle ilgili derin bir inceleme yazısına rastlamak pek mümkün değil. Zira filmin bir Hollanda yapımı olması, yorumların çoğunlukla "Dutch" dilinde yapılması anlamına geliyor. İngilizce olan sinema içerikli sitelerde de filmin çoğunlukla "otizme farklı bir bakış" nitelemesiyle daha çok pazarlama amaçlı içeriklerle tanımlandığı görülüyor. Günışığı gerek biçimiyle gerekse de kurduğu atmosferle bir polisiye hikâye aslında. Yani bir gerilim anlatısı. Bu bağlamda bu filmi otizmi odağına almış, otizm kavramını bir mücadele alanı olarak işleyen filmlerden ayırmak gerekir. Başka biçimde ifade edersem, bugüne kadar bu sayfa altında sizlerle buluşturduğum otizm hikâyelerine bu filmle ancak mütevazı bir katkı yapılabileceğini söylüyorum. Yine de bu katkı için çaba göstermeye değer. Farklı bir kültürün gözüyle otizm olgusuna bakıp yeni neler görebiliriz? "Günışığı" Marion Pauw'un çok satan romanından bir uyarlama. Senaryo Philip Delmaar'a ait. Mitzi Waltz "Fearful Reflections / Representations of Disability in Post-war Dutch Cinema (1973-2011) adlı çalışmasında Hollanda'nın savaş sonrası sinemasına bakarken, engelli insanlara bakışla ilgili potansiyel karşı anlatı öğeleri barındıran filmlere vurgu yapıyor ve Amerikan filmlerinin tehdidi altındaki Hollanda sinemasının özgünlüğüne dair ipuçlarını yakalamaya çalışıyor. (Waltz, 2016: 93) Günışığı'nı bu noktada ana akım sinemanın dışına yerleştirmek mümkün mü? Bu, cevaplanması zor bir soru. Ancak Waltz'ın bakış açısı,

otizmin bir "engellilik hâli" olarak da kavramsallaştırılabileceği savını ortaya koyuyor. Filme bu perspektifle baktığımızda, anlatının içindeki iki otizmli karakter, Aron ve Ray'in sosyal statülerine ve kimliklerine dair farklı şeyler söylenebilir: Onlar hem özel yetenekleri olan kişiler, hem de bu yeteneklerin genel toplumsal önyargılar içinde örtükleşmesiyle, sansürlenmesiyle ötekileştirilen bireylerdir.

Film, bir yüzme havuzundaki çocuk görüntüleriyle açılır. Anlatının kahramanı Avukat Iris telefonda bir görüşme yapmaktadır. Havuzda yüzen oğlu Aron'u gözlemeyi unutmuş gibidir. Çocukların çığlıklarından, taşkın neşelerinden örülü tuhaf bir gerilim yansır izleyiciye. Aron hayallere dalmış gibi havuzun dibinde asılı durur, yukarı çıkmak için bir çaba harcamaz. Derken bir adam kıyafetleriyle dalıp küçük çocuğu havuzdan çıkarır. Filmin yazıları bu sahneden hemen sonra görünür. Fonda bir piyano parçası çalmaktadır. Ancak geriden de karmaşık ve yankılı sesler gelir. Bir süre sonra bu sesler müziğin önüne geçer: "King Kong, Hannibal, Maria, Peanut, François, Chili, Satürn, Raisin, Margje." Kulaklarını sıkıca kapamış bir adamı sırtından görürüz. Bu görüntünün ardından kadraja filmin adı girer: Günışığı (02.48). Bu iki imge; Iris'in oğlu Aron'un su altında ölü gibi kalmayı tercih etmesi ve eril bir müdahaleyle su yüzüne çıkartılması ile gizemli bir adamın kulaklarını tıkayarak bize anlamsız gelen adları durmadan sayması, filmdeki gizem düğümüne ustalıkla işaret eder. Elbette bunu ancak filmin tamamını izledikten ve yeniden filme dönüp baktıktan sonra algılarız. Yönetmen, otizmle ilgili bir film yapmamıştır. Filmin kurgusunu otizmli iki bireyin yetenekleri üzerine inşa ederek, odağa da sarmal biçiminde genişleyen bir sır koyarak otizmi ikincil bir motif olarak işlemiştir.

Şimdi hikâyeye bakalım: Avukat Iris oğluyla birlikte yaşayan yalnız bir kadındır. Iris'in annesi mesafeli, soğuk, ketum bir kadındır. İletişimlerinde empati yoktur. Oysa, Iris ile oğlunun ilişkileri sevgi ve sıcaklık doludur. Iris, otizmli oğlunun hassasiyetlerine uyumludur. Onu her daim sakinleştirmeyi ve onunla iletişim halinde kalmayı başarır. Iris'in "Benschop" adlı dev bir şirketin sahibinden bir dava almasıyla anlatının ilk sır perdesine yaklaşılır. Bu şirketin sahibi Marthe Benschop, oğlu Peter'in bir çocuk pornosu olayına karışmasından son derece rahatsızdır. 17 yaşındaki bir kızla cinsel ilişkiye girmiş ve bu ilişki bir porno kaydına dönüştürülmüştür. Iris'in görevi bu sorunu bu şirket sahibi lehine çözmektir. Bu sırada Aron okulda sorun çıkartır. Anlatının bu bölümü, normal bir okulda okuyan her otizmli çocuğun olası toplumsal profiliyle aynıdır. Pek çok anlatıda olduğu gibi, burada da "uyum" kavramı öne çıkar. Aron bir arkadaşını itmiştir. Öğretmen, Iris'e şikayette bulunur. Yönetmen tam bu noktada toplumun otizmli çocuğa bakışını temsil eder: Aron okulun merdiven parmaklıklarına sarılarak ve yüzünü iki parmaklığın arasına sıkıştırarak tuhaf bir imge sunar izleyiciye. Sanki bir hapishane parmaklığının gerisinden bakıyordur dünyaya. Bu haliyle "suçlu" gibi görünür. Ya da "tutuklu". Bu sahneyi çok anlamlı olarak değerlendirebiliriz: Toplum farklı olanı suçlamakta bir sakınca görmez. Ve suçlanan kişi toplumun genel yargıları içine hapsedilir, orada etiketlenir, damgalanır. Iris'in öğretmene yanıtı şöyledir: "Çocuğumu bu şekilde etiketlemek istemiyorum,". Aron okuldan bir haftalık uzaklaştırma cezası almıştır. Iris, bu süre zarfında Aron'a anneannesinin bakmasını ister. Ancak Büyükanne Ageeth Boelens'in yanıtı nettir: "Bütün yıl ona baktım. Bu hafta olmaz,". Ageeth her yılın bir

haftası gizemli bir tatile çıkmaktadır. Büyükanne tatile gider. Anne ve oğul büyükannenin evinde kalmaya başlarlar. İkinci sır perdesi bu evdeki büyük akvaryumdur. Aron akvaryumdaki balıkları seyretmekten büyük zevk almaktadır. Ayrıca üzerinde rahatlatıcı bir etki yaptığı bilinmektedir. Aron ile büyükannesi arasındaki kısa diyalog yine sırlara gönderme yapar:
- Balıklar bazen çocuklarını yiyor. (Aron) - Bazen anneler de çocuklarını yer. (Büyükanne Ageeth)
Anlatıda "var eden" ve "yok eden" anne imgesinin önemli bir yeri vardır. Iris, sevgisiyle oğlunu var ederken; Ageeth, herkesten sakladığı otizmli oğlu Ray'e olan tutumuyla yıkıcı bir annedir. Bu sır, akvaryumdaki balıklardan birinin ani ölümüyle ortaya çıkacaktır. İnek başlı cerrah balığı ölmüştür. Akvaryumcu gelir ve ölü balığı akvaryumdan çıkarmak ister. Bu esnada Aron aşırı tepki verir, olağanüstü tiz bir çığlık atar. Akvaryumcu yaşlı adamın bu olay karşısındaki yorumu şöyledir: "Tıpkı senin erkek kardeşine benziyor,". Müzik aniden değişir, gizemli bir çağrısı vardır: "Kayıp Kardeş". Iris çılgına döner; seyahatteki annesini arar ve sorar. Annesi böyle bir gerçekliği reddeder. Anlatı, bu yeni bilgiyle izleyiciyi doğrudan sır sarmalına doğru iter. Iris'le birlikte biz de sırrın ardından gideriz. Evdeki beyaz kasa Iris tarafından açılır. Kasadan albümler çıkar. Ve de Ray'in annesine klinikten yazdığı mektup. (18.08). Iris'in arama motoruna "Ray B" yazmasıyla karşısına bir anne-kız cinayeti haberinin çıkması bir olur: "Katil 20 yıl boyunca hastanede gözetim altında tutulacak,". 1982 tarihli bu habere göre; Ağabey Ray bir anne ve bebeğini öldürmekten hüküm giymiştir. Bu noktada, anlatının ifşa olan bu sırla mücadelesi ivme kazanır. Sır sarmalındaki en büyük sır Iris'in Ray ile görüşmelerinden çıkacaktır. Bu özel klinikteki psikiyatrist Bo, Iris ile Ray'in iletişim kurmalarına yardımcı olacaktır. Yönetmen, toplumsal önyargılara yaptığı vurguya rağmen; psikiyatriste beklenenin tersine burada olumlu bir imge vermiştir. Masallardaki "bağışçı" rolüne benzer bir işlevi vardır, Bo'nun. Iris'in, Ray'i ilk ziyareti zorlu geçer. Bo'nun yorumu şöyle olur: "Ray yeni insanlarla tanışmakta sorun yaşıyor,". Yine de bu görüşme özellikle seyircinin Ray'i tanımasına olanak sağlar.
Ray, Iris'in ısrarlı sorularına yanıt ararken, onun geçmişte yaşadıklarına tanıklık ederiz. Dokuz yaşına kadar annesiyle birlikte yaşamış olan Ray'in daha sonraki zamanları yatılı okulda geçmiştir. Annesinin onu dev bir binada bırakıp gidişine ortak oluruz. Ageeth oğlunu benimsememiştir, onu hayatının önünde bir engel olarak görmüştür. Konuşma sırasında nihayet 20 yıl önce öldürülen anne (Komşu Rosita) ile tanışırız. O zaman bir fırıncıda çalışan Ray'in, genç ve seksi Rosita'dan etkilendiği açıktır. Bir ara canlı Rosita'nın görüntüsü ölü Rosita'ya karışır. Güzel komşu kız öldürülmüştür. Peki, söylendiği gibi katil Ray midir? Iris'in kendi geçmişinde kilitli olan büyük yapboza doğru yolculuğu işte bu soruyla başlar. Ray geçmişi aniden hatırlamak zorunda kalınca hastalanır, bu gerilime dayanamaz. Kendini dövmeye ve çılgınca bağırmaya başlar: "Anne, bebeğin ağrısı var,". Onu alıp odasına götürürler. Anlatı yeniden Iris'in görevli olduğu davaya geçer: Porno filmde oynatılan genç kız, Peter'i dava etmekten vazgeçmiştir. Bunun karşılığında istediği şey, 20 bin avro'dur. Benschop'lar elbette bu parayı ödeyip aklanmak isterler. Annesiyle birlikte avukatlık şirketine giden Aron, annesinin oyalansın diye önüne koyduğu binlik yapbozu çok kısa sürede tamamlamıştır. Bu sekans onun hem zekâsına, hem de sır sarmalındaki işlevine gönderme yapmaktadır. Anlatı buradan Bo ile Iris'in bir kafedeki görüşmelerine kayar. Burası otizme geniş bir parantez açan bölümdür. Bo, Ray'in durumuna açıklık getirirken aynı zamanda seyirciye de otizmle ilgili bilgi sunmaktadır: "Otizmin bir çok çeşidi vardır. Normal insanlar dünyaya bir çeşit filtrenin içinden bakarlar. Otizmle, bu filtre bozulur ve müziğin sesi açılır. Böylece her şey yoğun hale gelir... Otizmli kişi yere düşen damlayı duymaya devam eder, hepsini kayıt altına alır. Fritözün içine atılan patateslerin sesini duyar,". Bo'nun bu anlatısı boyunca, söyleminin Aron'un davranışlarıyla uyumlu olduğunu görürüz. Bilgiler bizzat Aron tarafından kanıtlanmaktadır. Bu parantezli bölüm bir şey daha söyler izleyiciye: Ray üzerinden anlatılan otizm olgusu, Aron'a geçerek; bu iki karakter arasındaki özdeşliği de vurgular. Bu noktada film otizmli kişilerdeki öfke patlamalarına açıklık getirir: "Filtresiz bir algı sağanağı öfkeyi tetikliyor,"(40.42). Bo açıklamalarına devam eder: "Kısa devre yapmak gibi bir şey. Aynı Ray'in kafasındakiler gibi. Onlara aşırı yüklenirsen, onlar da şalteri indirir. Basitçe, artık orada olmazlar,". Iris aynı soruyu yeniden sorar: "Sence Ray mi yaptı?". Sorunun yanıtı bir sahneyle verilir. Bu sahnede Ray, Bo'ya saldıran bir hastanın boğazını sıkmaktadır. Onu Ray'in elinden zor alırlar. Anlatı gizemi sürdürmek ister. Ray'in suçlu olup olmadığı burada seyircinin taktirine bırakılır: Olabilir de, olmayabilir de. Iris yeniden Ray'le bir araya gelir. Bir camın ardından konuşmaya başlarlar. Bu ikinci görüşmede, anlatının başında kulaklarını tıkayarak kimi adlar sıralayan adamın Ray olduğunu anlarız. O isimler, balıklara aittir. Ray'in anıları bu konuşmalar sırasında epey netleşir. Ray ile Rosita arasında bir cinsel çekim yaşanmıştır. Bu anılar içinden Rosita'nın annesi Dina da çıkar. Hem Dina, hem de Rosita hayat kadınıdırlar. Iris artık Ray'in suçsuzluğunu ispat etmek üzere araştırmaya girişmiştir: Ray'in davasına bakmış olan eski avukat Van Hees'i ziyarete gider. Tekerlekli sandalyedeki adam, Ray'in adını duyunca tuhaflaşır ve Iris'in elini parmaklarını kıracak kadar sıkar. Iris ve oğlu Aron, bu evden kaçarcasına çıkarlar (53.49), kendi evlerine gelirler. Bir süre sonra kapı zili çalınır, Iris arabasının camına iliştirilmiş bir not bulur: "Dava-

dan vazgeç,". Iris, Ray'in kapatılmış davasını üzerine aldığından beri tuhaf şeyler yaşamaya başlamıştır. Kağıdı yırtar ve araştırmasına devam eder. Sonunda annesinin evinde bulduğu, üzerinde "4421" yazılı anahtarın "Shungard Self Storage" adlı şirkette kiralanmış olan bir depoyu açacağını anlamıştır. Depodan Ray'in eşyaları çıkar. Resimler, fotoğraflar ve bir balık ansiklopedisi. Bir süre sonra deponun ışıkları söner ve karşılarına gözlüklü, kel kafalı bir adam çıkar. Iris ve Aron canlarını zor kurtarırlar (1.02.24). Iris'in birlikte çalıştığı diğer avukat Lode Dekker Iris'i arayarak davaya kendisinin bakacağını bildirir. Iris eve döndüğünde, karşısında bavuluyla annesini görür. Anne, gece karanlığı içinde oldukça tekinsiz bir varlık olarak boy gösterir. Sanki sakladıklarını bavuluyla geri getirmiştir. Anne-kız arasında ciddi bir yüzleşme yaşanır. Bu konuşma sırasında Ageeth'in bir anne olarak Ray'le kurduğu bağın çift dilli olduğunu algılarız. Ondan söz ederken hem "vahşi bir hayvan" benzetmesi yapmış hem de "tatlı olduğunu" dile getirmiştir. Iris'in "Babası kim?" sorusuna şöyle yanıt vermiştir: "Geldi, gördü ve çekip gitti,".

Sır sarmalı Iris'in Ray'le üçüncü görüşmesinde çözülecektir. Ray olayları çizim yaparak anlatmaya başlar. Bu arada Lode'un bir araba kazasında ölmesi istenir. Ancak çok ciddi yaralar alan avukat ölmez. Iris yoğun bakımdaki arkadaşından bir bilgi alamaz. Anlatı yeniden Ray'in anılarına odaklanır: Ray, komşusu Rosita ile cinsel bir birliktelik yaşamıştır. Bu birliktelikten bir bebekleri olmuştur. Bir gün yanlışlıkla Dina ocaktaki kaynar suyu bebeğin üzerine döker. Paniğe kapılan Ray annesini arayarak yardım ister. Anne Ageeth, bebeği kucağına alıp kapıdan çıkarken, Rosita bebeğinin kendisinden sonsuza dek alınıp götürüldüğünü sanarak elindeki bıçakla Ageeth'in üzerine yürür. Bu boğuşma sırasında bıçak Rosita'nın karnına saplanır. Açık kapıdan içeri Marthe Benschop'un kocası girer. Yaralı Rosita'yı ağzını kapatarak soğukkanlılıkla öldürür. Ageeth ve adam bebeği de alarak giderler. Ray tüm bu olanlara kulaklarını tıkayarak şahit olmuştur. Konuşma bittiğinde, Ray'in suçsuz olduğunu anlarız. Iris, öğrendiği gerçekleri teyit etmek için Dina'yı bulmak zorundadır. Ray, Dina'nın oturduğu yeri bir kağıda çizerek Iris'e uzatır. Iris resimdeki işaretleri izleyerek Dina'yı bulur. Dina, Ray'in Iris'in babası olduğunu doğrular. Öldürüldüğü sanılan minik Anna bebek, Iris'in ta kendisidir. Iris sırrı çözmüş kişi olarak, Bay Benschop'a gider. Adamla bahçenin gizemli karanlığında konuşurlar. Iris, "Ray senin oğlun," der. Bunun üzerine adam da, Ageeth'le birbirlerine aşık olduklarını itiraf eder. Ageeth, Bay Benschop'un sekreteriyken hayatının aşkına dönüşmüştür. Ancak adam bir süre sonra, Marthe ile evlenmiştir. Marthe de her şeyi bilen gözlerle, balkondan onları izlemektedir. Yasak aşk ve birlikte işledikleri cinayet sırrı artık gün ışığına çıkmak üzeredir. Iris oğlunu da alarak oradan uzaklaşır. Benschop'un, daha önce depoda Iris'i kovalayan adamı artık onu öldürmeye kararlıdır. Adam, Iris'in arabasına çarparak onu uçuruma sürükler. Göle batan araçtan oğlunu zorlukla çıkaran Iris, üzerine gelen adamı öldürür (1.36). Anlatı, Iris'in babası Ray'i klinikten çıkardığı ve ona sarıldığı görüntüyle sona erer. Aron'un ve Ray'in özel yetenekleri, Iris'in kararlılığıyla birleşince büyük yapboz çözülmüştür: Iris, Ageeth'in kızı değil, torunudur.

Kaynakça:
Waltz, Mitzi. (2016). "Fearful Reflections. Representations of Disability in Post-war Dutch Cinema (1973-2011)". Cultures of Representation: Disability in World Cinema Contexts, edited by Benjamin Fraser, New York Chichester, West Sussex: Columbia University Press, pp. 93-109. https://doi.org/10.7312/fras17748-009

Adem KUYUMCU
Erişilebilirlik Uygulamaları ve İletişim Danışmanı

EKONOMİK KRİZ DÖNEMİNDE BAKIM YARDIMI VE ENGELLİ AYLIKLARI...

"Bakım yardımlarının kesilmesini değil adil ve doğru şekilde verilmesini istiyoruz" diyen Erişilebilir Kent, Engelsiz Turizm ve İletişim Uzmanı Adem Kuyumcu yazdı.

Bakım; bakılan için zor bir durum olduğu gibi bakan için de profesyonellik gerektiren çok zor bir iştir. 10 milyondan fazla engelli olan ülkemizde muhtaçlık seviyesi altında olduğunu ve başka birinin bakımı ile hayatta kalabildiğini ispatlayan 530 bin vatandaşa bakmak üzere bakanlık tarafından bakım yapan kişilere 1.800 lira bakım yardımı verilmektedir. Bakım yapan vatandaş (çoğunlukla kadın eş, anne, kız evlat, kız kardeş veya bakım yapan kadın) başka bir iş yapamadığı için maddi olarak büyük zorluklar içinde yaşam mücadelesi vermektedir. Bu durum bakılan vatandaşın da yaşam ve bakım kalitesinin yetersizliğine sebeptir olmaktadır.

Ekonomik kriz dönemlerinde hükümetlerin tasarruf kapsamında yardımları kestikleri görülmektedir. Bu kesintiyi siyasi eleştiri almak istemedikleri için farklı yöntemlerle yaparlar. En karşılaşılan yöntem sağlık kuruluşlarına yollanan genelge ile kriterlerin değiştirilmesi yöntemidir. Sağlık kurulu raporlarında yapılan değişiklikle maaşlar kesilir.

Bize ulaşan yoğun şikayetlerden biri bunun örneğidir. Yüzde 74 tam bağımlı raporu olan bireyin yeni raporunda oran yüzde 85'e yükseldi. Ancak 'Kısmı Bağımlı' yazıldığı için tek geçim kaynağı olan bakım yardımı kesildi.

Bakım yardımı kriteri hayata bağımsız katılıma, günlük yaşamsal ihtiyaçlarını başka birinin desteğiyle yapabilme kriterine göre belirlenmelidir.

Bakılan kişinin ve bakım yapan kişinin geliri kriter olmaktan çıkartılmalıdır. Bakım yapan kişilere profesyonel bakım eğitimi verilmeli, sigortaları yapılmalı, bakımını yaptıkları kişinin vefatı halinde o işi sürdürmeleri sağlanmalıdır. Bakım yapan kişilere bakım merkezine ödenen rakam kadar bakım maaşı verilmelidir.Özel bakım merkezine bir kişinin bakımı için aylık 2 asgari net ücret ödenirken, evde bakım yapan kişiye sigortası dahi olmadan sadece 1.800 lira ödenmesi adil değildir. Evde bakımı yapılamayan, hareketlerini kontrol edemediği için kendine, bakım yapana ve diğer aile bireylerine farkında olmadan zarar veren tüm vatandaşların bakım merkezlerinde bakımı sağlanmalıdır.

Kozadan Çıkmak...

Farklı gelişim özelliklerine sahip bir çocuğa sahip olmak nasıldır? “İlki o şoku yaşamak. Şok oluyorsunuz bir anda. İkinci etabı reddetmek. ‘Bu benim başıma gelmiş olmaz, bu benim hayatım olamaz’ diye reddediyorsunuz. Üçüncü evrede kendinizi suçluyorsunuz, doktoru suçluyorsunuz, aileyi suçluyorsunuz, işinizi suçluyorsunuz. Zamanla dördüncü evreye geçiyorsunuz. O uyum, pazarlık evresi. Mevcut durumu yavaş yavaş kabullenmeye başlıyorsunuz. Son evre kabullenme süreci. Bu aslında ‘tevekkül esas’ denilen şey. Kabullenme noktasına gelince, yaşam farklı bir yönde farklı bir yaşam amacıyla akmaya başlıyor,” diyen özel bir çocuk annesi Yazar, Akademisyen H. Beyza Bulut ile yayınımızda engelli haklarını konuştuk.

Engelleri Aşmak İçin...

Aralık Dünya Engelliler Günü’nde Şişli Belediyesi’nin Engelli Koordinasyon Merkezi’nde engelleri aşmak için bir araya geldik. Şişli Belediye Başkanı Muammer Keskin’in de çocuklar ile birlikte katıldığı etkinliklerde birbirinden güzel atölyelerde keyifli zaman geçirdik. Çiçek ekimi, resim, ritim, müzik, gezegenler ve uzay anlatımı atölyelerinde farklı gelişim özeliklerine sahip çocuklarımız hem eğlendi hem de yeni bilgiler öğrendi. Gönüllülerim de katılım gösterdiği etkinlikte, otizmli yolu ilk kez kesişenlere farklı gelişim özelliklerini anlatma imkânı bulduk.

Ben ne yapabilirim demeyin.
O kapılardan birini açabilecek
anahtar belki sizsiniz.

OTİZMİN FARKINDA MISIN?

- Sınıfında otizm tanılı birey varsa reddetme! Empati, paylaşma ve yardımseverliği ondan öğrenebilirsin.
- Market, alışveriş merkezi, toplu taşıma gibi mekanlarda otizm tanılı bir bireyin ağladığını ya da huzursuzlandığını görürsen ebeveynlerini eleştirme, acıma dolu veyahut kızgın bakışlarla gözlerini üzerlerine dikme!
- Parkta otizmli bir çocukla karşılaştıysan çocuğunu onunla vakit geçirmesi için teşvik et!
- Eğer bir kurum yöneticisi ya da eğitimciysen, kurumuna veya sınıfına otizm tanılı bir bireyi almaktan çekinme!
- Otizm tanılı bir birey ile aynı apartmanı paylaşıyorsan zaman zaman yükselen ses seviyesine karşı anlayışlı ol.
- Bir gülümseme, bir selam, biraz anlayış, biraz daha fazla empati...
- Reddetme, kabul et, eleştirme, anlamaya çalış...

#otizminfarkındamısın

/ocedorgtr

ÖÇED